

Godina XIV. / br. 47 / rijeka / srpanj 2018 / besplatni primjerak

25 godina
PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

zeleno i psavo

magazin primorsko-goranske županije

Liburnijski Kras

Ni **Ćići** ni **Brkini**, jušto na *kunfini*

gradovi općine

Republika Hrvatska

Primorsko-goranska
županija

Adamićeva 10, 51000 Rijeka
T: ++385 51 351-600 F: ++385 51 212-948
info@pgz.hr • www.pgz.hr

Župan:

Zlatko Komadina

Zamjenici župana:

Marina Medarić

Marko Boras Mandić

Petar Mamula

Predsjednik Županijske skupštine:

Erik Fabijanić

**Grad
Vrbosko**

Ulica hrvatskih branitelja 1,
51326 Vrbosko
T +385 51 875 115
F +385 51 875 008
marina.tonkovic@vrbosko.hr
www.vrbosko.hr

Načelnik:
Dražen Mufić
Predsjednica Vijeća:
Jasna Božić

**Općina
Mrkopalj**

Stari kraj 3,
51315 Mrkopalj
T +385 51 833 131
F +385 51 833 101
opcina@mrkopalj.hr
www.mrkopalj.hr

Načelnik:
Josip Brozović
Predsjednik Vijeća:
Zvonko Matković

Najviše naselje
Begovo Razdolje
- 1.060 m.n.v.

**Najviši
planinski vrh**
Kula - Bjelolasica
- 1.534 m.n.v.

**Općina
Fužine**

Dr. Franje Račkog 19,
51322 Fužine
T +385 51 829 500
F +385 51 835 768
opcina-fuzine@ri.t-com.hr
www.fuzine.hr

Načelnik:
David Bregovac
Predsjednik Vijeća:
Slavko Starčević

Opći podaci

**Ukupno
stanovništvo**
296.195

**Najviše
stanovnika**
Grad Rijeka
128,624

Općina Viškovo
14.445

**Najmanje
stanovnika**
Općina Brod Moravice
866

Gradova
14

Općina
22

Naselja
510

**Naselja bez
stanovnika**
42

Infrastruktura

Ceste
3.490 km

Željeznice
135,5 km

Luke
86

Zračne luke
4

**Grad
Čabar**

Narodnog oslobođenja 2,
51306 Čabar
T +385 51 829 490
F +385 51 821 137
info@cabar.hr
www.cabar.hr

Gradonačelnik:
Kristijan Rajšel
Predsjednica Vijeća:
Vazma Malnar

**Općina
Skrad**

Josipa Blaževića-Blaža 8,
51311 Skrad
T +385 51 810 620
F +385 51 810 680
opcina.skrad@ri.t-com.hr
www.skrad.hr

Načelnik:
Damir Grgurić
Predsjednik Vijeća:
Ivan Crnković

**Najmanje
stanovnika**
Općina Brod
Moravice
865

**Općina
Brod Moravice**

Stjepana Radića 1,
51312 Brod Moravice
T +385 51 817 180
F +385 51 817 002
opcina@brodmoravice.hr
www.brodmoravice.hr

Načelnik:
Dragutin Crnković
Predsjednik Vijeća:
Branimir Svetličić

**Općina
Ravna Gora**

Ivana Gorana Kovačića 177,
51314 Ravna Gora
T +385 51 829 450
F +385 51 829 460
opcina-ravna-gora
@ri.t-com.hr
www.ravnagora.hr

Načelnik:
Mišel Šouka
Predsjednik Vijeća:
Franjo Ružić

**Grad
Delnice**

Trg 138. brigade HV 4,
51300 Delnice
T +385 51 812 055
F +385 51 812 037
gradonacelnik@delnice.hr
www.delnice.hr

Gradonačelnik:
Ivica Knežević
Predsjednik Vijeća:
Goran Bukovac

**Općina
Jelenje**

Dražićkih boraca 64,
51218 Jelenje
T +385 51 208 080
F +385 51 208 090
pisarnica@jelenje.hr
www.jelenje.hr

Načelnik:
Robert Marčelja
Predsjednik Vijeća:
Luka Zaharija

**Općina
Čavle**

Čavja 31,
51219 Čavle
T +385 51 208 310
F +385 51 208 311
opcina@cavle.hr
www.cavle.hr

Načelnica:
Ivana Cvitan Polić
Predsjednik Vijeća:
Norbert Mavrinac

**Grad
Kastav**

Zakona kastafskega 3,
51215 Kastav
T +385 51 691 452
F +385 51 691 454
info@kastav.hr
www.kastav.hr

Gradonačelnik:
Matej Mostarac
Predsjednik Vijeća:
Zemir Delić

**Općina
Klana**

Klana 33,
51217 Klana
T +385 51 808 205
F +385 51 808 708
procelnik@klana.hr
www.klana.hr

Načelnica:
Željka Šarčević Grgić
Predsjednik Vijeća:
Igor Iskra

**Općina
Viškovo**

Vozišće 3,
51216 Viškovo
T +385 51 503 770
F +385 51 257 521
pisarnica@opcina-viskovo.hr
www.opcina-viskovo.hr

Načelnica:
Sanja Udović
Predsjednica Vijeća:
Ksenija Žauhar

**Općina
Matulji**

Trg Maršala Tita 11,
51211 Matulji
T +385 51 274 114
F +385 51 401 469
opcina.matulji@ri.htnet.hr
www.matulji.hr

Načelnik:
Mario Ciković
Predsjednik Vijeća:
Darjan Buković

**Grad
Rijeka**

Korzo 16,
51000 Rijeka
T +385 51 209 333
F +385 51 209 334
ured-grada@rijeka.hr
www.rijeka.hr

Gradonačelnik:
mr.sc. Vojko Obersnel
Predsjednik Vijeća:
Andrej Poropat

**Općina
Kostrena**

Sv. Lucija 38,
51221 Kostrena
T +385 51 209 000
F +385 51 289 400
kostrena@kostrena.hr
www.kostrena.hr

Načelnik:
Dražen Vranić
Predsjednik Vijeća:
Dražen Soldan

**Grad
Opatija**

Maršala Tita 3,
51410 Opatija
T +385 51 701 322
F +385 51 680 114
grad.opatija@opatija.hr
www.opatija.hr

Gradonačelnik:
Ivo Dujmić
Predsjednik Vijeća:
dr.sc. Robert Kurelić

**Općina
Lovran**

Šetalište maršala Tita 41,
51415 Lovran
T +385 51 291 045
F +385 51 294 862
opcina.lovran@ri.ht.hr
www.opcinalovran.hr

Načelnik:
Bojan Simonić
Predsjednik Vijeća:
Branislav Petković

**Općina
Mošćenička
Draga**

Trg slobode 7,
51417 Mošćenička Draga
T +385 51 737 621
F +385 51 737 210
info@moscenicka-draga.hr
www.moscenicka-draga.hr

Načelnik:
Rikardo Staraj
Predsjednik Vijeća:
Kristijan Dražul

**Grad
Cres**

Creskog statuta 15,
51557 Cres
T +385 51 661 950
F +385 51 571 331
grad@cres.hr
www.cres.hr

Gradonačelnik:
Kristijan Jurjako
Predsjednik Vijeća:
Marčelo Damijanović

**Grad
Mali Lošinj**

Riva lošinjskih kapetana 7,
51550 Mali Lošinj
T +385 51 231 056
F +385 51 232 307
gradonacelnik@mali-losinj.hr
www.mali-losinj.hr

Gradonačelnica:
Ana Kučić
Predsjednik Vijeća:
Elvis Živković

**Grad
Rab**

Trg Municipium Arba 2,
51280 Rab
T +385 51 777 480
F +385 51 724 777
tajnica@grad-rab.com
www.rab.hr

Gradonačelnik:
Nikola Grgurić
Predsjednik Vijeća:
Željko Peran

**Općina
Lopar**

Lopar 289 A,
51281 Lopar
T +385 51 775 593
F +385 51 775 597
info@opcina.lopar.hr
www.opcina-lopar.hr

Načelnik:
Josip Borić
Predsjednik Vijeća:
Dino Ivanić

**Grad
Krk**

Trg bana Josipa Jelačića 2,
51500 Krk
T +385 51 401 111
F +385 51 221 126
grad-krk@ri.t-com.hr
www.grad-krk.hr

Gradonačelnik:
Darijo Vasilčić
Predsjednik Vijeća:
Marinko Pavlić

**Općina
Punat**

Novi put 2,
51521 Punat
T +385 51 854 140
F +385 51 854 840
opcina@punat.hr
www.punat.hr

Načelnik:
Marinko Žic
Predsjednik Vijeća:
Goran Gržanić

**Općina
Malinska
- Dubašnica**

Lina Bolmarčića 22,
51511 Malinska
T +385 51 750 500
F +385 51 750 510
info@malinska.hr
www.malinska.hr

Načelnik:
Robert Anton Kraljić
Predsjednica Vijeća:
Mirjana Maršić

**Općina
Baška**

Palada 88,
51523 Baška
T +385 51 750 550
F +385 51 750 560
opcina-baska@ri.t-com.hr
www.baska.hr

Načelnik:
Toni Juranić
Predsjednik Vijeća:
Tanja Grj

**Općina
Vrbnik**

Trg Škujica 7,
51516 Vrbnik
T +385 51 857 099
F +385 51 857 310
info@opcina-vrbnik.hr
www.opcina-vrbnik.hr

Načelnik:
Dragan Zahija
Predsjednik Vijeća:
Ivan Juranić

**Općina
Dobrinj**

Dobrinj 103,
51514 Dobrinj
T +385 51 848 344
F +385 51 848 141
opcina-dobrinj@ri.t-com.hr
www.dobrinj.hr

Načelnik:
Neven Komadina
Predsjednik Vijeća:
Zoran Kirinčić

**Općina
Omišalj**

Prikešte 13,
51513 Omišalj
T +385 51 661 970
F +385 51 661 982
opcina@omisalj.hr
www.omisalj.hr

Načelnica:
Mirela Ahmetović
Predsjednik Vijeća:
Anto Trogrlić

2-5 90 dana

županijski info

6-11 razgovor

**Stožerni general u mirovini
Anton Tus**

Priznanje PGŽ je najdraže koje sam u životu primio

12-13 projekti

Energetska obnova

Trideset i tri milijuna za osam škola

14-15 na kafe

Kristijan Rajšel, gradonačelnik Čabra

Motivirati ljude na ostanak i naseljavanje

16-17 projekti

Mala barka 2

Krk bogatiji za svjedočanstvo maritimne baštine

18-20 eko etno

Pčelarstvo u PGŽ

Pčelara svake godine sve više

21-23 oko nas

Centar otočnog folkloru Orlec

Novi dom creskog folkloru

24-29 kartulina

Liburnijski kras

Ni Ćići ni Brkini, jušto na kunfini

30-33 susjedi

Sjeverni Velebit i Krasno

Gromovi i bogovi poviše doline meda i mlijeka

34-35 obljetnice

50 godina Bridge kluba Rijeka

Bridž nije kartaška igra, nego olimpijski sport

36-37 oko nas

Puhački orkestar Lovran

Prvih 105 godina lovranske Glazbe

38-39 sport

Natalia Tomić, odbojkašica

Živim s odbojkom od rođenja

40-41 eko-etno

Smotra uzgajivača u Krivom putu

U Hrvatskoj se može živjeti od zemlje i stočarstva

42-43 pijat

Franica, Baška

Mjesto koje odiše tradicijom i baštinom

44-45 pet pitanja

Lari Mari

Književni dvojac koji liječi dušu

46-48 reportaža

MK Mountain Riders, Delnice

Planinski jahači čuvari Gorskog kotara

49 nagradna križaljka

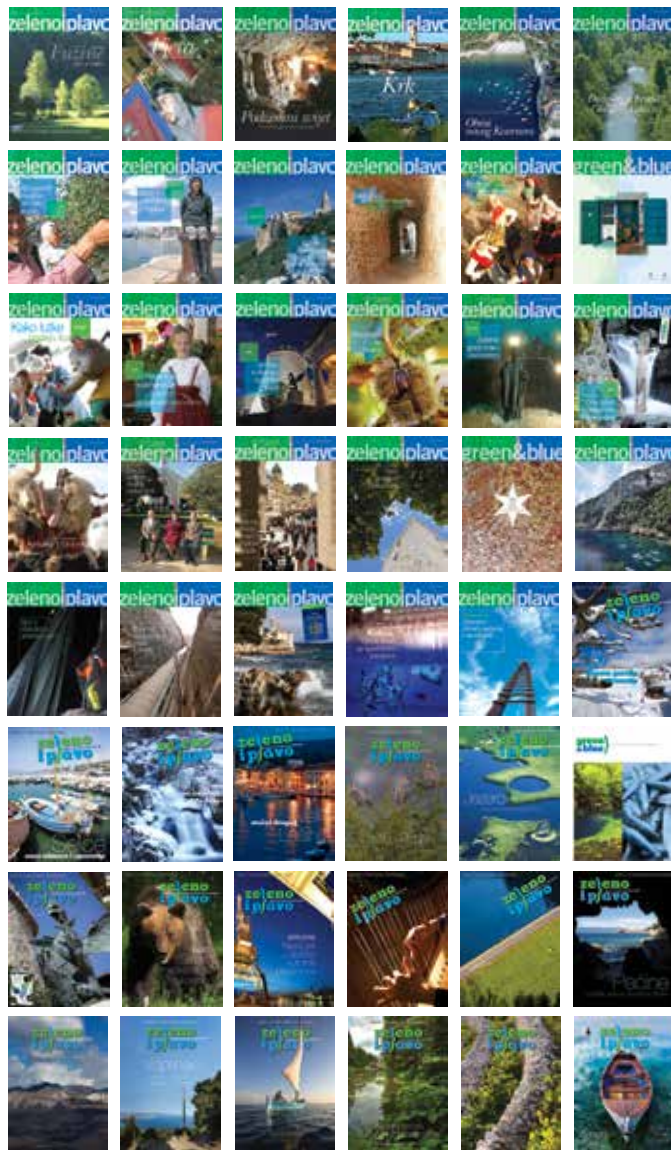
Libunijski kras

50 info zip

dobitnici nagradne križaljke

51 štorija

Rabljanin osnovao San Marino

Predbilježi se i besplatno primaj poštom magazin Primorsko-goranske županije **zeleno i plavo**
info@pgz.hr • www.pgz.hr • tel: 051 / 351 612

Impressum

ISSN 1845-5220 • Izlazi 3 puta godišnje • Godina XIV • Broj 47 • Srpanj 2018.

Izdavač:

Primorsko-goranska županija,
Adamićeva 10, Rijeka
info@pgz.hr
www.pgz.hr
tel: 051 / 351 612

Za izdavača:

Zlatko Komadina

Odgovorni urednik:

Ermina Duraj

Glavni urednik:

Dragan Ogurlić

Autori tekstova:

Dragan Ogurlić,
Marinko Krmpotić,
Davor Žic,
Kažimir Škrbić,

Boris Perović,
Mladen Trinajstić,
Walter Salković

Fotografije:

Petar Fabijan,
Sandro Rubinić,
Rino Gropuzzo,
Srđan Vrančić,
Kažimir Škrbić,
Stipe Surać,
Marinko Krmpotić,
Walter Salković,
Arhiva ZIP

Naslovnica:

Petar Fabijan

Ilustracija:

Vjekoslav Vojo
Radoičić

Likovno oblikovanje:

Ivica Oreb

Marketing i produkcija:

Makol marketing,
Rijeka, narudžba
oglasa na e-mail:
makol@makol.hr
ili fax 051 / 677 226

Tisak:

Radin print, Sv.
Nedelja

Naklada:

15.000

Idući broj magazina
"Zeleno i plavo" izlazi
u listopadu 2018.

Prva slika malog Martina, nakon
što ga je pronašao lovac Darko Tus

Spašavanje risa Martina i povratak u prirodu

U srpnju prošle godine, započela je priča o risu Martinu. Kao mladunče od niti dva kilograma, slučajno ga je pronašao lovac Darko Tus u zaleđu Bribira, u zaseoku Podskoči, nedaleko kapelice Sv. Martina, po kojemu je ris poslije i dobio ime. Uvidjevši da je mladunče očito napušteno, Darko Tus spašava vidno iscrpljenog risa, uzima ga k sebi i o ovom neobičnom slučaju obavještava predsjednika Lovačkog društva „Vepar“ iz Bribira, istoimenog gospodina Darka Tusa.

Možemo slobodno reći da su lovci pronalaskom risa i pravovremenim obavještavanjem nadležnih institucija, malom Martinu, kojem je vjerojatno majka stradala, spasili život! Priča koja slijedi može se nazvati povijesnim uspjehom jer se radi o prvom slučaju spašavanja mladunca risa u Hrvatskoj, koji je u kratkom vremenu oporavljen te ponovo vraćen u divljinu. Takvi su slučajevi oporavka risa i vraćanja u prirodu vrlo rijetki. Zabilježeni su primjerice u Češkoj i Slovačkoj, ali su risovi u tim slučajevima ipak bili stariji od našeg malog Martina!

Prvi pregled i stabilizaciju stanja risa, uz djelatnike županijske Javne ustanove „Priroda“, Interventnog tima za vuka i risa te predstavnika Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, učinio je crikvenički veterinar Hrvoje Car, koji do tada u svojoj dugogodišnjoj veterinarskoj praksi, s risovima „još nije imao posla“. Daljnji oporavak ove strogo zaštićene i ugrožene vrste, pod stručnim nadzorom, omogućio je Zoološki vrt grada Zagreba, gdje se Martin u posebnoj nastambi, zatvorenoj za javnost, odlično razvijao te je posebnim planom prehrane potican na učenje lova.

U listopadu, kada je dovoljno ojačao, prebačen je u tzv. nastambu za prilagodbu u šumi u Nacionalnom parku Risnjak. Tamo je boravio do kraja siječnja 2018. godine, uz skrb vrijednih djelatnika Parka, čitavog Interventnog tima i djelatnika zagrebačkog ZOO, kako bi se u potpunosti prilagodio životu u prirodi.

Ris Martin nakon puštanja u prirodu, snimljen u NP Risnjak fotozamikom

Prilikom puštanja, Javna ustanova „Priroda“ osigurala je da ris dobije GPS ogrlicu, kako bi se moglo pratiti gdje se Martin kreće i kako se snalazi. A snašao se jako dobro, boraveći u početku isključivo na području Nacionalnog parka Risnjak, gdje je „prezimio“ i uspješno nalazio plijen. No kako to biva s divljim životinjama, koje ne poznaju granice, Martin je krenuo na sjever i od kraja travnja nalazi se u Sloveniji, gdje ga povremeno prate i slovenski kolege. ■■

Martin je krenuo na sjever i od kraja travnja nalazi se u Sloveniji, gdje ga je snimila fotozamikom

Napisao: Marko MODRIĆ
Fotografije: JU Priroda, NP Risnjak

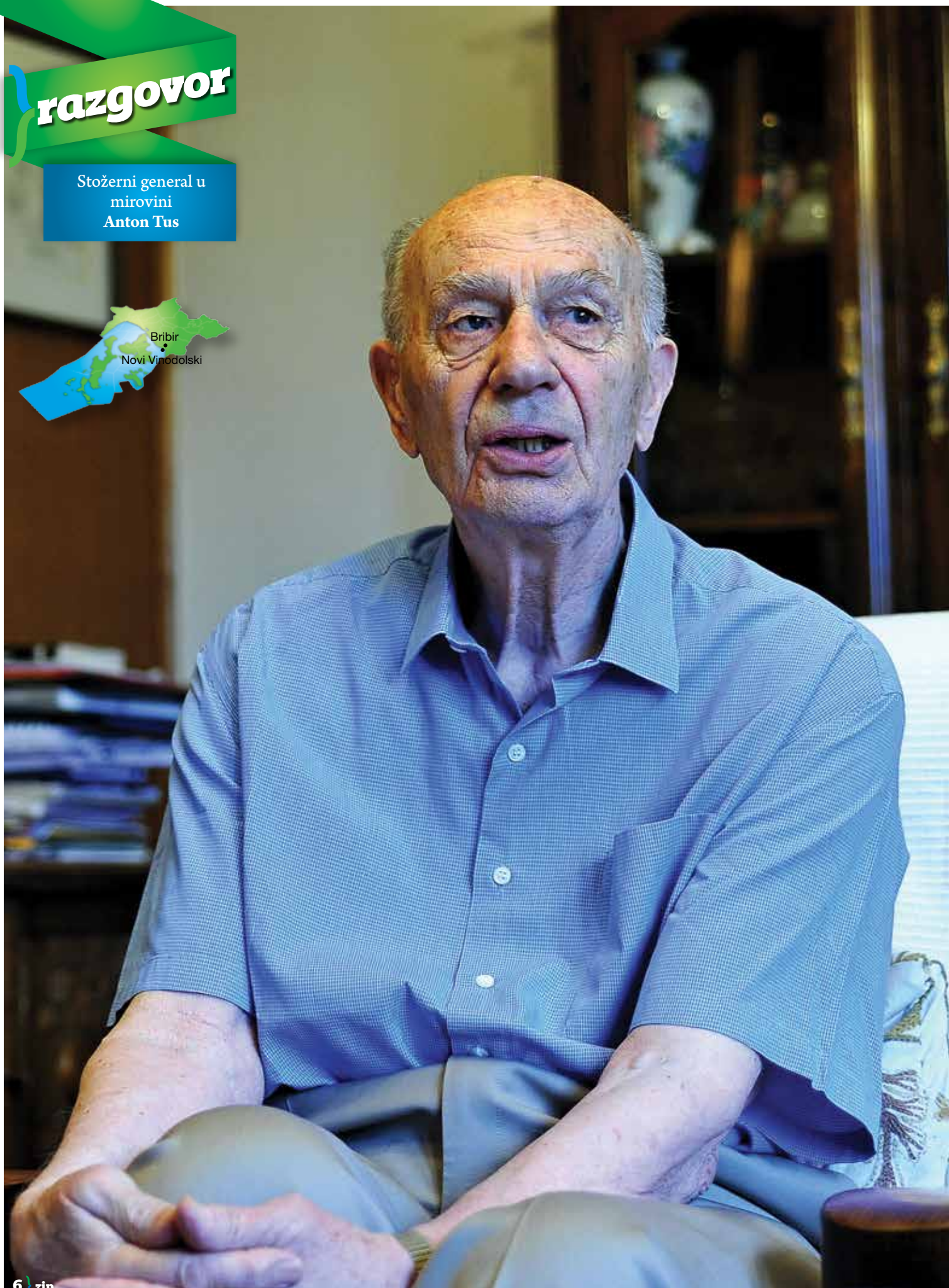
Radi se o povijesnom uspjehu jer je ovo prvi slučaj spašavanja mladunca risa u Hrvatskoj, koji je u kratkom vremenu oporavljen te ponovo vraćen u divljinu

Mladi ris je zbrinut u ambulanti crikveničkog veterinaru Hrvoja Cara

Risova ostalo vrlo malo, svaka jedinka važna

U Hrvatskoj je procjena da živi između četrdeset i šezdeset risova, pa je svaka jedinka iznimno vrijedna, a u Primorsko-goranskoj županiji, jednome od područja s najbogatijom biološkom raznolikošću u Europi, risovi borave najčešće na području Gorskog kotara. Ris je svojedobno nestao s ovih područja, ali je sedamdesetih godina prošlog stoljeća napravljena uspješna reintrodukcija te vrste u Sloveniju i Hrvatsku, od kada ga se ponovno može, iako ne tako često, vidjeti u prirodi.

Priznanje Primorsko-goranske županije je najviše i najdraže koje sam u životu primio

Stožerni general u mirovini Anton Tus dobitnik je priznanja počasnog građanina Primorsko-goranske županije. Naravno, to nije ni slučajno niti nezasluženo, obzirom da je general Tus rođeni Bribirac koji zapravo nikada nije napustio svoj zavičaj. U Bribiru ima kuću a u Novom Vinodolskom vikendicu koju sada održavaju sinovi i u kojoj boravi dobar dio godine.

Obitelj Tus nekoliko je stoljeća prisutna u Bribiru. Anton Tus rodio se u Bribiru 22. studenog 1931. i zarana je ostao bez oca, već sa šest godina. Nakon smrti oca, u dogovoru s majkom preselio se kod očeva brata koji je živio u Novom Vinodolskom. Pučku i građansku školu završio je u Novom.

Nakon rata, kojeg je bio aktivni sudionik, završio je učiteljske škole u Kastvu i na Krku, a ljubav prema pilotskom zvanju stekao je kao dječak. Nakon učiteljske škole odlučio se za Pilotsku akademiju koju je završio u Pančevu i Mostaru, kao najbolji pitomac u klasi. Nakon Staljinove smrti i ponovne normalizacije odnosa Beograda i Moskve odlazi u Sovjetski Savez na najvišu pilotsku akademiju „Jurij Gagarin“, gdje je proveo daljnje četiri godine na postdiplomskom studiju. Slijedi karijera u JNA koju je završio na najvišoj poziciji zapovjednika ratnog zrakoplovstva.

Poznato je da se u proljeće 1991. usprotivio ratnim planovima vrha JNA vrativši se u lipnju 1991. u Zagreb. To mu u Beogradu nikada nisu oprostili. Od preko tri tisuće hrvatskih časnika koji su napustili JNA i pridružili se Hrvatskoj vojsci, general Tus, zajedno s generalom Petrom Stipetićem, jedini je bivši zapovjednik JNA kojemu je u Beogradu suđeno, u odsutnosti, zbog „veleizdaje i dezerterstva“.

U kolovozu, u Novom Vinodolskom general Anton Tus prihvaća Tuđmanovu ideju da se formira Glavni stožer, te se ubrzo 2. rujna i sastaje s predsjednikom Tuđmanom. Toga rujna 1991. general Anton Tus je pristupio Hrvatskoj vojsci, nakon čega je postao prvi načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga RH. Na toj je dužnosti

ostao do studenoga 1992. Njegov doprinos ustroju oružanih snaga i obrani Hrvatske je nemjerljiv.

Nikad nisam napuštao rodni kraj

Dobitnik ste najvišeg priznanja PGŽ, postali ste počasnim građaninom Primorsko-goranske županije. Zapravo, kada ste privremeno napustili ovaj prostor, i kad ste mu se vratili?

– Osnovno i srednje školovanje završio sam u rodnom primorskom kraju. Najprije osnovnu školu u Novom Vinodolskom, a poslije rata sam u Kastvu završio tečaj za učitelja. Kastav mi je ostao u prekrasnoj uspomeni, a školovanje za učitelja nastavio sam u učiteljskoj školi na Krku. Nakon toga odlučio sam se za vojne škole, htio sam biti pilot. Od vojnih škola završio sam ih nekoliko: Zrakoplovnu vojnu akademiju u Mostaru, Ratnu vojnu akademiju u Rusiji i Ratnu školu JNA u Beogradu. Rodni moj kraj, moj Bribir, nikad nisam napuštao i dan-danas održavam rodnu kuću u Bribiru i vikendicu u Novom Vinodolskom.

Na svečanoj sjednici Primorsko-goranske županije u travnju uručeno Vam je priznanje Počasnog građanina. Održali ste i govor u ime nagrađenih, stekao se dojam da ste u tom trenutku bili iskreno dirnuti.

– Dosad sam kao vojnik, pilot i zapovjednik dobio mnoga priznanja, no ovo me je priznanje posebno obradovalo, osobito jer dolazi iz moje županije. Priznanje kojim sam postao Počasnim građaninom Primorsko-goranske županije je najviše i najdraže priznanje koje sam primio, jer dolazi iz moga zavičaja.

Govore da se smiren, da ste gentleman, ali vi ste vojnik i ima li zapravo finog ponašanja u ratu? Domovinski rat je bio iznimno brutalan. Da li su Vas iznenađivali razmjeri te brutalnosti?

– Da, jesu. Upravo je Vukovar primjer herojstva i tromjesečne neosvojivosti, ali i brutalnosti, razorenosti i velikih žrtava. Hrvatska je kasnila u stvaranju većih formacija jer u rujnu 1991. kad smo mi počinjali s ustrojem vojske, neprijatelj je

Razgovarao: Dragan OGURLIĆ
Snimio: Srđan VRANČIĆ

Hrvatska je zahvaljujući antifašističkoj borbi vratila Istru, Rijeku i otoke, što je od presudne važnosti. Potpuno je pogrešno nastojati osporavati takve činjenice kao i relativizirati učinke fašizma ili izjednačavati fašizam i antifašizam kao što to neki danas pokušavaju

Formiranjem Glavnog stožera dobili smo vojni vrh i potrebnu brzinu vojnog reagiranja i operativnog djelovanja. Sagledane su protivnikove i naše prednosti i slabosti. Glavne, jedine ali i odlučujuće naše prednosti bile su naše okruženje – naš narod i naš teritorij te visoki moral branitelja i naroda

Župan Zlatko Komadina i general Anton Tus uoči proglašenja Antona Tusa počasnim građaninom Primorsko-goranske županije 12. travnja 2018.

već bio pred Vukovarom. Dvaput smo pokušali proboj do Vukovara, ali nijedan nije uspio. Prvi smo se put pokušali probiti i ojačati obranu s oko 1.500 vojnika, a u sljedećem koraku još toliko, kako bismo se mogli izvući iz Vukovara i braniti se na liniji Osijek-Vinkovci-Županja. Bili smo svjesni da nećemo moći sačuvati grad. Nismo uspjeli obraniti Vukovar, ali pokazalo se da je upravo na Vukovaru napad velikih snaga na Hrvatsku zaustavljen. JNA se, nakon što je izgubila to vrijeme, već počela pripremati za ulazak u Bosnu i Hercegovinu.

Rat je bio neizbježan

Bitka za Vukovar je, osim što je iscrpila protivnika, bila bitna i za daljnji razvoj situacije u Domovinskom ratu...

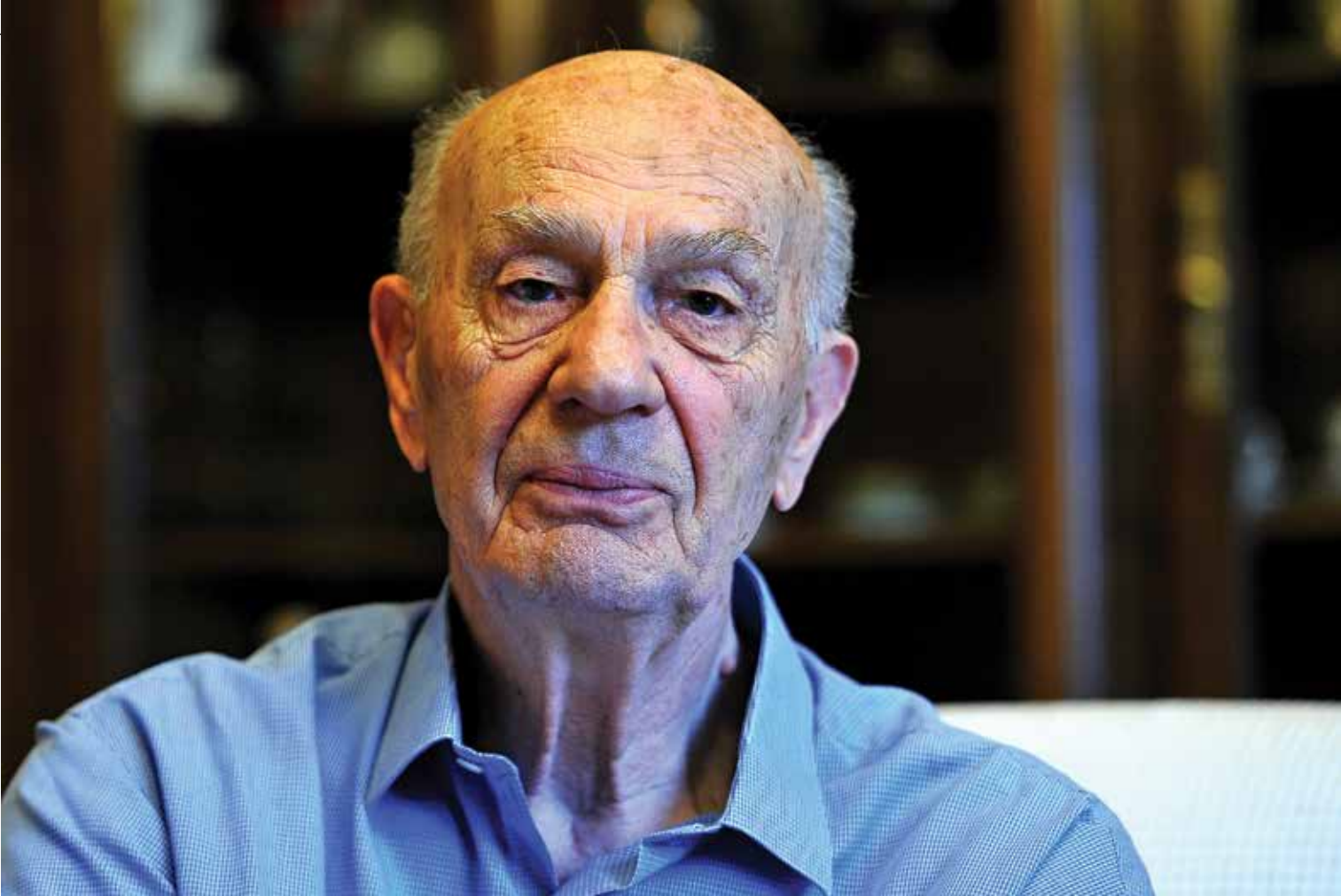
– Upravo tako. Zadržavanje glavne grupacije agresora tri mjeseca na liniji Osijek – Vinkovci – Komletinci onemogućilo je agresora da dođe do svog cilja, Podravske magistrale i Zapadne Slavonije. Dolazak zime je također odlučio da se dalje ne može, te je to pomoglo Hrvatskoj vojsci da u prosincu 1991. zauzmemo prostore Zapadne Slavonije, i tako nestaje teritorij SAO Zapadna Slavonija.

Praktično iz ničega i u vrlo kratkom vremenu ustrojena je Hrvatska vojska, iz raspršene u organiziranu i discipliniranu oružanu silu.

– Mi smo kao Glavni stožer Oružanih snaga u prvim danima osnivanja, zajedno s Predsjednikom RH i Vladom RH, imali zadatak osigurati brzo narastanje snaga i bolji ustroj postrojbi te zaustaviti daljnje prodore neprijatelja. Glavni stožer osnovan je 21. rujna 1991. kada predsjednik RH napokon prihvaća da je vojna opcija obrane Republike Hrvatske na njenom putu osamostaljenja postala realnost. Dan ranije Sabor donosi Zakon o obrani RH a JNA javno objavljuje rat Hrvatskoj, iako su Srbija i JNA otpočeli rat u srpnju i kolovozu 1991.

Formiranjem Glavnog stožera dobili smo vojni vrh i potrebnu brzinu vojnog reagiranja i operativnog djelovanja. Sagledane su protivnikove i naše prednosti i slabosti. Glavne, jedine ali i odlučujuće naše prednosti bile su naše okruženje – naš narod i naš teritorij te visoki moral branitelja i naroda.

Radilo se hitno na uspostavljanju operativnih zapovjedništava HV podjelom teritorija na šest operativnih zona (Osijek, Bjelovar, Zagreb, Karlovac, Rijeka i Split s dva operativna sektora – Zadar i Dubrovnik). Trebalo je organizirati obranu većih mjesta i gradova te glavnih prometnica, organizirati pomoć Vukovaru i Dubrovniku... Puno je tu bilo zadaća, a vremena praktički nije bilo.

Sukobi s predsjednikom Tuđmanom

Iako ste stožerni general i prvi načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga RH, poznato je da se niste u mnogočemu slagali s prvim hrvatskim predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom. Gdje su bila vaša najveća razilaženja?

– Prva i najvažnija zadaća za koju sam tražio suglasnost, i isprva je nisam dobio, bila je 14. rujna 1991. a ticala se aktivne blokade vojarni JNA na teritoriju Republike Hrvatske i zauzimanje skladišta i vojne opreme. Tražio sam da se to učini istog trenutka jer sutra je već moglo biti prekasno, za većinu garnizona. Predsjednik se dvoumio, nećkao, vjerovao je u mirni rasplet i politički dogovor ali ja sam naprosto znao kako stvari stoje i požurivao sam ga. Vjerovao je da će se rat izbjeći i nekako nije žurio s ustrojavanjem vojske, uvjeren da će se međunarodna zajednica umiješati i spriječiti eskalaciju sukoba. Tvrdim da on uopće nije bio spreman prihvatiti mogućnost ratne situacije, iako je u srpnju i kolovozu 1991. agresija na Hrvatsku bila u punom jeku. On je i dalje vjerovao u dogovor sa srpskim rukovodstvom i JNA. Govorio je i uvjeravao me da neće biti nikakvog rata, a ja sam znao da griješi. Hrvatska je u tom trenutku, bio je rujan 1991. bila u lošoj situaciji jer nije imala oružanu silu. Bilo je nešto pušaka podijeljenih

i civilima i vojnicima. Tuđmanu sam rekao da ću prihvatiti dužnost načelnika Glavnog stožera, ali da neću moći prihvatiti odgovornost sve dok me ne sasluša. Tvrdio sam da je rat neminovan.

Iznio sam plan kompletne blokade JNA na području Hrvatske, blokiranja garnizona i osvajanja skladišta. Predsjednik se složio ali je zauzimanje 54 skladišta naoružanja i ratne opreme htio podijeliti na duži vremenski period po dijelovima, a ja to nisam mogao prihvatiti jer je bilo potrebno da blokiramo sve u jednom danu „danas i odmah“ kako bi postigli potpuno iznenađenje. Predsjednik je predložio da se ne

Usprkos problemima, vjerujem u Hrvatsku za koju smo se borili i da će u Europskoj uniji naći puteve koji će nas dovesti do visoko razvijene zemlje

ide odmah na vojarne u Zagrebu, Rijeci i Istri, kako bi imali slobodan teritorij bez rata. Rekao je: „Dobro, ali nemojte odmah napadati vojarne i skladišta u Zagrebu, Rijeci i Istri, da imamo dio mirnog teritorija.“

Tako smo blokadom 48 vojarni iz oružane borbe isključili tri korpusa JNA: Varaždinski, Zagrebački i Riječki te dijelove Ratne mornarice, Ratnog zrakoplovstva i Tuzlanskog korpusa sa baziranjem u Slavoniji.

Kod zauzimanja 54 skladišta naoružanja i ratne opreme na koncu nije imao primjedbi.

Tuđmanu sam rekao da ću prihvatiti dužnost načelnika Glavnog stožera, ali da neću moći prihvatiti odgovornost sve dok me ne sasluša. Tvrdio sam da je rat neminovan, u što on nije htio isprva vjerovati

**Petnaest presudnih dana
„Bitke za oružje“**

Koliko je tog naoružanja u prvom naletu osvojeno i što je ono značilo za hrvatske snage?

– Pa, rekao bih da je to bilo odlučujuće za daljnji razvoj događaja. Tu smo operaciju nazvali „Bitka za oružje“ i trajala je od 14. do 29. rujna 1991. Na taj način došli smo do potrebnog naoružanja i opreme za razvoj oružane sile RH, brojnosti 230.000 vojnika svrstanih u 65 brigada i pukova kopnene vojske, 20.000 specijalaca u okviru MUP-a te 10.000 u Ratnoj mornarici i Ratnom zrakoplovstvu i Protuzračnoj obrani.

Ovdje ću vam navesti precizne podatke, a oni nisu baš poznati javnosti. Osvojeno je u tih petnaest dana od pješačkog oružja više od 200.000 pušaka JNA i veći dio oružja TO RH, streljiva preko 500.000 tona, 250 tenkova i 320 oklopnih borbenih vozila, 630 topova svih kalibara a najviše preko 100 mm, 780 protuoklopnih sustava i više od 500 protuzrakoplovnih sustava, 1.700 tona eksploziva svih vrsta, više od 2.000 teretnih vozila, 500 tona protuoklopnih i 2.000 tona protupješačkih mina, 30 radara, 18 ratnih brodova... Dakle, ovim oružjem su hrvatski branitelji obranili Hrvatsku 1991. godine i otpočeli s operacijama oslobađanja okupiranih područja 1991. u Zapadnoj Slavoniji, 1992. u Dubrovniku i Konavlima, zaleđa Šibenika i Zadra, Gospića i Otočca, zapadni dio Like te planinske dijelove Velebita i Dinare.

Doprinos Riječana, Primoraca i Gorana

U Hrvatskoj je općenito malo poznat doprinos Rijeke i Hrvatskog primorja u obrani Hrvatske. Bili ste recenzent knjige koja o tome govori. U ostatku Hrvatske je malo poznat ovdašnji gotovo stopostotni odaziv na mobilizaciju u hrvatske oružane snage, naše žrtve, poginuli i ranjeni, a potom i svekolika logistička pomoć koja je u godinama rata stizala iz ovog kraja. Što biste rekli nekome na tvrdnju da su se Rijeka, Gorski kotar i Primorje izvukli bez posljedica?

– Rekao bih mu da je u krivu. Presudnu ulogu u obrani Like i stabilizaciji ličke bojišnice, od samog početka rata, ostvarile su primorske, goranske i istarske brigade HV, postrojbe MUP-a i Zapovjedništvo Operativne zone Rijeka. Grad Rijeka je bio odgovoran za medicinsko i logističko osiguranje ličke bojišnice što je izvršeno primjerno kao i prihvat brojnih izbjeglih građana. Knjiga o kojoj govorite vjerno prikazuje stanje u ratnoj Rijeci i težišno najbližoj ličkoj bojišnici, detaljno opisuje pripreme, narastanje, razvoj i ratno djelovanje specijalnih snaga MUP-a i postrojbi ZNG, TO i HV, NZ, CZ, ratnog saniteta, opće logistike, duhovne skrbi kao i prihvata brojnih prognanika i ratnih izbjeglica. Sve to daje sliku posebnosti i velike uključenosti Rijeke i Hrvatskog primorja u pravodobne obrambene pripreme, posebno aktiviranjem TO u ljeto 1991. godine. Posebno je bilo dojmljivo

ratno djelovanje riječkih i primorskih brigada i bojni HV i specijalnih postrojbi MUP-a na svojoj ličkoj bojišnici te drugim bojišnicama i završnim operacijama.

Koliko ste detaljne informacije imali o situaciji u ratnoj Rijeci i težišno najbližoj ličkoj bojišnici?

– Zapovjedništvo Operativne zone Rijeka je dnevno informiralo Glavni stožer Oružanih snaga RH o stanju na ličkoj bojišnici, pa sam tako i odobrio 4. studenog 1991. osvajanje skladišta naoružanja u Delnicama kako bi došli do potrebne municije i granata. To je sutradan i ostvareno, osvojena je vojarna i skladišta V1, V2 i V3, što je osiguralo naoružavanje postrojbi Operativne zone Rijeka ali i drugih postrojbi.

Antifašizam je donio slobodu

Kako reagirate na današnje pokušaje revidiranja povijesti, ustaški pozdrav i ikonografiju?

– Žao mi je da se ističe poraženi u Europi fašizam, a ne antifašizam koji je Hrvatskoj vratio njene teritorije: Istru, Rijeku, Zadar, brojne otoke i velike prostore Jadranskog mora. Potpuno je jasno da danas ne samo da ne bismo imali Rijeku, Primorje i Istru u sastavu Hrvatske, nego danas ne bi bilo ni Hrvatske da mi u Drugom svjetskom ratu nismo bili na antifašističkoj strani.

Početkom 1944. sam otišao u partizane, pristupio antifašističkom pokretu. Bio sam partizanski kurir, dobro sam poznavao bibrirske šume pa sam pomagao u raznošenju pošte. Antifašizam je svijetlo razdoblje naše povijesti. Antifašizam se u Drugom svjetskom ratu suprotstavio agresiji fašizma, baš kao što smo se i u Domovinskom ratu branili suprotstavljajući se agresiji. U 2. svjetskom ratu Njemačka, Italija i njihovi saveznici bili su agresori, a mi partizani, borili smo se protiv agresora. Ta je borba hrvatskom i ostalim

narodima bivše države, koje i danas duboko cijenim, donijela slobodu. Hrvatska je zahvaljujući antifašističkoj borbi vratila Istru, Rijeku i otoke, što je od presudne važnosti. Potpuno je pogrešno pokušavati osporavati takve činjenice kao i relativizirati učinke fašizma ili izjednačavati fašizam i antifašizam kao što to neki danas pokušavaju. Ja sam protiv takvih revizionističkih pokušaja, i svakom prilikom to ističem.

Naposljetku, kako gledate na razvoj i na probleme današnje Hrvatske? Danas, 25 godina od Domovinskog rata, mnogi mladi odlaze na rad u druge zemlje, dijelom i zbog korupcije i osjećaja besperspektivnosti. Je li to ona Hrvatska za koju ste se borili?

– Jeste, borili smo se za Hrvatsku. I vjerujem da će Hrvatska u Europskoj uniji naći puteve koji će nas dovesti do visoko razvijene zemlje, članice EU. ■■

General Tus sa svojim ljubimcem tornjakom Vikijem u zagrebačkom vrtu na Srebrnjaku

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimili: Rino GROPUZZO, Walter
SALKOVIĆ, Marinko KRMPOTIĆ i
Petar FABIJAN

Trideset i tri milijuna kuna za osam škola

U ovoj fazi energetske obnove bit će obnovljeno osam osnovnih škola u Županiji: škole u Cresu, Novom Vindolskom, Lovranu, Rabu, Vrbovskom, Čabru, Kraljevici te Područnoj školi Barbat na Rabu

Kod svih škola uključenih u projekt bit će realizirani poslovi tzv. građevinskih i elektro mjera

Gotovo 33,5 milijuna kuna (da budemo potpuno precizni – točno 33.437.377 kuna i 69 lipa) bit će u narednih devet mjeseci, točnije do kraja ožujka 2019. godine, uloženo u projekt energetske obnove osam osnovnih škola na području Primorsko-goranske županije. Najzaslužnija za ova financijski velika i društveno značajna ulaganja je Primorsko-goranska županija koja je osmislila projekt koji će nedvojbeno podići

Svotvorenja radova na OŠ Frana Petrića u Cresu, koja će doživjeti najveće ulaganje od 6,7 milijuna kuna

razinu kvalitete rada u osam odabranih škola te pripomoći u nastojanjima da se ljudi, posebno mlade obitelji, zadrže na prostorima zeleno-plave županije.

Uz općekorisnu ideju u PGŽ su iskazali kreativnost i u pronalaženju sredstava pa im se isplatilo „kucanje“ na vrata onih koji mogu pomoći u realizaciji ovih projekta. Tako je od ukupne svote potrebne za realizaciju čak 11,8 milijuna kuna PGŽ osigurala iz EU fonda za regionalni razvoj, 7,2 milijuna kuna dio je kojeg će uplatiti Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, a 2,3 milijuna kuna pristići će iz proračuna u projekt uključenih lokalnih samouprava (Rab, Cres, Kraljevica, Novi Vindolski i Lovran) od kojih su davanja oslobođeni Čabar i Vrbovsko čije će troškove snositi Županija koja i na taj način želi pomoći opstanku ljudi na ovom planinskom području. Sama pak PGŽ iz svog će proračuna za ovaj projekt izdvojiti 11,9 milijuna kuna, a mali dio od 35.294 kune dat će i Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Zajednički nazivnik – ušteda

Od osam osnovnih škola u kojima su radovi već počeli najveća će ulaganja (6,7 milijuna kuna) doživjeti OŠ Frana Petrića u Cresu, a dalje po količini ulaganja slijede: OŠ Ivana Mažuranića, Novi Vindolski (5,8 milijuna kuna), OŠ Viktora Cara Emina, Lovran (4,9 milijuna kuna), OŠ Ivana Rabljanina, Rab (4,3 milijuna kuna), OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko (3,8 milijuna kuna),

U OŠ Frana Petrića u Cresu bit će izvršena priprema za postavljanje solarnih kolektora za toplu vodu

OŠ Petar Zrinski, Čabar (3,6 milijuna kuna), OŠ Kraljevica (2,8 milijuna kuna) te Područna škola Barbat na Rabu (1,1 milijun kuna). Kako i sam naziv projekta kaže u prvom planu bit će energetska obnova, a to znači da će se, primjerice, raditi na uređenju fasada, izmjeni ili uređenju krovšta, odnosno tzv. „stolarije“ (prozori), izmjeni sustava instalacije rasvjete, poslovima vezanim uz grijanje i nizu drugih sličnih poslova kojima je zajednički naziv ušteda na korištenju energije te istodobno bitna poboljšanja uvjeta rada učenicima i njihovim nastavnicima i profesorima.

Smanjenje tih troškova za svaku od spomenutih škola, ističe župan Komadina, značit će i mogućnost da se novac planiran za grijanje koristi u svrhe bliže nastavnom programu i pedagoškim ciljevima čime se unapređuje i taj dio obrazovanja: „Krajem školske godine najavom ovih radova razveselili smo učenike i nastavnike osam škola s našeg područja, a njihovo će zadovoljstvo uvjeren sam biti još veće početkom naredne školske godine kad će već znatan dio posla biti odrađen. Naravno, s ovakim projektima ćemo nastaviti i u budućnosti kako bismo našim školarcima osigurali što bolje uvjete rada“, rekao je župan Komadina, a Edita Stilin, pročelnica Upravnog odjela za odgoj i obrazovanje Primorsko-goranske županije ističe kako su radovi počeli tijekom svibnja i lipnja, a krajnji rok za izvođenje je 180 dana od otvaranja gradilišta i uvođenja u posao. To pak znači da će već u novu školsku godinu učenici ovih škola ući s poboljšanim uvjetima, a do drugog polugodišta sve planirano trebalo bi biti i realizirano.

Analizom potrošnje do prioriteta

Kako je do ove završne faze realizacije ovog obimnog projekta došlo i što će se sve raditi rekli su nam u Regionalnoj energetskej agenciji Primorsko-goranske županije Andrej Čotar, savjetnik za energetiku i Sanda Hunjak, stručna suradnica za provedbu projekata. Čotar ističe kako su prvi koraci bili vezani uz tzv. ISGE sustav, nacionalni informacijski sustav za gospodarenje energijom: „Zahvaljujući tom sustavu može se, između ostalog, pratiti potrošnja energije u svim javnim zgradama PGŽ, dakle i u školama. Nakon analize potrošnje energije u tim ustanovama i provedbe energetske pregleda stvorena je lista škola kojima je nužna energetska obnova. Tako smo došli do osam škola koje su sada

Zajedničke škole

Iako su projekti vezani ponajprije uz osnovne škole, neki od poslova direktno će pomoći i srednjim školama, ponajprije stoga jer u nekim zgradama zajedno djeluju osnovna i srednja škola. Slučaj je to, primjerice, u Rabu i Čabru, a u bliskoj budućnosti to će se dogoditi i u Moravicama gdje istu školsku zgradu dijele Područna škola Nikola Tesla Moravice i Željezničko-tehnička škola Moravice.

uključene u projekt. Godine 2015. napravili smo kroz aktivnost Županijskog odjela za razvoj te Odjela za obrazovanje i školstvo svu potrebnu dokumentaciju za škole koje po nama imaju prioritet u postupku energetske obnove te ih prijavili 2016. godine na natječaj Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Da su projekti bili dobri pokazuje i činjenica da je naša Županija uspješno prijavila najveći broj osnovnih škola od svih hrvatskih županija. To nas je pak nagnalo da krenemo u traženje dodatnih izvora sufinanciranja, u čemu smo i uspjeli, čime smo bitno podigli udio sufinanciranja van županijskog proračuna.

Izabrani su izvođači radova za svih osam objekata i radovi su počeli, a moraju biti gotovi do kraja ove godine. Novi energetske certifikat će potvrditi kolika je ušteda energije realizirana, a za svaku školu to će biti minimalno 50 posto uštede energije za grijanje, a u goranskim osnovnim školama ta ušteda raste čak i do 70 posto“, govori Čotar, a Sanda Hunjak dodaje:

„Kod svih škola uključenih u projekt bit će realizirani poslovi tzv. građevinskih mjera (vanjska ovojnica, fasada, stolarija i krovšta), elektro mjera (elektro učinkovita rasvjeta, smart metering - daljinsko očitavanje energije te postavljanje termostatskih ventila na radijatorima) koje će raditi domaći izvođači, a pojedine škole imat će i posebne zahvate poput Područne škole Barbat na Rabu gdje će biti realizirana tzv. visoko učinkovita dizalica topline, na Cresu će u tamošnjoj školi biti izvršena priprema za solarne kolektore za toplu vodu, dok će u Vrbovskom ići u zamjena kotlovnice na lož ulje novom kotlovnicom na pelete i biomasu“, rekla je Hunjak. ■■

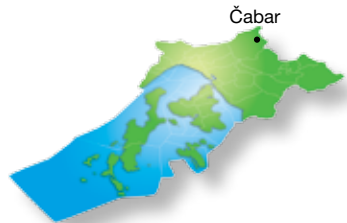
Nužna obnova OŠ Ivana Gorana Kovačića u Vrbovskom

Praćenje stanja školskih zgrada

Naravno, završetak poslova na energetskej obnovi ovih osam školskih zgrada neće znači i kraj cijelog projekta jer su poslovi i zahvati ove vrste potrebni i u nekim drugim sredinama. Tako je, ističe Čotar, u planu u Gorskom kotaru izmjena kotlovnice u Moravicama i Mrkoplju, a daljnje analize stanja školskih zgrada pokazat će gdje su još potrebni određeni zahvati.

Među odabranima – Osnovna škola Petar Zrinski u Čabru

Kristijan Rajšel,
gradonačelnik Čabra

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Čovjek mora biti aktivan u sredini u kojoj živi i to tako da pokuša mijenjati ono što je loše – Kristijan Rajšel

Supruga Francuskinja porijeklom iz Gerova

U borbi za bolju demografsku sliku Rajšel je svoj doprinos dao s dvije kćeri i dva sina. Najprije su rođene Dorotea i Izabel. Dorotea završava u Zagrebu studij primjenjene matematike, a Izabel je na prvoj godini geologije u Zagrebu. S drugom suprugom Nathalie, Kristijan ima dva sina – petogodišnjeg Sebastiana te dvogodišnjeg Aleksandra. Bitno je pri tom reći da je Nathalie državljanka Francuske, podrijetlom iz Gerova, a doma se vratila – zbog braka. Dakle, Kristijan se i tu potrudio povećati broj Gorana kroz povratak iseljenih Gorana!

Državna poduzeća dobro zarađuju na goranskom području koje je, suprotno tome, sve siromašnije – Plešće

Motivirati ljude na ostanak i naseljavanje

Kristijan Rajšel posao gradonačelnika već u drugom mandatu obavlja volonterski, a temeljni mu je posao ravnatelja Srednje škole i Gimnazije „Vladimir Nazor“ u Čabru. Kao i sve goranske načelnike muči ga – nedostatak ljudi i radne snage

dobro. Pogotovo je to potrebno u kraju kakav je Čabar u kojem, na žalost, stvari idu loše i što se tiče demografije i što se tiče privrede. Zato sam odmah po povratku sa studija povijesti i geografije pokušao dati vlastiti doprinos u borbi za napredak svog zavičaja. Moram priznati da to nije bio neki moj poseban plan. Činjenica je da sam, kao i većina mladih moje generacije, planirao dobiti posao u Zagrebu i vjerojatno tamo živjeti. No, tek što sam diplomirao, otvorila se mogućnost posla u čabarskoj srednjoj školi i gimnaziji i ja sam je prihvatio. Tako sam se 1995. godine vratio doma i eto me već 23 godine u prosvjeti u kojoj sam i danas jer posao gradonačelnika već u drugom mandatu obavljam volonterski, a temeljni mi je posao ravnatelj Srednje škole i Gimnazije „Vladimir Nazor“ u Čabru.

Gradonačelnik za turbulentna vremena

Na sličan način, bez posebnog planiranja, započeo je i Rajšellov politički život:

– Za sve je, na jedan način, zaslužna moja mama koja je sredinom devedesetih bila članica Gradskog vijeća Čabra i to kao predstavnica HSLS-a. Smatrala je da bi bilo dobro da se i ja uključim u tu stranku i život Čabra, a ja sam se uključio u HSLS u kojem sam kao jedan od najmlađih ubrzo postao predsjednik. No, nije baš išlo predobro u toj stranci koja se najprije pretvorila u Liberalnu stranku (LS) te potom u Čabru i nestala. Budući da smo u tom trenutku bili u koaliciji sa SDP-om, ja sam na traženje predstavnika SDP-a prešao u njihove radove i uskoro počeo obavljati niz funkcija, kako u stranci, tako i u društvenom, političkom i kulturnom životu mjesta, a uz sve to sam ubrzo ušao i u Gradsko vijeće pa sam već puna dva desetljeća u tim rukovodećim strukturama grada, ili kao predstavnik vlasti, ili oporbe, govori Rajšel koji na naš upit da li to znači da je i u kandidaturu za gradonačelnika išao bez posebnog plana odgovara potvrdno:

– Činjenica je da kandidatura nije bila neka moja posebna želja, ali prihvatio sam, a prva kandidatura bila mi je protiv HDZ-ovog kandidata Željka Erenta i u toj sam utrci izgubio, da bih potom dobio izbore u dva naredna mandata što potvrđuje da su birači ovog kraja prepoznali rad i trud moje stranke i mene samog. Svakako, već drugi moj mandat nešto je lijepo i dobro s čisto stranačkog stajališta, ali da sam dobio lagan zadatak, daleko je od istine. Naime, od prethodne smo vlasti naslijedili velike dugove, a nedugo po mom preuzimanju vlasti izmjenjene su za nas jako dobre odredbe „brdskog“ zakona i ukinute nam brojne beneficije, potom je propao Finvest koji je bio kičma gospodarstva ovog kraja, zatim su tijekom posljednje tri-četiri godine udarile na nas elemenatarne nepogode kao što su ledolom, potom potkornjak pa vjetrolo... I baš u tom „zanimljivom“ razdoblju ja sam dva puta izabran za gradonačelnika.

Nedostaje ljudi

Kristijan Rajšel uz kontataciju da „nije lako“, ističe kako to nije samo zbog stanja na čabarskom području, već zbog općeg stanja u Hrvatskoj:

– Primjerice, nikako ne možemo dobiti liječnika da dođe ovdje živjeti i raditi. Štoviše, samo u Gerovu imamo pet ljudi koji su završili medicinski faks i – otišli van Gorskog kotara. Uskoro ćemo vjerojatno ostati bez medicinskih sestara kad u mirovinu odu sadašnje sestre. Već sada imamo poteškoća s nastavničkim kadrom koji je u većini iz – Rijeke! Radnike traže i privredna poduzeća, jer ih kod nas – nema. No, sve je to slika cijele Hrvatske koje se na našem području odražava još dramatičnije jer je ovdje sve manje ljudi. Po posljednjem nas je popisu na području Grada Čabra bilo oko tri i pol tisuće. Nakon novog popisa, strah me je, bit će nas manje od tri tisuće“, napominje Rajšel koji rješenje vidi samo u bitnoj promjeni odnosa države prema krajevima kakav je Gorski kotar:

– Evo primjera koji simbolički pokazuje u kakvom je položaju Gorski kotar. Nama u Gradu Čabru šumski doprinos je godišnje oko milijun kuna, a mi svake godine samo na popravak cesta koje unište kamioni koji prevoze sirovinu koju sruše Hrvatske šume potrošimo – dva milijuna kuna! I to je, u stvari, priča o Gorskome kotaru. Puno nam se više uzima, no što se daje. U ovom konkretnom slučaju Hrvatske šume nam od ogromne zarade koju ostvaruju na našem području ostavljaju samo milijun kuna i mi bismo time, je li, trebali biti zadovoljni. Isto je tako i s gotovo svim drugim državnim poduzećima koja jako dobro zarađuju na goranskom području koje je, suprotno tome, sve siromašnije i jadnije.

Cilj je živjeti od vlastitih resursa

– Naravno, nije država sa svojim poduzećima uvijek mačeha. Dobre stvari poput poteza ministra Olega Butkovića koji je osigurao da Hrvatske ceste plate troškove zimskog čišćenja ove i prošle godine, zaista treba pohvaliti. Ali u cjelini gledano državna poduzeća uzimaju strašno puno, a ostavljaju jako malo. U toj priči smatram da nam PGŽ pomaže u velikoj mjeri i po nekim proračunima kad sve skupa

Čabar – kaštel Zrinskih

U cijeloj srednjoj školi 37 učenika

Stanje nije dobro ni u školstvu, govori Rajšel iznoseći zabrinjavajuće brojčane podatke: „U svim osnovnim školama našeg područja, njih pet, svega je oko dvije stotine učenika pri čemu ih je manje u nižim razredima što znači da nas ne čekaju dobra vremena. Sukladno tome pada i broj srednjoškolaca pa tako sada u cijeloj Srednjoj školi „Vladimira Nazora“ imamo – 37 učenika! Naravno, činimo i činit ćemo sve da svaka škola opstane, Ali, ne bude li ljudi...“

imati povlaštene uvjete, napominje Rajšel koji ističe kako, ipak, nije sve tako crno:

– Mala privreda našeg područja je vrlo žilava i opstala je, ali ponajprije stoga jer rade van okvira Čabra, posebno građevinari. Imamo vrlo kvalitetnu komunalnu infrastrukturu, ali je i ona sve skuplja s obzirom na činjenicu da je ljudi sve manje pa trošak održavanja raste i ići će, naravno, na teret krajnjih korisnika. Lokalna samouprava to za sada pomaže koliko može, ali pitanje je dokle će to ići tako. Iako se razvija i turizam, on neće nikada biti glavni pokretač razvoja ovog područja, odnosno djelatnost od koje bi se moglo živjeti. To može biti samo šumarstvo, drvoprerađivaštvo i privreda, a za njihov razvoj nužna je podrška države, novi zakoni i olakšice koji bi mogli ovamo privući ulagače i donijeti nova radna mjesta. Sve to, na žalost, nedavno doneseni indeks razvijenosti ne prepoznaje pa ispada da smo zato što imamo malo nezaposlenih razvijeni, a mi smo u stvari nerazvijeni jer ljudi koji mogu raditi – odlaze! Duboko se nadam da će nova verzija Zakona o brdsko-planinskom području to promijeniti. Jer, ne dogodi li se to – loše nam se piše, zaključuje gradonačelnik Čabra Kristijan Rajšel. ■■

Iako se razvija i turizam, on neće nikada biti glavni pokretač razvoja prelijepog čabarskog područja

Izračun depopulacije

„Ako ne dođe do iznimno bitnih promjena kojih nosilac može biti samo država kroz jasne zakonske odredbe koje će motivirati ne samo ostanak ljudi ovdje, već i naseljavanje, moguće je matematički izračunati koliko će još dugo u Gorskome kotaru živjeti ljudi. Za prošlog popisa, a to je bilo 2011. godine, u Gorskome kotaru bilo je oko 21.000 stanovnika. Budući da u tom desetogodišnjem razdoblju broj stanovnika opada po oko 3.000, jasno je da će ih za narednog popisa biti oko 18.000, a to znači da nam preostaje još nekih 6-7 desetljeća da popisivači na području Gorskog kotara uopće ne budu potrebni“, smatra Rajšel.

Brodomaketar i zaljubljenik u pomorstvo
Željko Skomeršić najzaslužniji je za
popunu postava Interpretacijskog centra

Krk bogatiji za svjedočanstvo duge i bogate maritimne baštine

Napisao: Mladen TRINAJSTIĆ
Snimio: Sandro RUBINIĆ

Krčki interpretacijski centar u svom izložbenom dijelu obuhvaća brojne vrijedne predmete, dokumente i makete popraćene i obogaćene sadržajnim interpretacijskim panoima s povijesnim pregledom pomorskog razvitka otoka Krka

Župan Zlatko Komadina i gradonačelnik Grada Krka Darijo Vasilčić, uz predstavnike brojnih partnera okupljenih i udruženih na realizaciji krčkog djela projekta “Mala barka 2”, zajednički su otvorili i u funkciju nedavno pustili novouređeni Interpretacijski centar pomorske baštine otoka Krka. Sadržaj koji je postao središtem predstavljanja i promoviranja duge i bogate maritimne baštine generacija otočana mjesto je našao u gradskom prostoru na jednoj od najfrekventnijih točaka krčke starogradske jezgre, u prostorijama u kojima se, osim za prezentacijski prostor namijenjen izlaganju mnoštva vrijednih, starih i autentičnih predmeta – navigacijskih instrumenata ali i izvornih dokumenata te fotografija vezanih s pomorstvom, ribarstvom i jedriličarstvom, mjesta našlo i za brodomaketarsku radionicu poznatog, višestruko nagrađivanog krčkog brodomaketara – Željka Skomeršića.

Valja istaknuti da je upravo spomenuti zaljubljenik u pomorstvo i sve što ima veze s morem i brodomjetom zapravo i najzaslužniji za popunu postava Interpretacijskog centra i to stoga što su svi ondje izloženi, a od predstavnika Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja prethodno selekcionirani predmeti ujedno dio njegove privatne zbirke nastale višedesetljetnim predanim kolekcionarskim radom.

Obnovljena tradicijska plovila – ploveći eksponati

Velika fešta otvorenja novog važnog elementa gradske ali i otočne turističke ponude, a koja je prigodno bila uklopljena u višednevni program obilježavanja Dana Grada Krka te ujedno i 25. obljetnice od njegova formalnog konstituiranja, bila je idealna prilika da se spomenuti čin “začini” njegovom uvelike neobičnom i atraktivnom “nadgradnjom” – prezentacijom revitaliziranih bragoca, 9,5-metarske “Paoline” koja je uplovljenjem u krčku luku postala njegovom svojevrsnom “dislociranom sastavnicom”. Taj je ploveći eksponat u gradskom portu tako pridružen dvama prethodnih godina također obnovljenim tradicijskim plovilima – pasari “Bodulki” i gucu “Bodulu” s kojima će Paolina od sad činiti funkcionalni i uporabljiv dio postava novostvorenog središta maritimne baštine Krčana. Baš kao i uređenje odnosno opremanje Interpretacijskog centra, i projekt obnove starog, donedavna dotrajalog bragoca sufinanciran je sredstvima koje je PGŽ, kao vodeći partner projekta “Mala barka 2”, osigurala uzimanjem aktivnog učešća u tom sveukupno čak 2,16 milijuna eura vrijednom projektu a koji je, s čak 1,83 milijuna eura, sufinanciran bespovratnim novcem iz Europskog fonda za regionalni razvoj (Interreg Slovenija-Hrvatska 2014-2020.).

Iz istog je “prekograničnog” projektnog fonda prema otoku odnosno Gradu Krku tako naposljetku usmjereno čak milijun kuna, iznos u “zaokruženju” kojeg su sudjelovali i Grad Krk ali i Primorsko-goranska županija ali i kojeg je, u 80-postotnom udjelu, u konačnici osigurala Europska unija. Kako je, predstavljajući novouređeni Interpretacijski centar pomorske baštine otoka Krka na prigodnoj svečanosti upriličenoj na gradskom trgu Pjanka naglasila Melita Raukar, pročelnica županijskog Upravnog odjela za turizam poduzetništvo i ruralni razvoj u čijoj je ingerenciji bila provedba projekta, osnovni cilj projekta Mala barka 2 očuvanje je, zaštita, razvoj i promicanje pomorske baštine cijelog sjevernog Jadrana i to na temeljima njene turističke valorizacije oslonjene na načela održivog razvoja. Pročelnica Raukar najavila je da se projekt temelji na uređenju više interpretacijskih centara ali i obnovi tradicijskih plovila poput u Krku predstavljene “Paoline”.

Nakon Krka slijedi Mali Lošinj

Svi uključeni u pripremu, razradu i provedbu projekta koji je zaživio u interpretacijskom centru ali i luci grada Krka, istakli su i da mjere koje ovaj projekt obuhvaća i predviđa među ostalim podrazumijevaju plan stvaranja zajedničke baze pomorske baštine te pokretanje niza programa okrenutih edukaciji djece i mladih, uz ostalo i kroz osnutak Akademije tradicijskih pomorskih vještina, održavanje mnoštva edukativnih menifestacija, a u daljnjoj fazi ovog hrvatsko-slovenskog projekta i uspostavu virtualnog muzeja. Pročelnica Raukar nije propustila naglasiti i da bi već koncem ove godine, u nastavku provedbe projekta “Mala barka 2”, javnosti također trebao biti predstavljen i malološinski centar pomorske baštine – jedrenjak Nerezinac koji će tim činom postati prvim plovećim interpretacijskim centrom u našoj zemlji.

S otvorenja maritimnog centra, nove gradske i
otočne turističke ponude

Nije nevažno reći ni da je scenarij postava krčkog Interpretacijskog centra osmislio mladi dizajner Sanjin Kunić temeljem elaborata muzeološkog koncepta kojeg su prethodno izradili muzeološki znalci iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, institucije koja je u zajedništvu s PGŽ, TZ Kvarnera, rovinjskom Udrugom i ekomuzejem “Kuća o batani”, slovenskom Općinom i TZ-om Izola kao i Općinom Piran te njenim Pomorskim muzejem bila partnerom u ovom prekograničnom projektu. ■■

Atraktivan postav krčkog
maritimnog centra

Bragoc – važan tradicijski brod

Uplovljavanje Paoline u krčku gradsku luku kulminacija je višegodišnjeg truda, rada i zalaganja skupine otočana posvećenih čuvanju, revitaliziranju i prezeriranju maritimne baštine tog grada. Bragoc je otočanima posebno važan tradicijski brod jer se upravo takvim, danas iz otočnih luka u potpunosti nestalim brodovima još do pred koje desetljeća intenzivno ribarilo. Tim se brodovima lovilo ribu na način da su dva bragoca usporedno jedrila, povlačeći zajednički za sobom koč. Radno plovilo kojeg su otočni ribari prigrllili od svojih venecijanskih odnosno kolega po struci iz Chioggie opremljeno je novim jedrima ali i motorom koji je Paolinu učinio pokretnom i pogodnom za plovidbu i u danima bez vjetera.

Bragoci su inače brodovi ravnog dna i plitkog gaza a na otocima su, pa tako i u luci grada Krka, bili prisutni sve do o konca 60-tih godina prošlog stoljeća. Krčki zaljubljenici u maritimno naslijeđe sa svojim su prijateljima i istomišljenicima iz Rovinja i Venecije prije više godina krenuli u pripremu ovog pothvata, i to tako da su s venecijanskom udrugom Arzana (također posvećenom očuvanju pomorskih tradicija) osigurali donaciju dotrajalog venecijanskog bragoca koji je potom znanjem, marom i radom otočnih kalafata – najprije Josipa Mršića a potom i Franka Kraljića, temeljito obnovljen i “ulickan” na ponos svih u tradiciju i pomorstvo zaljubljenih Bodula.

Multimedijalni sadržaji

Suvremeno i dopadljivo uređeni prostor opremljen je i oplemenjen multimedijalnim sadržajima pa tako i didaktičkom aplikacijom simulacije jedrenja jednako kao i projekcijskim ekranima na kojima se prikazuju fotografski i video materijali nastali tijekom svih dosadašnjih regata tradicijskih plovila i susreta jedriličara kakve sad već redovito ugošćuje grad Krk koji je, a što također treba spomenuti, ujedno i dom najstarijeg jedriličarskog kluba na Jadranu – JK “Plav”.

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Fotografije: Arhiva ZIP

Senzorski analitičari meda

Značajan iskorak u razvoju pčelarstva je – HUSAM. Pod tom se kraticom, pojašnjava nam njen predsjednik Dražen Lušić, krije naziv Hrvatske udruge senzorskih analitičara meda sa sjedištem u Rijeci. „Osnovana je u cilju zaštite zajedničkih interesa senzorskih analitičara meda, što je u Hrvatskoj prepoznato kao jedan ozbiljan nedostatak. Kroz poticanje razvoja senzorske analize, u skladu s međunarodnim smjernicama, aktivno se radi na promociji kulture proizvodnje, poznavanja i trošenja meda visoke kakvoće. Poseban se naglasak daje na izradu standarda senzorske analize meda u RH kako bi se ona dovela na razinu usporedivosti s najkvalitenijim primjerima Europske unije (Italija, Španjolska). Najveći doprinos pčelarskom sektoru PGŽ-a ostvaruje se kroz aktivan angažman članova HUSAM-a u aktivnosti ocjenjivanja kakvoće meda na natjecanjima „Zlatno ulište“ i „Salvia aurea“ i koji se u potpunosti provode prema međunarodnim normama predviđenim za tu namjenu“, kaže dr. Lušić.

Stručnjaci HUSAM-a

Pčelara svake godine sve više

Na području naše županije većina pčelara je okupljena u Udruženju pčelarskih udruga Primorsko-goranske županije, skraćeno UPU PGŽ. Ono preko svojih članica radi na razvoju i unapređenju svih oblika pčelarstva, zaštiti i uzgoju pčela, unapređenju ekološkog pčelarstva te proizvodnji, preradi i prometu pčelinjih proizvoda

Kažu dobri poznavatelji pčelarstva da ona čuvena Einsteinova izreka o tome kako će, „nestanu li pčele, čovječanstvo izumrijeti u roku od četiri godine“ – nije baš tako doslovce rečena. No, u srži je Einstein bio u pravu. Naime, nestanak pčela značio bi i potpuni prekid s prirodnim načinom oprašivanja biljaka, a izostanak toga doveo bi do nestanka velikog dijela biljaka kojima se hrane životinje i ljudi. Nedostatak te hrane automatski bi značio i smanjenje broja životinja, a smanjenje broja i životinja i biljaka neminovno bi značilo pojavu bolesti, pothranjenost i – manji broj ljudi! Dakle, možda baš za četiri godine čovječanstvo ne bi potpuno nestalo, ali da bi ljudi bilo puno manje, da bi bili bolesniji i neotporniji – to je sto posto sigurno!

Pčele su, dakle, iznimno važna stvorenja koja u opstanku prirode, a to znači i čovjeka, imaju bitnu ulogu. Među one koji se itekako brinu da se taj veličanstveni krug života ne prekine i ugrozi,

svakako treba ubrojiti i pčelare, ljude koji uzgojem pčela svakako pomažu i samima sebi, ostvarujući određene prihode, ali je njihov značaj daleko veći zbog činjenice da daju bitan doprinos održavanju općeg sklada prirode. Dobro je što se ljudi bave pčelarstvom sve više, a na području naše županije većina njih je okupljena u Udruženju pčelarskih udruga Primorsko-goranske županije, skraćeno UPU PGŽ.

Opatijski „medenjak“ i Zlatno ulište

Na čelu tog strukovnog udruženja, trenutačno je krčki pčelar Nedjeljko Mrakovčić koji napominje kako je Udruženje osnovano s ciljem promicanja, razvitka i unapređenja pčelarstva, zbog očuvanja održivog ruralnog razvoja i prirodnog okoliša, omogućavanja normalnog prirodnog procesa u oplodnji bilja, proizvodnji zdrave prirodne hrane i očuvanja čovjeka. UPU PGŽ preko svojih članica radi na razvoju i unapređenju svih oblika pčelarstva, zaštiti i uzgoju pčela, pčelarstva, razvoju i unapređenje ekološkog pčelarstva te proizvodnji, preradi i prometu pčelinjih proizvoda.

– Udruženje je doživjelo veliki preporod 2014. godine, kada je za predsjednika Udruženja izabran Branko Vidmar, koji je stručnošću, zalaganjem, energijom i vizijom, motivirao mnoge od nas, napominje Mrakovčić.

U što većoj mjeri proširiti znanje o važnosti pčelarstva jedan je od najvažnijih zadataka pčelara zeleno-plave županije, a k tom su cilju usmjerene i dvije, javnosti dobro poznate manifestacije – „Medenjak z'Opatije“ i „Zlatno ulište“.

– „Medenjak z'Opatije“ je centralna županijska pčelarska smotra koja se već petu godinu kontinuirano organizira, i svake se godine povećava obimom i kvalitetom programa. Ona je zamišljena

Članovi Udruženja pčelarskih udruga PGŽ u Kastvu

kao manifestacija izložbenog, prodajnog, degustacijskog i edukativnog karaktera, govori nam Zdenka Laser, predsjednica Organizacijskog odbora „Medenjak z'Opatije 2018“. I ove godine „Medenjak“ će biti održan u sportskoj dvorani „Marino Cvetković“ u Opatiji u terminu 26 i 27. listopada 2018. godine.

U okviru ovogodišnjeg „opatijskog medenjaka“ bit će održano i već dvanaesto po redu „Zlatno ulište“, natjecanje kvalitete meda Primorsko-goranske županije. Najzaslužniji za postojanje ove sve značajnije manifestacije također je Branko Vidmar, koji naglašava kako je riječ o priredbi koja osigurava jednu od najstrožih i najkvalitetnijih analiza meda u Republici Hrvatskoj, a bazira se na općim granskim propisima donesenim od strane nacionalnog Hrvatskog pčelarskog saveza.

– Uzorci meda podvrgavaju se kemijskoj i peludnoj ocjeni kvalitete te zasebnoj senzorskoj analizi. Kemijska i peludna analiza se vrše u akreditiranom laboratoriju županijskog Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije u Rijeci. Kako je na „11. Zlatno ulište“ 2017. godine pristiglo 111 uzoraka meda, senzorsko ocjenjivanje meda, stručni panel je morao provoditi tijekom dva dana, u za to specijalno uređenom prostoru Vijećnice grada Kastva. „Zlatno ulište“ kao natjecanje, osmišljeno je u svrhu poboljšanja pčelarstva ali i boljeg razumjevanja pčelarstva od strane potrošača. Svi medovi koji pristignu i sudjeluju na natjecanju, uz uredno deklariranu vrstu meda, ime pčelara i kontakt podatke, mogu se na licu mjesta i kušati tijekom cijelog trajanja „Medenjaka“. To je stvarno jedinstvena manifestacija koju vrijedi posjetiti, ističe Vidmar.

Na čelu Udruženju pčelarskih udruga PGŽ – krčki pčelar Nedjeljko Mrakovčić

Pčelar s vizijom – Branko Vidmar

Udružene pčelarske udruge

Članovi Udruženja pčelarskih udruga PGŽ su „Biopčela“ Udruga za promociju i primjenu ekološke pčelarske etike (Rijeka), Udruga proizvođača meduna (Vrbovsko), Pčelarsko društvo grada Čabra, Udruga pčelara Grada Novi Vinodolski, Udruga pčelara Kadulja (Otok Krk), Pčelarsko društvo Rab, Pčelarsko društvo „Kuš“ Grada Crikvenice i Općine Vinodolske, Hrvatska udruga senzorskih analitičara meda, Pčelarska udruga Matulji, Udruga proizvođača meda od kadulje (Omišalj) te Pčelarska udruga Kastav.

Posebnosti „goranskog meduna“

„Goranski medun“ je autohtoni med našeg kraja, prehrambeni proizvod za čiju se valorizaciju brine Udruga proizvođača meduna iz Vrbovskog, govori Dražen Lušić naglašavajući kako je za taj proizvod pokrenut postupak stjecanja europske Zaštićene oznake izvornosti: „Goranski medun“ jedan je od najcjenjenijih medova na hrvatskom tržištu. S obzirom na svoje posebnosti, ovaj med je postao jedan od najprepoznatljivijih „brandova“ Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske udoline gdje ga nazivaju posebnim imenom „medun“. Svojim sastavom i kakvoćom značajno se razlikuje od većine drugih medova na tržištu, a karakterizira ga povišeni udio mineralnih tvari što se odražava u povišenoj električnoj vodljivosti te specifičnim senzorskim svojstvima.

Pčelarske udruge na Kiriji i otocima

Svakako, velike zasluge za razvoj pčelarstva pripadaju i brojnim pčelarskim udrugama koje djeluju na području Primorsko-goranske županije. Tako na području Kirije od 2005. godine djeluje Pčelarsko društvo „Kuš“ koje okuplja pčelare s područja Grada Crikvenice i Općine Vinodolske, a zahvaljujući bioraznolikosti tog područja ovdje se mogu dobiti najkvalitetnije vrste meda poput primorskog, kaduljinog, vrieska i meduna. Udruga ima 67 članova koji ukupno posjeduju 1.400 pčelinjih zajednica. Članovi ove udruge nedavno su pokrenuli projekt radnog naziva „Pčelarski centar“ u kojem bi se organizirali forumi, predavanja, prezentacije, skupštine, druženja i ostale aktivnosti pčelara. U suradnji sa specijaliziranim turističkim agencijama, pčelari ove udruge planiraju potaknuti novi oblik turizma u Vinodolu – stručne tribine, posjete Vinodolu stranih i domaćih pčelara, izložbe, „Dane meda“, a u planu su i edukativni pčelarski programi za djecu predškolskog i školskog uzrasta te za sve zainteresirane sadašnje i buduće pčelare.

Druga značajna pčelarska udruga ovog kraja je Udruga pčelara Novi Vinodolski, osnovana 1998. godine. Broj njezinih članova gotovo stalno se kretao oko četrdesetak članova da bi 2017. godine udruga dosegla rekordni broj od 64 člana. Time su se stekli uvjeti za organizaciju i pohađanje pčelarske škole pa je tijekom 2017. godine, u suradnji s Učilištem „Apis“ za obrazovanje odraslih, iz Velike Gorice, skupina od čak 24 polaznika upisala od Ministarstva verificirani program za osposobljavanje za zvanje pčelar.

Udruge pčelara postoje i na kvarnerskim otocima. Na Rabu djeluje Pčelarsko društvo „Rab“ osnovano 1998. godine i koje trenutno

Pčelarska udruga Matulji trenutno je angažirana na realiziranju projekta osnivanja pokaznog pčelinjaka, prvog takve vrste na ovim područjima. On bi se koristio u edukativne svrhe u cilju upoznavanja šire javnosti te djece predškolskog i školskog uzrasta s ulogom pčela u ekosustavu

Poziv na Medenjaka z' Opatije

„Medenjaka z' Opatije“ je bazično edukacijska manifestacija, mjesto gdje naši građani, na jednom mjestu, mogu slušati o značaju pčelarstva, upoznati pčelare, doći do kvalitetnog meda, kušati i kupiti taj med. Svake godine, osim stručnih predavanja namijenjenih pčelarima, organiziraju se i predavanja šireg, edukativnog spektra. To znači da su ona koncipirana i za građane, gdje oni mogu dobiti nova saznanja o važnosti uporabe pčelinjih proizvoda, među kao namirnici, apiterapiji ili pak među kao hrani koja se tradicionalno koristi kao prirodni lijek. Svi uključeni u organizaciju „Medenjaka“ su pčelari-volonteri. Poseban naglasak daje se organiziranom dovođenju školske djece na manifestaciju, u svrhu proširenja znanja o pčelama i pčelinjim proizvodima. Pristup djeci je ujedno i najvažniji aspekt organizacije, za koji su posebno osmišljeni ekološki dio, povijesni i tzv. „dječji kutak“. Posebno se organizira i specijalizirani „gastro show“ u suradnji s Ugostiteljskom školom iz Opatije te medeni gastro tjedan u suradnji sa opatijskim ugostiteljima. Mislim da je u ovo naše današnje vrijeme nekontroliranih reklama, masovne proizvodnje i netransparentne prodaje, jako važno održavanje jedne ovakve manifestacije koja sigurno pomaže u prepoznavanju prave namirnice“, ističe Zdenka Laser i poziva na ovogodišnje izdanje „Medenjaka z' Opatije“.

broji 30 članova. Rapski pčelari raspolažu s više od tisuću pčelinjih zajednica, a predvodi ih istaknuti kamporski pčelar Nedjeljko Karlič Lufta. O bodulskom pčelarstvu brine Udruga pčelara „Kadulja“ Otok Krk, kojim već treći mandat predsjedava već spominjani Puntar, gospodin Nedjeljko Mrakovčić. Ona u svojem portfelju ima 120 članova koji pčelare s više od 2.300 pčelinjih zajednica. Koliko je unapređenje pčelarstva važno na Boduliji govori činjenica kako je njihova udruga, kao jedna od najzainteresiranijih za obrazovanje svojih članova, organizirala čak tri ciklusa školovanja svojih pčelara. Krk je specifičan i po tome što je na njemu aktivna i Udruga proizvođača meda od kadulje iz Omišlja, osnovana krajem 2015. godine sa specifičnim ciljem pokretanja postupka zaštite izvornosti „Meda Hrvatskog primorja – kadulje“. U tom pravcu, udruga je pokrenula program SALVIA AUREA 2016 - prvo Hrvatsko ocjenjivanje kvalitete meda od kadulje. Takva jedinstvena manifestacija ne postoji nigdje drugdje u Republici Hrvatskoj, a trenutno su u tijeku intenzivne pripreme i za treću po redu.

Pčelari u Gorskom kotaru i na riječkom području

Gorani se, između ostalog, mogu pohvaliti Pčelarskim društvom Grada Čabra koje je osnovano još davne 1983. godine, govori nam tajnik društva Antun Arh, dodajući kako je „osnovni cilj bio unaprijediti pčelarstvo čabarskog kraja, međusobno izmjenjivanje pčelarskog iskustva te povezivanje s ostalim organizacijama kako u Hrvatskoj, tako i nama susjednoj Sloveniji.“

– Sve te godine rad Društva je omogućio stalni dotok novih znanja na ovom još nedovoljno istraženom području. Pojava novih bolesti pčela, posebno varoze, čiji se prodor na naše područje podudara s osnivanjem Društva, zahtijeva stalno dopunjavanje znanja i primjenu novih metoda pčelarenja. Pčelarsko društvo Grada Čabra je integrirano i u rad novo osnovane Udruge za edukaciju u poljoprivrednoj djelatnosti „KIS Gorski kotar“ iz Prezida s kojom zajedno organizira brojne aktivnosti na području pčelarstva. Među najznačajnije aktivnosti zadnjih godina spada sadnja medonosnog bilja, aktivnosti na postavljanju pčelarske poučne staze te nacionalni skup i druženje pčelara posvećen obilježavanju Međunarodnog dana pčela, rekao je Arh.

Pažnje vrijedan rad realizira se i u Pčelarskoj udruzi Matulji koja je osnovana 2015. godine, a sjedište joj je u Rukavcu. Ona uz područje općine Matulji svojom djelatnošću „pokriva“ i područje Klane, premda se među njenih trenutačnih četrdeset članova, nalaze i pčelari s područja Kastva, Rijeke, Viškova, Grobnika pa čak i Malog Lošinja. Pčelarska udruga Matulji trenutno je angažirana na realiziranju projekta osnivanja pokaznog pčelinjaka, prvog takve vrste na ovim područjima. On bi se koristio u edukativne svrhe u cilju upoznavanja šire javnosti te djece predškolskog i školskog uzrasta s ulogom pčela

Pčelarska škola Novi Vinodolski – rad na terenu

u ekosustavu i dobrobiti pčelinjih proizvoda za ljudsko zdravlje, a ujedno i za potrebe održavanja pčelarske prakse u organizaciji pčelarske škole i edukaciju pčelara početnika.

Pčelarstvo ujedinjuje nacionalni teritorij

– Svijest o potrebi razvoja pčelarstva i zaštiti pčela razvijati se može i kroz skupove stručnjaka i proizvođača pčelinjih proizvoda pri čemu je vrlo aktivna Katedra za zdravstvenu ekologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci koja u suradnji s interesnim resornim hrvatskim organizacijama već osam godina za redom organizira Nacionalnu konferenciju o sigurnosti i kakvoći pčelinjih proizvoda. Konferencija se u međuvremenu nametnula kvalitetom i postala tradicionalna manifestacija razmjene iskustava na kojoj sudjeluju svi glavni dionici primarne pčelarske proizvodnje i pčelarske znanosti, ističe jedan od njenih inicijatora i organizatora, doc. dr.sc. Dražen Lušić.

– Ovogodišnji moto Konferencije bio je „Institucionalna zaštita kvalitete“ čime smo željeli istaknuti važnost čuvanja nacionalnih interesa i promociju vlastite tradicije. Stoga je ove godine dan naglasak na oznake zaštite kvalitete pčelinjih proizvoda, kako onih koji su već okončali nacionalne i europske postupke tako i na one koji se nalaze u pripremi ili u nekoj od faza procedure zaštite. Pri tome, morali smo jasno ukazati na ogromni značaj njihova zemljopisnog i kvalitativnog određenja, uz nacionalni, povijesni i socijalni kontekst njihova podrijetla. Jako je važno naglasiti i da se pčelarstvo ubraja u one aktivnosti koje, kao rijetko koje ujedinjuju naš cijeli nacionalni teritorij. Ono se na vrlo sličan način, a svakako sa istim ciljevima (i problemima), provodi jednako tako u Konavlima kao u Dalmaciji ili Hrvatskom Zagorju, jednako u Slavoniji i Baranji kao u Istri i Hrvatskom Primorju. Pčelarstvo tako, sa svojim izazovima s kojima se susreće, u potpunosti odražava cjelovitost našeg prostora i tako ga treba valorizirati, rekao je dr. Lušić naglasivši kako su u organizaciji, veliku pomoć pružili Udruženje pčelarskih udruga Primorsko-goranske županije, Hrvatski pčelarski savez, sve pčelarske udruge sastavnice UPU PGŽ a posebice Udruga pčelara grada Novi Vinodolski kao domaćinska pčelarska udruga. ■■

Novi dom creskog folklor

Folklorno društvo „Orlec“ 2016. godine proslavilo je pola stoljeća svog djelovanja, a da nije imalo službene prostorije u kojima bi se članovi udruge mogli okupljati već su povremeno vježbali u društvenom domu. Nedavno je u zgradi područne škole, koja je posljednje učenike ispratila 2002. godine, otvoren Centar otočnog folklor u kojem će Orlečani i Orleščice moći očuvati svoju tradiciju i prenositi je na mlađe naraštaje.

Projekt cjelovite obnove školske zgrade i njezine prenamjene u Centar otočnog folklor započeo je 2015. godine. Zajednički su ga proveli Primorsko-goranska županija, Grad Cres, OŠ Frane Petrića i Folklorno društvo „Orlec“. Ukupno je u obnovu uloženo 840.000 kn, od čega je u trogodišnjem razdoblju Županija osigurala 710.000 kn, a Škola 130.000 kn vlastitih sredstava. Prizemlje je uređeno za potrebe folklornog društva, te se tu nalazi dvorana za održavanje proba i skupova kao

oko nas

Centar otočnog folklor Orlec

Orlečki Centar folklor otvorio je župan Zlatko Komadina

Nakon više od pola stoljeća djelovanja folklornog društva u nekadašnjoj orlečkoj školi otvoren Centar otočnog folklor u kojem će Orlečani i Orleščice moći očuvati svoju tradiciju i prenositi je na mlađe naraštaje, a i posjetiteljima imati što pokazati

Napisao i snimio:
Walter SALKOVIĆ

Elizabeta Mužić, tajnica
Folklornog društva

Priča o orlečkoj narodnoj
nošnji bogata je i slojevita,
baš poput nabora na
kotulu (suknji) ženske
nošnje. Važan dodatak
nošnji je raznovrstan nakit
koji se sastoji od raznih
naušnica, prstenja, ogrlica
od koralja, te posebno
atraktivne kolajne od niza
pozlaćenih medaljona
kojih može biti do trideset

Voditelji orlečkog folklor

Svega su četiri su osobe kroz
pola stoljeća vodile orlečki folklor:
Ivan Nino Benvin je utemeljio
folklorno društvo prvotno nazvano
Orlec-Loznati, a nakon njega
vodio ga je Ivan Dlačić. Od
obnove društva 1996. godine,
sada pod nazivom „Orlec“, vodila
ga je Agneza Mužić, a dužnost
predsjednika je 2012. godine
preuzeo Mario Mužić.

i izložbeni prostor za predmete tradicijske kulture.
Na katu su opremljena dva stana za smještaj
deficitarnog učiteljskog kadra OŠ Frane Petrića, a
primjereno je uređen i okoliš zgrade.

Značaj obnove i prenamjene školske zgrade
naglasili su tijekom svečanog otvorenja, održanog
pred mnoštvom Orlečana i Orleščića, župan
Zlatko Komadina, gradonačelnik Kristijan Jurjako
i ravnatelj creske osnovne škole Josip Pope.

– Mnogi od vas ovdje okupljenih išli su u ovu
školu, a kako bi se i naši novi naraštaju mogli
baviti svojom poviješću, kulturom i tradicijom,
uredili smo ovu školsku zgradu. Naša ideja je da
obnavljamo sve škole, da stvorimo bolje uvjete
djeci za obrazovanje, ali da i bivše škole vratimo u
život, u funkciju društvenog života mjesta u kojem
se nalaze. Cilj nam je da sva manja mjesta žive,
pa ako već imaju manje stanovnika, da u njima
bude više života. Možemo ponuditi turistima svu
tu našu ljepotu, eko i etno, prirodnu i kulturnu
baštinu, našu tradiciju i gastronomiju, a Cres
u tom smislu ima puno za ponuditi. Duboko
se nadam da će ovi naši mladi koji su se ovdje
okupili u Centru otočnog folklor naći puno sreće
i zadovoljstva, a da će ih stariji naučiti onome
što znaju, rekao je župan Komadina prije nego
što je na ulazu u Centar prerezao vrpcom, zajedno
sa svojom zamjenicom Marinom Medarić, te
gradonačelnikom Jurjakom.

Nošnje najatraktivniji izložci

Prizemlje Centra Orlečani su iskoristili kako
bi izložili niz dobivenih priznanja i povelja, ali i
fotografije s raznih nastupa širom Europe. Tu su

Festival meha u Orlecu

Muška i ženska nošnja izložene u orlečkom Centru

diplome za sudjelovanja na smotrama folkloru u
Italiji, Sloveniji i na više hrvatskih manifestacija
od kojih su možda najpoznatije Vinkovačke
jeseni, a najdraža smotra folkloru u Zagrebu
1966. godine koju smatraju službenim početkom
rada folklornog društva. Izložena je i prestižna
nacionalna turistička nagrada Simply the Best koju
su Orlečani, zajedno s folklorasima iz Nerezina sa
susjednog otoka Lošinja, dobili za međunarodni
festival meha kojeg organiziraju posljednjih osam
godina, a svoje mjesto našla je i zahvalnica Grada
Cresa dobivena povodom ovogodišnjeg Dana
Grada.

Osim priznanja i fotografija, prikupljene
su i izložene druge uspomene i suveniri s
mnogobrojnih putovanja i nastupa orlečkog
folkloru koje su do sada članovi društva čuvali u
svojim domovima, a sad su dobili prostor u kojem
će ih moći svi vidjeti i prisjetiti se gdje su sve bili i,
što je još zanimljivije, tko je sve nekad nastupao u
njihovom folkloru.

Najatraktivniji izložci su nošnje, njih pet, od
kojih svaka ima svoju priču i strogo određena
pravila kako koji dio mora izgledati. U staklenim
vitrinama izložene su razne verzije orlečkih
nošnji, od svečane, preko zimske od debljeg,
toplijeg materijala, do svakodnevne nošnje, kao i
one iz susjednih sela. Zanimljivo je da su nošnje iz
drugih mjesta na otoku po kroju bile dosta slične
orlečkoj, ali sve su bile jednoboje dok je jedino
orlečka bila izrazito šarena. To se posebno odnosi
na svečanu nošnju koja sva pršti od boja, vrpce i
sjajnog nakita.

Slojevita priča o nošnji

Priča o orlečkoj narodnoj nošnji bogata je i
slojevita, baš poput nabora na kotulu (suknji)
ženske nošnje. Nažalost, mnoštvo podataka

Toni Fučić i Ive Mužić - najstariji i najmlađi sopec

vezanih uz vrstu ili boju tkanine, način vezivanja
marame i druge detalje, nisu se zapisivali već su
s generacije na generaciju prenošeni usmenom
predajom. A kako kaže Elizabeta Mužić, tajnica
folklornog društva, „sjećanja su individualna“,
no primjerice, način nošenja marame nikoga ne
sprečava da složno i jednostušno zapleše tanec
po staru ili polku.

Elizabeta Mužić pripremila je nošnje za
izlaganje u Centru, neke dijelove sama je sašila,
druge izvukla iz škrinji i ormara.

– Želja nam je bila na jednom mjestu skupiti
sve što su mnogi od nas imali u svojim kućama
jer nisu to samo pojedinačne uspomene, već
kolektivne, cijelog Društva, kaže Elizabeta, te
objašnjava da su plesati u folkloru mogli samo
oni koji imaju svoje nošnje, jer sve ženske nošnje
su privatne. Kad bi netko prestao nastupati
ostala bi mu je nošnja, pa su je novi članovi
folkloru morali posuđivati ili s vremenom
napraviti svoju. Orlečani strašno paze na nošnju,
ona se ljubomorno čuva i nasljeđuje iz generacije
u generaciju, kaže Elizabeta koja je za sada u
Centru pripremila tri kompleta.

Nošnje su spremljene u posebnom dijelu
prizemlja, garderobi, u kojoj se nalaze i tri velika
ogledala za šminkanje kakva se mogu naći u
kazalištima. Budući plesači folkloru imat će sve
uvjete ne bi li se što bolje uredili za nastup.

Važan dodatak nošnji je raznovrstan nakit koji
se sastoji od raznih naušnica, prstenja, ogrlica
od koralja, te posebno atraktivne kolajne od
niza pozlaćenih medaljona kojih može biti do
30. Bez takve kolajne nošnja je nepotpuna, a
izrada njezine replike košta oko tisuću kuna,
dok su originalne neprocjenjive vrijednosti,
kažu u Orlecu. Danas samo jedna žena u Orlecu
gotovo svakodnevno nosi nošnju, zove se Marija
Rogović (Ćumarica), a Elizabeta se sjeća kad
se ona prije dvadesetak godina udala i iz Vrane
doselila u Orlec, nedjeljom su polovicu crkve
ispunile žene u nošnji. Danas se samo za svečane
prilike i mjesne blagdane članovi folkloru obuku
u svečanu nošnju i tako sudjeluju na misi.

Dolaze mladi plesači i svirači

Kako bi orlečki tanec opstao treba ga prenositi
na mlađe generacije. Ove je godine Ivana Jurasić,
rođena Splićanka koja se udajom preselila u
Orlec, uvježbala pet parova vrtičke djece te su

nastupali na svim važnijim događanjima u Cresu
i Orlecu proteklih mjeseci: od male maturalne
zabave u vrtiću, potom na otvaranju Centra i
Festivalu meha u Orlecu, tijekom proslave Dana
turizma na središnjem creskom trgu, pa do
podizanje Plave zastave u kampu. Gdje god su se
pojavili izazivali su oduševljenje i radost dok su
svojim malim nožicama tancali i vrtili se jednako
kao što to već stoljećima čine njihovi stariji
mještani.

Aktualni predsjednik folklornog društva Mario
Mužić (Smokvić) pripovijeda kako je tijekom
godina društvo imalo uspona i padova, ali uvijek
se nađe snage za nastavak tradicije.

– Sada mi se čini da mi stariji malo stagniramo,
ali zato imamo „dječji vrtić“, male plesače. To je
prekrasno jer djeca sve rađe iskreno, iz srca, a mi
odrasli ponekad i glumimo. A kad se pleše, treba se
zabavljati, i to iskreno, govori Smokvić.

Uz zanimljive nošnje i plesače koji ih nose, važan
segment orlečkog folkloru je meh, autohtono
glazbalo od ovčje ili kozje kože, te, naravno, sopec,
svirač. Tu ulogu već niz godina ima upravo Mario
Mužić. Broj svirača na otoku može se nabrojati na
prste jedne ruke, a, osim Marija, orlečke folklorashe
ponekad povede njegov stariji brat Ive koji je
sa svojih 79 godina i službeno najstariji sopec
na otoku. Orlečki svirači imaju i nasljednika,
27-godišnjeg Tonija Fučića. Mama Marjuča je
Orlečanka i u mladosti je plesala folklor, kao i
njezin otac, Tonijev nono Dinko Mužić.

Pred folklornim društvom je puno je planova
jer su rado tražen gost na raznim priredbama
i manifestacijama. Angažiraju ih Turistička
zajednica i Grad, a preko ljeta razni hoteli i
restorani. No, članovi folkloru imaju svoje
obiteljske i poslovne obaveze i ne mogu nastupati
onoliko često koliko ih se traži. A što se tiče prostora
Centra, njega još treba prilagoditi za posjetitelje,
postaviti informativne panoe, montirati film o
dosadašnjim nastupima koji će se prikazivati u
Centru, i na taj način omogućiti posjetiteljima da
prilikom svog dolaska u nekadašnju orlečku školu
upoznaju barem dio bogate tradicije i kulturne
baštine najvećeg hrvatskog otoka. ■■

Najmlađi folklorashe nastupaju u raznim
prigodama

Orlec

Dijelovi ženske nošnje:

Facol za glavu – marama za glavu
Dolama – kratka jakna dugih rukava
Facol prekriz – marama koja se nosila
za hladnijih dana
Krožat – prsluk
Premek – ukrasni podbradnik
Facol okolo vrata – marama oko vrata
Žabajka – pletena zimska majica
Stomanja – košulja
Rukavići – ukrasni rukavi
Maja z rukavići – majica s ukrasnim
rukavima
Treversa – pregača
Pas – tkani pojas
Suknja – haljina od sukna
Kamizot – haljina od tanjeg platna
Šuba – podsuknja
Podvezači – podvezice
Kalceti – čarape
Postoli – cipele

Dijelovi muške nošnje:

Kapa
Tabar – kaput
Dolama – kratka jakna dugih rukava
Krožat – prsluk
Pas – pojas
Stomanja – košulja
Brageši – hlače
Kalceti – čarape
Postoli – cipele

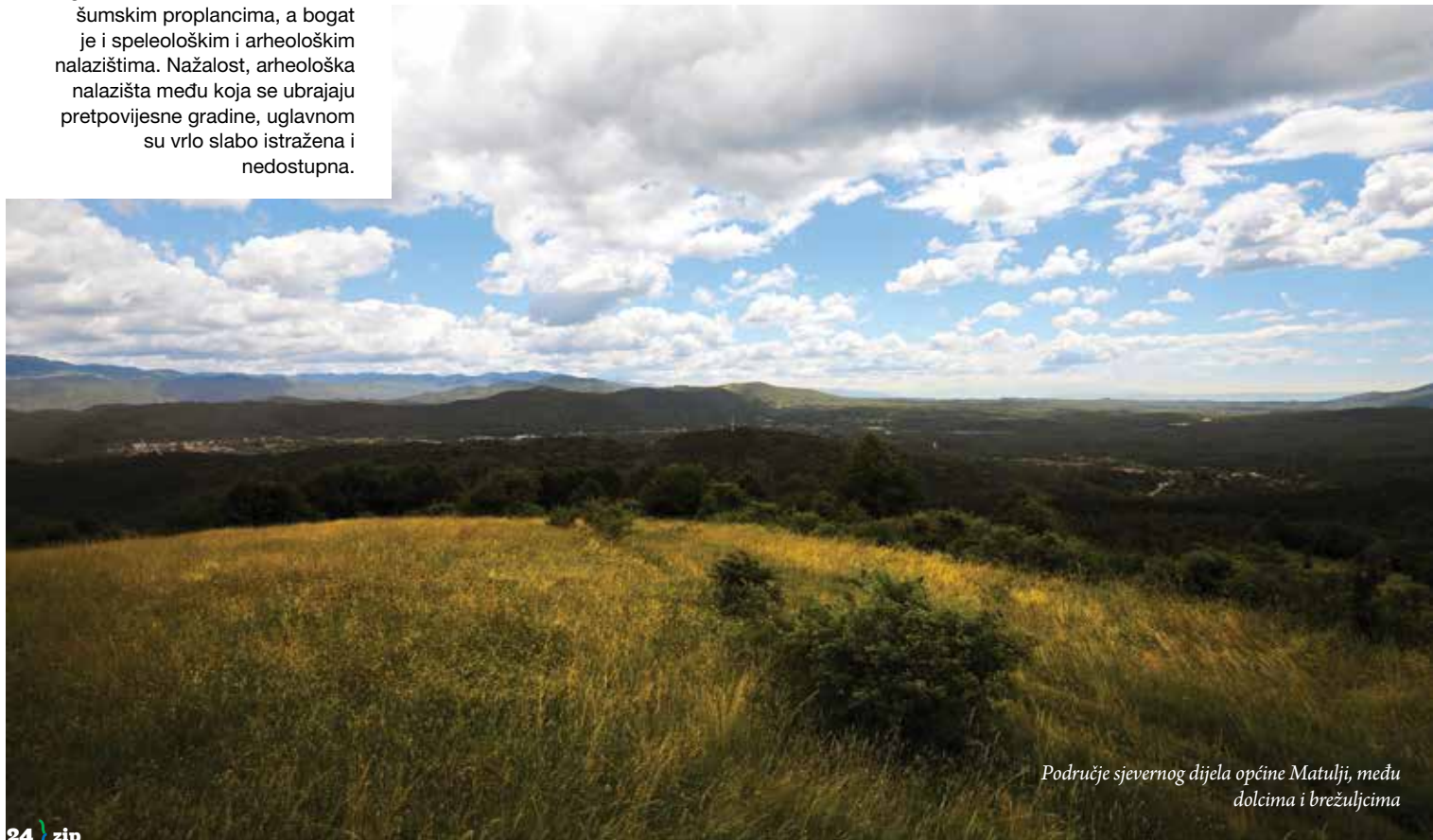

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Petar FABIJAN

Liburnijski kras

Liburnijski kras obuhvaća prostor od oko 4.200 hektara površine u koji spada pet mjesta – Rupa, Pasjak, Brce, Šapjane i Lipa – smješten na raskrižju važnih prometnih pravaca. Na području Liburnijskog krasa dva su granična prijelaza – Pasjak i Rupa, povezana autocestom, ali i međunarodna željeznička linija sa stanicom u Šapjanama. Prostor koji se smjestio na nadmorskoj visini između 400 i 825 metara od mora karakteriziraju brojne kraške doline nastale na tektonski poremećenim terenima, danas ograđene suhozidima i uokvirene šumskim proplancima, a bogat je i speleološkim i arheološkim nalazištima. Nažalost, arheološka nalazišta među koja se ubrajaju pretpovijesne gradine, uglavnom su vrlo slabo istražena i nedostupna.

Ni Ćići ni Brkini, jušto na kunfini

Područje sjevernog dijela općine Matulji, među
dolicima i brežuljcima

Ljepota prirode i mir krasi ovaj
dio Primorsko-goranske županije

Brkini, mi smo jušto na kunfini“. Odnosno, nisu dijelom niti kvarnerskog primorja, niti slovenskih brdovitih predjela, već od 13. stoljeća prije Krista grade svoj dom na granici.

– Lipa je, uz francuski Oradour sur Glane i češke Lidice, jedno od tri europska mjesta koja su potpuno uništena u Drugom svjetskom ratu. Nakon rata, Lipljanima je bilo ponuđeno da se njihovo selo konzervira kao mjesto stradanja, pretvori u spomenik, a za njih izgradi novo naselje nekoliko kilometara dalje, kao što je slučaj s Oradourom i Lidicama. No, Lipljani su to odbili, rekli da se žele vratiti na svoja ognjišta i tako je život opstao tamo gdje je oduvijek bio, kaže Vana Gović, kustosica Memorijalnog centra Lipa pamti, jedinstvenog zdanja ovjenčanog nagradama za svoj postav, obnovljenog prije tri godine, s ciljem ne samo očuvanja spomena na stravični zločin, već i na iskru života koja nikada nije ugašena. Upravo zato, ovaj muzej nije fokusiran samo na tragediju, već na cjelokupni život, kulturu i baštinu Liburnijskog krasa – područja koje, uz Lipu, čine Šapjane, Pasjak, Rupa i Brce.

I nakon 20 stoljeća cesta prolazi istom rutom

– Najstariji nalazi ukazuju da se život na ovom prostoru razvio još u 13. stoljeću prije nove ere,

a o tome svjedoče predmeti pronađeni u špilji Brgujčeva loza iznad Šapjana. U prvom stoljeću izgrađena je Akvilejska cesta koja povezuje Akvileju s Trstom, prolazi područjem Liburnijskog krasa i nastavlja dalje prema Rijeci. Od tada, cesta je jedno od glavnih obilježja ovog područja, a gotovo pa istom rutom ona prolazi i danas, objašnjava Gović.

Rutom kojom su nekad marširali rimski vojnici i putovale važne pošiljke danas – preko Pasjaka ili ▶

Liburnijski kras, matuljsko područje koje uz Lipu čine Šapjane, Pasjak, Rupa i Brce, stješnjen je između mora i planina, i ne pripada niti jednom niti drugom prostoru, već oduvijek njeguje i čuva svoju posebnost. Jer, kako sami za sebe kažu – „Nismo Ćići ni Brkini, mi smo jušto na kunfini“. Nisu dijelom niti kvarnerskog primorja, niti slovenskih brdovitih predjela, već od 13. stoljeća prije Krista grade svoj dom na granici

Jezik

Koliko je pet mjesta Liburnijskog krasa geografski, kulturno i povijesno povezano, toliko su jezično različiti.

– U Lipi je narječje čakavsko, ali i štokavsko, kao utjecaj hrvatske škole koja je tamo djelovala, ali uglavnom su čakavci i ekavci, a na čakavskoj ekavici govore i stanovnici Rupe. Šapjane, kao i Pasjak, govore čakavskom ikavicom, dok je Brce – kajkavsko mjesto. Kako to? Teško je reći, možda zato što su najbliži Sloveniji, ali zanimljivo je da su s druge strane granice Slovenci – čakavci, pojašnjava Vinko Surina.

Mladi Lipnjani danas

Šapjane

Šapjane su dugo vremena bile poznate po dvije stvari – željezničkom kolodvoru i vojsci. Mjesto koje je nekad obilovalo vojnim objektima i udomljavalo tisuće vojnika, prvo talijanske, zatim jugoslavenske, a kasnije i hrvatske vojske, danas je vatrogasno središte Primorsko-goranske županije. U bivšoj vojarni uređen je veliki poligon za obuku vatrogasaca, u kojem djeluje i lokalno Dobrovoljno vatrogasno društvo Kras – Šapjane. Jedno je od rijetkih mjesta koje je izbjeglo razaranja u Drugom svjetskom ratu, stoga mještani početkom svibnja svake godine na Gradini ponad sela održavaju zavjetnu svečanost.

Na lipanjsku tragediju podsjeća dojmljiv postav na prvom katu Memorijalnog centra Lipa

Rupe kao najvažnijih hrvatskih graničnih prijelaza – prolaze domaći skijaši u jednom smjeru i strani turisti u drugom. Od same ceste mještani su imali malo koristi, ali činjenica da je ona postojala značajno je utjecala na njihove živote – važna raskrsnica od koje se račvaju putevi prema Italiji i Austriji, otkako je izgrađena, imala je strateški značaj, jer samo onaj tko kontrolira puteve, može uspostaviti efektivnu vlast nad nekim prostorom. Zato su stanovnici ovog područja, ostajući uvijek na svojoj grudi zemlje, njegujući „blago“, odnosno stoku i uzgajajući skromne poljoprivredne vrste u svojim vrtacima – prirodnom fenomenu kraških područja smještenima u dolcima među brežuljcima – često mijenjali države u kojima su živjeli: od Rima, Bizanta i Franaka, preko Venecije i Austro-ugarske, uz kratku vlast Napoleona, do Italije, Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske...

Lipa pamti, ali i živi

– Kakav je bio život u prošlosti? Svakako je bio zahtjevan, preživljavanje se svodilo na brigu o „blagu“, obrađivanje skromnih poljoprivrednih

Usprkos potpunom uništenju tijekom Drugog svjetskog rata, život je u Lipi opstao

Rijetka mjesta Liburnijskog krasa imaju vlastito groblje, pa se mještani uglavnom pokapaju na području Jelšana, otuda i uzrečica: „živ Hrvat, mrtav Slovenac“

površina i u dijelovima trgovinu drvom, budući da je ovaj kraj dobro opskrbljen tom sirovinom. Žene su znale nositi neke proizvode u gradove, ali to nije bilo toliko rašireno kao što su bile mlikarice u Grobniku. Vladala je prilično striktna podjela poslova – muškarci su sve izrađivali, čak i pleli košice, ali bilo je sramota vidjeti ih da ista nose, jer to je bila ženska zadaća. Čak se bilježi anegdota da bi mještana kojeg bi vidjeli da nešto nosi drugi zadirkivali da će mu „sisići zrast“, govori Gović, pokazujući bogatu zbirku etnografskih predmeta smještenu u podrumu muzeja.

Naravno, niti jedan od tih predmeta kojima su nekadašnji stanovnici ovih prostora obrađivali zemlju, brinuli o „blagu“, u kojima su nosili vodu ili kuhali skromne obroke nije iz Lipe, već iz susjednih mjesta, jer lipaljsko je materijalno naslijeđe spaljeno i uništeno, na što podsjeća dojmljiv postav na prvom katu muzeja – kućica s imenom svakog od 269 ubijenih mještana, rodoslovna stabla s nasilno „iščupanim izdancima“, bat čizama što odzvanja prostorom kao podsjetnik na zvuk koji je odredio sudbinu žene, djece i staraca (jer muškarci su, većinom, bili na bojištu) Lipe 30. svibnja 1944. Život i smrt, povezani muzejskim stubištem...

– Osnovna ideja ovog prostora jest da se kontrastira život prije lipaljske tragedije sa životom prije i nakon nje, ali i da se cijela priča stavi u širi društveno-povijesni kontekst. Jer život nije ni počeo niti završio tog 30. svibnja, Lipa i danas pamti, ali i živi. Zato je ovaj muzej zamišljen kao muzej zajednice, u kojoj ćemo zajedno s mještanima dogovarati kako da se prezentiraju Lipljani, koji je njihov identitet i baština, jer upravo su preživjele generacije najveća „baština“ ovog muzeja, ističe Gović.

I sama zgrada Memorijalnog centra Lipa pamti je eksponat, jer radi se o najvećoj i najznačajnijoj zgradi u selu – nakon rata, ona je prva obnovljena, kako bi u njoj moglo boraviti 10 ili 12 obitelji dok su se njihove kuće obnavljale. Prije toga, dugo je godina bila škola – jedina škola na hrvatskom jeziku u ovim krajevima – nastala zahvaljujući

donaciji Ivana Kalčića Barele iz 1885. godine, Lipljana koji je nakon završenog studija medicine radio na mađarskom dvoru, a koji je otkupio i opremio zgradu te osnovao fond koji je odškolovalo generacije Lipljana. A svoje je postojanje zgrada započela 1756. godine, kao – pošta, što svjedoči i o važnosti Lipe kao cestovne „postaje“. Naime, Pula je poštu dobila tek tridesetak godina kasnije.

Rimska cestovna postaja sada je benzinska crpka

Cesta je glavna odrednica Liburnijskog krasa – crna i srebrna „napuklina“ u raskošnom zelenilu, što meandrira kroz dolčice i brežuljke, u zavojitim se spiralama uspinjući i spuštajući kroz uglavnom nenaseljen kraj, povezujući rijetke „oaze“ kamenih kuća i ograđenih lijeha u moru netaknute prirode koja uglavnom neometano buja, prekrivajući tragove prošlih vremena i naroda – zidove rimske utvrde, talijanske vojne bunkere – i stvarajući prostora za nove životne cikluse koji niču na temeljima onih starih. Tako je u Rupi, potvrđuju to arheološki nalazi, nekad bila rimska cestovna postaja, svojevrsna „servisna stanica“ na kojoj su putnicima nuđeni odmor, hrana i sve potrebno za siguran nastavak putovanja. Otprilike na istom mjestu, kojih dvije tisuće godina kasnije, sada stoluje benzinska crpka koja – u nešto suvremenijim uvjetima – ima istu zadaću. Prekoputa crpke već više od stoljeća nalazi se oštarija, u kući u kojoj je, ima tome točno devedeset godina, rođen Vinko Surina.

Život dugovječnog sportaša, uspješnog direktora u „3. maju“ te istaknutog političkog djelatnika i bivšeg „gradonačelnika“ čitave Općine Opatija također je u velikoj mjeri obilježila cesta, jer na njoj je postigao svoje najveće uspjehe – brojne motociklističke šampionske titule na asfaltu Preluka i drugih domaćih i međunarodnih trkališta.

– Život na ovom području nikad nije bio osobito lagan, živjelo se uglavnom od poljoprivrede i stočarstva, ali i eksploatacije drvne mase. Zato je i u Šapjanama napravljen velik pogon i željeznička

stanica s koje se drvo otpremalo diljem Hrvatske, ali i u druge zemlje. No, dvadeseto stoljeće je taj težak život osobito pogoršalo, donijevši niz nedaća za stanovnike. U Prvom svjetskom ratu brojni su stanovnici bili mobilizirani u austrijsku vojsku, borili su se na ruskoj fronti kao moj otac ili na Soči. Možete misliti kako im je bilo – nisu znali jezik, a uglavnom su korišteni kao „topovsko meso“. Nakon toga, 1919. godine došli su Talijani koji su pokušali na silu uvesti talijanski jezik. Pričao mi je otac, kako su u našu oštariju, koju je nono Josip otvorio 1892. godine, dolazili danuncijevci. Tada je ljudima jedino opuštanje bila pjesma, pa bi se u oštariji pjevale hrvatske i slovenske pjesme, a danuncijevci su, kada bi čuli da tko pjeva na „slavenskom“, batinali ljude dok su oni osobito „revolucionarni“ dobili – ricinus.

Valovi iseljavanja

Bilo je teško, nastavlja Surina, malo posla, pa su se brojni ljudi iseljavali. U Drugom svjetskom ratu su mještani mobilizirani u talijansku vojsku, jedan dio na ruski front, a drugi u Afriku. Ovi koji

Bogata zbirka etnografskih predmeta smještena je u podrumu muzeja u Lipi

Nakon rata, Lipljanima je bilo ponuđeno da se njihovo selo konzervira kao mjesto stradanja, pretvori u spomenik, a za njih izgradi novo naselje nekoliko kilometara dalje, kao što je slučaj s Oradourom i Lidicama. No, Lipljani su to odbili, rekli su da se žele vratiti na svoja ognjišta

Brce

Brce je sa 65 stanovnika najmanje mjesto u Matuljima, što je vjerojatno posljedica njegove relativne prometne izoliranosti. Najudaljenije matuljsko mjesto povezano je cestom koja se odvaja od prometnice što povezuje mjesto Pasjak s graničnim prijelazom, a koja završava upravo u Brcu. Dakle, kroz Brce se ne može proći – ono je kraj puta.

Dugovječni sportaš
i gospodarstvenik,
90-godišnji
motociklistički as Vinko
Surina

Danas, nakon teškog
dvadesetog stoljeća i
brojnih nedaća, razaranja
i iseljavanja, život se
polako vraća u ovaj kraj, a
mještani sve više spoznaju
potencijal ljepota koje
ih okružuju i okreću se
turizmu, poput obitelji
Ivašić iz Brca

Lipa

Ime što ga je selo najvjerojatnije
baštinilo od kakvog znamenitog
stabla što je u njemu bilo
posađeno, dobro simbolizira život
koji se u mjestu obnavlja, duboko
ukorijenjen u „rodnu grudu“. Uz
tragediju po kojoj je Lipa poznata
dijlem Europe i muzej koji joj je
posvećen, najznačajniji lipaljski
spomenik je drevna kapela sv.
Jelene Križarice, obnavljana 1662.
godine te kasnije sedamdesetih
godina dvadesetog stoljeća.
Prilikom posljednje obnove
otkrivene su i gotičke freske s
prikazom sv. Jurja koje je Branko
Fučić datirao u 16. stoljeće.

su išli u Afriku su se svi vratili, a od ovih koji su
bili u Rusiji – niti jedan. Svi su poginuli. Nakon
1943. godine i kapituacije Italije gotovo svi su išli
u partizanske jedinice, a u tom vremenu mnoge su
kuće u selima – uključujući i našu kuću i oštariju
– bile spaljene. Slijedila je teška obnova, ljudi su
se polako okretali industriji i mnogi su zaposleni
u riječkim brodogradilištima, ali nisu zapustili
zemlju. No, nije ni tada bilo jednostavno – veze
s Rijekom bile su slabe, autobusne linije rijetke,
pa se tada dogodio novi val iseljavanja. Tek tamo
sedamdesetih godina život je postao nešto lakši –
bolje smo prometno povezani, porastao je standard
i sada je ovo područje vrlo ugodno za život. Imamo
mir, tišinu, prekrasnu prirodu i čist zrak, ali i blizinu
Rijeke, Opatije, objašnjava Surina.

Nakon rata, jedno vrijeme to je područje bilo dio
Slovenije, a Hrvatskoj je pripojeno na inzistiranje
mještana čitavog kraja.

– Slovenci su nas prozivali da smo se prodali za kilo
pашte. Ali nije ni to bilo bez osnove... Tada, nakon

rata, na području Iliriske Bistrice „tesere“, odnosno
bonove za hranu i odjeću dobivali su samo zaposleni,
a obitelj ništa, jer se smatralo da je to poljoprivredni
kraj u kojem mogu sami za sebe brinuti o hrani. A
u Hrvatskoj, odnosno Opatiji i okolici, pravo na
„tesere“ imala je čitava obitelj osobe koja je imala
posao. Tada nije bilo referendum, nego su mještani
organizirali peticiju i skupljali potpise, prikupljeno
je oko 800 potpisa, gotovo 100 posto ljudi koji su u
to vrijeme imali pravo glasa. To se predalo u Upravu
za novooslobođene krajeve i bez nekih problema,
administrativnom odlukom, postali smo 1947.
godine dijelom Hrvatske, govori Surina.

Po žene u Sloveniju ili Islam Grčki

No, sa Slovincima ovaj kraj i dalje vežu duboki i
višeslojni odnosi. Granica može obilježiti područje,
ali ne i ljude, pa su mnogi Rupljani – među njima i
Surina – svoje bolje polovice pronašli u susjednoj
državi. Osim toga, rijetka mjesta Liburnijskog krasa
imaju vlastito groblje, pa se mještani uglavnom
pokapaju na području Jelšana, pa je tako stigla i
uzrečica – „živ Hrvat, mrtav Slovenac“.

– Kultura, mentalitet i način života vrlo je sličan
s ove naše strane granice i u Sloveniji, bliski smo.
Pa otprilike 60 posto naših muškaraca oženilo se
Slovenkama. Obrnuto – da Slovenci žene naše
cure – bila je rijetkost, jer bez obzira na težak
život u Rupi i drugim mjestima, naši su mještani
radili u industriji, pa su imali ipak bolji standard i
obrazovanje nego susjedi koji su živjeli prvenstveno
od poljoprivrede. Tako su imali znanje i uvjete za
privući Slovenke. A oni koji nisu mogli naći ženu
ni među našim ni među slovenskim curama, po
žene su išli u Dalmaciju, u Islam Grčki. Brojne sam
radnike upravo ja, dok sam bio direktor u 3. maju,
vozio po suprugu, prisjeća se Surina.

Život se vraća

Danas, nakon teškog dvadesetog stoljeća i brojnih
nedaća, razaranja i iseljavanja, život se polako vraća
u ovaj kraj, a mještani sve više spoznaju potencijal
ljepota koje ih okružuju i okreću se turizmu. Brce,
najudaljenije mjesto u županiji i „zadnja postaja“ u
Matuljima do koje vodi cesta, dvadesetak godina
dom je obitelji Ivešić koja je upravo ovdje odlučila
stvoriti uspješnu turističku i ugostiteljsku priču i
prije četiri godine otvorili su agroturizam „Bevčovi“
u koji – kako s ponosom ističe otac Marinko –
dolaze ljudi iz svih krajeva svijeta.

– U Europi nema zemlje iz koje nam nisu bili
gosti, a ima i ih iz drugih krajeva svijeta – Izraela,
SAD-a, Argentine... Kako smo odlučili otvoriti
agroturizam? Pa, imao sam građevinsku firmu,
ali cijelo vrijeme sam se borio s neplaćanjem
odrađenog i jednog dana mi je prekipjelo i odlučio
sam zatvoriti firmu. Razmišljao sam čime se baviti,
a kako sam se ja prije dvadeset godina zaljubio u
ovo mjesto, tako sam vjerovao da će i drugi. Kada
sam otvorio, govorili su mi – „Ma ljudi Bosanac, pa
ki će ti prit va Brce“. A kad su ljudi počeli dolaziti,
tada su i drugi počeli razmišljati o turizmu, pa sad
otvaraju kuće za odmor, apartmane i odlično im ide,
kaže Marinko Ivešić sjedeći u autentično uređenoj
konobi čiji su zidovi obloženi kamenom, a na njima

posloženi alati koji su nekad bili svakodnevica
radnog dana mještana, dok njegova supruga Ljilja
mjesi domaće njoke, a kćer Mihaela brine o obitelji
iz Italije koja uživa u njihovim specijalitetima i
posebnom ambijentu.

Obitelj Ivešić: „Dalo bi se ovdje veliku turističku priču
napraviti, da cijeli kraj od toga može dobro živjeti“

– Ma svi su oduševljeni – imaju mir, imaju domaći
ambijent, dobru hranu, opuštenu atmosferu,
djeca se bez straha mogu igrati jer nema prometa,
pogledati guske, kokice... Kroz dva mjeseca otvorit
ćemo i mali „zoo centar“ gdje će biti domaće
životinje, jer ne možeš vjerovati koliko djece nije
u životu vidjelo ovcu ili kozu, imat ćemo konje za
jahanje, a uredit ćemo i sobe i apartmane. Dalo bi
se ovdje veliku turističku priču napraviti, da cijeli
kraj od toga može dobro živjeti. Pa koliko je tu
potencijala koji stoji neiskorišten – imamo rimske
utvrde koje su zarasle u korov i draču, imamo stare
vojne tunele gdje uđeš u Šapjanama, a izađeš u
Pasjaku, ali su nedostupni. To da je urediti, da se
uključi Općina i Turistička zajednica, sigurno bi se
i neka lova iz fondova mogla povući, pa to bi bila
senzacija. Ja bih prvi išao to pogledati, a siguran
sam da bi svakoga zanimalo, zaključuje Ivešić. ■■

Pasjak

Porijeklo imena Pasjak nema
mnogo veze s – psima, već s
poviješću ovog mjesta, jer bi se
najlakše objasnilo kao „mjesto na
kojem je paslo blago“. Uz granični
prijelaz koji poznaju svi što su
posjetili Trst, ali i stizali u suprotnom
smjeru, Pasjak je najpoznatiji
po radu Kulturno-umjetničkog
društva Danica čiji je trenutčno
najveći projekt tradicionalni susret
harmonikaša „Z ramoniku po
starinsku“ što okuplja više od tisuću
posjetitelja iz Hrvatske, Slovenije,
Italije...

Rupa

Kako primjećuje Stanislav Gilić u
zborniku onomastičkih podataka
Matulja, iako bi pučka etimologija
lako navela na rupu, odnosno
„škuju“ kao izvor imena mjesta, ipak
je vjerojatnije da se radi o latinskoj
riječi „rupe“, koja za značenje ima
– stijenu. Raskršće u centru Rupe
poznato je svima koji su prolazili
obližnjim graničnim prijelazom, a
danas je s tristotinjak stanovnika
Rupa najveće mjesto Liburnijskog
krasa, koje ima pozitivnu tendenciju
kretanja broja stanovništva.

Raskršće u Rupi i caffè Carpe Diem

Zavižan je i najviša planinska meteorološka postaja u Hrvatskoj

bi svako malo, a Petar bi zagrabbio rukom u vreću i bacao kamenja. Isus bi onda rekao u čarobnoj formuli: „Tisuću se puta potisucilo“. Iz kamenja bi izrasla planina. Kako je vreća bila teška, u jednom se trenutku poderala i svo se kamenje prosulo. Isus pomisli kako je Petar ponovno bacio kamenje iz vreće, pa reče čarobnu formulu. Tako je greškom nastao Velebit i tako je dobio ime: sastavljen je od velebnih kamenja.

Čak i ljeti zna padati snijeg

Harmonični suživot na Velebitu smiruje na prvi pogled. Oštri planinski vrhovi prošarani su nizovima jela i smreki, dok se nizinski prostor dodiruje sa žarkim bojama tek probuđenog bilja. Početkom lipnja biljne vrste na Velebitu upravo započinju svoj životni ciklus i sramežljivo izranjaju iz kamena, trave i zemlje. Zato je Zavižan omiljena polazna točka za planinarske ture po Velebitu. S brojnih okolnih vrhova – Veliki Zavižan, Balinovac, Zavižanska kosa, Vučjak – otvara se pogled na Liku i kvarnerske otoke. Praktički, u dužini ne većoj od pet kilometara sljubljuju se Jadransko more s područjem izrazito mediteranskog klimatskog obilježja i planinska kultura Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, gdje je prosječna godišnja temperatura oko 3,5 stupnja Celzija. Najniža u Hrvatskoj.

„Zna ovdje i ljeti padati snijeg. Sada je prilično lijepo za ovo doba godine“, priča ravnateljica Nacionalnog parka dok se izletnici griju na 15-16 stupnjeva. Isto misle božuri, ljiljani, runolist, vunenasti osjak, busenasta trava tvrdača, ili patuljasta klečica koja strši između stijenja, ili bilo koja od vrsta koje obitavaju na prostoru botaničkog vrta. Sav je Božji polen tu, tvrde u upravi Nacionalnog parka, kako bi se prenosio sa cvijeta na cvijet, a svojom umivenom ljepotom privlačio kukce radi oprašivanja i osiguravanja potomstva.

Upravo jedna točka Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, ona unutar botaničkog vrta, uz poetski naglašenu egzistencijalnu dramu krije posebno očaravajući prizor. Riječ je o prirodnom fenomenu udubljenja na površini krškog velebitskog terena, zvanog Balinovačka ponikva, čija kružna staza od 600 metara oplakuje stijenje obraslo pretplaninskom bukvom, jelom i naročito borom krivuljom – rijetkom vrstom otpornom na sve

Podno vrha Vučjak i doma na Zavižanu nalazi se Velebitski botanički vrt

Atrakcija – posjetitelji mogu ispred Kuće Velebita doživjeti udar bure od 110 km/h

ekstremne uvjete. Na samom dnu ove ponikve temperatura je zbog slabe cirkulacije za desetak stupnjeva niža nego na vrhu, pa se topli zrak ne zadržava već se penje prema površini gdje se sramežljivo pojavljuje i grmasta hrvatska sibireja iz porodice ružovki. Oko te endemske vrste zapadnog Balkana, koja u Hrvatskoj uspijeva jedino na Velebitu, također postoji legenda. Porijeklom je iz Sibira, a kako se domaća Sibiraea croatica ne razlikuje od sibirskog originala, rado se kazuje kako joj je sjeme doneseno na kopitima avarskih konja. Sjeme unutar meteorološke postaje Zavižan doneseno je ručno.

U koraku se prijeđe 30-40 milijuna godina

U istoj zgradi podno vrha Vučjak na nadmorskoj visini od 1.594 metra nalaze se Planinarski dom i najviša planinska meteorološka postaja u Hrvatskoj. Do zgrade se može doći pješke preko okolnih vrhova ili automobilom s platoa za parking, a u širokoj dvokatnici obitelj Vukušić iz sela Gornja Klada s Velebita, osim okrijepe za planinare i izletnike, nudi i djelić prošlosti.

Postaja je osnovana 1953. godine i od tada – unatoč planinskim i prilično surovim uvjetima koji vladaju veći dio godine te sa zimskim temperaturama nižim od minus dvadeset – radi svakodnevno i bez prekida. Hladni i olujni vjetrovi, teški snježni nanosi, pa čak i grmljavine koje paraju krajolik, a naročito vrh koji se po „gromovima i bogovima“ zove Gromovača, ne mogu zaustaviti motritelje u slanju meteoroloških podataka u Državni

Napisao: Kažimir ŠKRBIĆ
Snimio: Stipe SURAC

Deset je sati i na improviziranom utabanom parkingu zaustavljeno je petnaestak automobila s registarskim oznakama Čakovca, Siska, Karlovca, Splita, Zadra i Rijeke. Parking je prirodni plato, neprimjetno zavaljen na spoju guste šume i golih planinskih stijena u podnožju najviših vrhova na Zavižanu. Tridesetak izletnika opušteno navlači opremu; neki doručkuju na drvenim stolovima, a neki sjede u prostoru koje podsjeća na drveno autobusno ugibalište s natkrivenom klupom. Ravnateljica Nacionalnog parka Sjeverni Velebit Irena Glavičić Sertić pričekat će još petnaestak minuta da se skupi dovoljan broj izletnika kako bi ih povela prema Premužičevoj stazi. Na uredno označenim punktovima ljubazno im objašnjava posebnosti sjevernovelebitske flore i faune, dok su ostali, iskusniji izletnici, krenuli u samostalni obilazak ili su se uputili prema Planinarskom domu Zavižan i najstarijoj meteorološkoj postaji u Hrvatskoj. Do podne će parking već biti prepun automobila, a planinski prostor sjevernog Velebita prošaran grupama izletnika. To zapravo nije uobičajena slika na nekih 1.600 metara nadmorske visine. Nacionalni park upravo slavi 19. rođendan, lipanjska je subota i na Velebitu je počelo proljeće.

Velebit – sastavljen od velebnih kamenja

„Dugo smo bili najmlađi nacionalni park u Hrvatskoj, što smo još uvijek, ali se više ne smatramo djetetom. Sada smo punoljetni“, kaže ravnateljica Glavičić Sertić. U tih 19 godina od rođenja, sjevernovelebitski prostor dobio

je ustanovu koja skrbi za njegovo očuvanje te unaprjeđenje biološke i kulturne baštine, a ujedno i pomaže znanstveno-istraživačkim ekipama. Izletnici, s druge strane, imaju raskošni Velebitski botanički vrt s 300 vrsta, istih ili srodnih skandinavskim, potom poučnu šumsku stazu „Trag čovika, staza zviri“, Premužičevu stazu, ili od EU fondova sufinanciranu muzejsku „Kuću Velebita“ u Krasnu kao novi posjetiteljski centar. Tu je pod jednim muzejskim krovom smješten cijeli Velebit u planu stvaranja centra za posjetitelje, kao što je onaj vanjski dio općeg Božjeg plana stvaranja.

Govori o tomu, makar šaljivo, jedna od brojnih velebitskih legendi. U ta daleka i drevna vremena dok je zemlja bila potpuno ravna, kaže se u legendi, Isus je stvarao planine. Sveti Petar išao je s njim noseći na leđima vreću punu kamenja. Zastali

Zavižan je omiljena polazna točka za planinarske ture po Velebitu

Drago Vukušić: Najljepše je kada svi odu, nemate pojma kako

U novije vrijeme Krasno je poznatije po muzejima i sve prisutnijem turizmu – Šumarski muzej

Muzejska „Kuća Velebita“

Nezaobilazna u Krasnu, atraktivna i tehnološki moderna, za 33 mjeseca izgrađena i 30 milijuna kuna vrijedna „Kuća Velebita“ posjetiteljski je centar Nacionalnog parka Sjeverni Velebit. Postav muzeja proteže se na četiri etaže i obuhvaća nekoliko tematskih cjelina koje se geološki, klimatski i biološki prožimaju kako bi se što bolje pokazalo bogatstvo Velebita, njegova raznolikost te kulturna i prirodna vrijednost. Tako „Kuća Velebita“ vodi posjetitelja od velebitskog kamenjara do šume, pa u travnjak i na koncu u podzemlje Lukine jame, najdublje jame u Hrvatskoj koju su otkrili slovački speleolozi 1991. godine. Nalazi se u strogom rezervatu prirode Hajdučki i Rožanski kukovi, a ime duguje Ozrenu Lukiću - Luku, speleologu koji je kao hrvatski vojnik poginuo u Domovinskom ratu na Velebitu. Duboka je 1.431 metar, što je ustanovljeno istraživanjima od prije pet godina. Danas je 14. najdublja jama na svijetu u kojoj obitava čitav jedan posebni svijet specifične faune koja se morala prilagoditi životu u konstantnom mraku. Poučno, ali i pomalo zastrašujuće, „Kuća Velebita“ nudi prikaz kako bi čovjek izgledao da se evolucijski morao prilagođavati takvim životnim uvjetima.

U „Kući Velebita“, s muzejskim vodičem Branimirom Šajatovićem

hidrometeorološki zavod u Zagreb. Obitelj Vukušić posao motritelja na Zavižanu obavlja 44 godine u tri generacije, pa su po posvećenosti poslu Vukušići više budistički svećenici i velebitski lamaisti nego obični motritelji.

„Najljepše je kada svi odu, nemate pojma kako“, potvrđuje nam ispravnost zaključka motritelj Drago Vukušić, čiji je slavni i umirovljeni brat Ante unutar prostora gdje su smješteni uređaji za mjerenje, posadio mali botanički vrt. Drago svakodnevno mjeri i opaža temperaturu zraka, tlak i relativnu vlažnost, smjer i brzinu vjetrova, količinu i tip oborina, oblake, sunce i sve što zapazi na postaji koja je dio međunarodnog registra meteoroloških postaja. Radi to već 13 godina s tek jednim jednogodišnjim prekidom kada je radio u stolariji.

„Nedostajala mi je planina. U gradu je dobro, ali ovdje je lijepo. Ne bih se nikad mijenjao“, tvrdi

Drago kojega vikendom posjećuju manje ili veće grupe planinara, ovisno o dobu godine. Nikad se nije oženio, kaže nam, jer nije imao vremena.

„Ustajem u pola pet, pa šaljem prvi izvještaj. Tako ide svaki sat do tri sata popodne i tek onda imam pauzu. Od osam sati navečer do deset ponovno šaljem izvještaje“, informira nas zavižanski motritelj o svom radnom vremenu koje nema kraja. Nema ni loših osjećaja, dosade, tek jednostavno postojanje u suživotu s prirodom i ambijentom koji nije oduvijek bio ovakav kakav je sada.

Velebit je u jako dalekoj prošlosti bio pod morem, istražili su geolozi, pa je prije nekih 40 milijuna godina krenulo njegovo uzdizanje pod pritiskom afričke ploče. Taj se proces kroz prikaze različitih vapnenaca može vidjeti uz same staze, što znači da se u jednom koraku može prijeći 30-40 milijuna godina. Sve se to može vidjeti i u muzejskoj „Kući Velebita“ u Krasnom koja posjetiteljima u ovom razdoblju nudi izložbu fotografija „Život medvjeda“, ostvarenu temeljem međunarodnog natječaja.

Sve prisutniji turizam

Krasno je s 500-tinjak stanovnika jedno od najvećih planinskih naselja u Hrvatskoj smješteno na 800 metara nadmorske visine na sjevernim obroncima Velebita. Ima 14 zaselaka raštrkanih po šumovitim strminama. Dok sa Zavižana put vodi zmijolikom zemljanom cestom uz ponore čija se dubina ne nazire zbog guste šume, stabla su obilježena brojkama i oznakama, pa nema upita oko tradicionalne gospodarske grane u Krasnom. U mjestu se nalazi najstarija šumarija u Hrvatskoj iz daleke 1765. godine, dvije privatne pilane i Šumarski muzej osnovan prije 13 godina.

Krasno je i središte Parka prirode Velebit i Nacionalnog parka Sjeverni Velebit kroz koji godišnje prođe desetak tisuća planinara, a svetište Majke Božje od Krasna godišnje posjeti i do 100 tisuća ljudi. Nekada je ovo svetište bilo prvo marijansko prošteništa u Hrvatskoj, posjećenije čak i od Marije Bistrice i Trsata, no u novije vrijeme Krasno je poznatije po muzejima i sve prisutnijem turizmu. Tako se u Šumarskom muzeju Krasno, otvorenom 2005. godine na 240. obljetnicu poslovanja šumarije Krasno, može vidjeti oko 300 eksponata iz povijesti uređivanja i održavanja šuma, šumarski alati i sprave, stara transportna sredstva i trofeji divljači. Vodi ga blagajnica Šumarije Krasno Marija Samaržija, koja također brine o apartmanima i sobama u istoj zgradi. Ljupko uređene sobe i apartmane Šumarija Krasno nudi već za 200, a studio apartman za 360 kuna, pa kako je cijena prihvatljiva uvijek se netko zatekne u obilasku i na smještaju.

„Meni je kao inženjeru šumarstva ovaj Muzej iznimno zanimljiv“, kaže nam Christian Gallo koji je iz Istre doputovao s obitelji na vikend. Dive se ljepotama Hrvatske, dok gospođa Samaržija pokazuje muzejske eksponate i djeliće povijesti – portrete uglednika lugarskog osoblja, vučje krzno,

Krasno Polje – središte Parka prirode Velebit i Nacionalnog parka Sjeverni Velebit

teodolit s nogarima, mjerne vrpce, geodetski lanac, grablje, Heyerovu lopatu i drugu opremu.

Vrhunski krasnarski sirevi

Cijela povijest šumarstva u Krasnom također je na jednom mjestu, ali unatoč činjenici kako je u Šumariji zaposleno 70 ljudi iz Krasnog, Kosinja i Kutareva te kako se lokalno gospodarstvo oslanja još i na lovstvo, rekreacijski turizam, muzejsku „Kuću Velebita“, privatne pilane te sirane, opstojnost cijelog krasnarskog kraja vrlo je upitna.

„Nema žena, jer nema ženskih zanimanja. Kada nema žena, muškarci odlaze negdje drugdje tražiti poslove“, primjećuje gospođa Samaržija. Žene zato vode biznis u čuvenoj i trofejnoj sirani „Runolist“, odnosno vodi ga u obiteljskom dućanu u Krasnu gospođa Tamara Tomaić, velebitska nevista vlasnika sirane Vladimira Tomaića. Stručnjaci iz Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ili drugi stručni kušači, redovito na sajmovima, degustacijama i izložbama sira njihove proizvode – „Velebitski sir“ od ovčjeg mlijeka, „Krasnarski sir“, „Lički sir“, autohtoni „Škripavac“ za koji se traži zaštita geografskog porijekla ili „Runolist“ – nagrađuju zlatnim i srebrnim medaljama, a tu kvalitetu, kaže nam gospodin Tomaić, sirana zavrjeđuje zahvaljujući osnovnoj sirovini – aromatičnom i vrhunskom mlijeku.

„Područje Krasna i Gacke doline obiluje iznimnim brojem ljekovitog bilja i trave koji su hrana za stoku. Planinska livada i pašnjaci daju specifičnost u aromi mlijeka koje je izuzetno za sireve. Drugo, mi posao sa sirevima radimo s puno ljubavi i iskustva“, tvrdi Tomaić koji nastavlja obiteljsku tradiciju proizvodnje sireva dugu 50 godina. Njegovi roditelji proizvodili su „Krasnarski sir“ s kojim je počela povijest obiteljskog posla, a danas u ponudi sirane „Runolist“ postoji 17 proizvoda.

„Uz standardnu ponudu, razvijamo čak i neke posebnosti kakvih nema nigdje drugdje na svijetu.

Imamo sir s pčelinjom peludi“, ističe Tomaić, navodeći proces skupljanja peludnih zrnaca i miješanja u sirnu masu kako bi se dobio ljekoviti nektar.

Dolina meda i mlijeka

„Prijavit ćemo ovaj proizvod za EU fondove gdje će se dokazivati tentativna vrijednost peludi u siru“, objašnjava dalje tu inovativnost, simbolički je povezujući s nekom budućom brendiranom sintagmom Krasna i Gacke doline – „Dolina meda i mlijeka“. U tom prehrambenom raju sirana „Runolist“ planira postati mikro poduzeće s devet zaposlenih kako bi iz EU mogli povući više sredstava. Sada ih sirana ima dvanaest, odnosno troje više od planiranog, no kako je Tomaić upravo postao umirovljenik, a njegova supruga će također do konca 2018. u mirovinu, neće biti stresnih otpuštanja.

„Vremena su teška, ali nikad nisu ni bila ružičasta u poljoprivredi. Izdržali smo sve ove godine, pa vjerujem kako ćemo se održati te da će se sir u Lici i dalje proizvoditi“, Tomaićeva je poruka koju podržavaju i brojni lokalni proizvođači ili mala obiteljska gospodarstva. Sve je na području sjevernog Velebita u tomu sadržano; suživot s planinom koja je darivala postojanje u najraznovrsnijim oblicima, bojama, mirisima i okusima. ■■

Šumarija Krasno zapošljava 70 ljudi iz Krasnog, Kosinja i Kutareva, dok se lokalno gospodarstvo oslanja još na lovstvo, rekreacijski i muzejski turizam te pilane i sirane. Ipak, opstojnost cijelog krasnarskog kraja vrlo je upitna. „Nema žena, jer nema ženskih zanimanja. Kada nema žena, muškarci odlaze negdje drugdje tražiti poslove“, primjećuje gospođa Marija Samaržija

Obiteljski dućan s trofejnim krasnarskim sirevima u u Krasnu vodi Tamara Tomaić, velebitska nevista

Susret s medvjedom

Na velebitskom prostoru obitava dvije tisuće vrsta prožetih prošlošću; i to od davnina kada su preci današnjih stanovnika Velebita živjeli nomadskim načinom života, krčili šume, napasali stoku, gradili pastirske stanove i suhozide te na taj način stvarali nova staništa – travnjake, lokve i drugo. Najveći dio te zapanjujuće raznolikosti – razni kukci, ptice, velike zvijeri, endemične biljne vrste prilagođene ekstremnim životnim uvjetima, kao i krajobrazna raznolikost s mnogobrojnim površinskim krškim oblicima – ponikvama, gredama, kukovima i škrapama – najljepše se doživljavaju u razgledavanju „Kuče Velebita“. Ti su doživljaji ponekad, prenosi nam muzejski vodič Branimir Šajatović iz Karlovca, sadržani u dramatičnim pričama. „Vidio sam mlade medvjede na rubu šume u svojoj blizini, pa sam odmah znao kako je medvjedica u blizini. Izašla je i pogledala me uz prijeteće držanje, a ja sam pobjegao glavom bez obzira. Srećom, nije me slijedila“, opisuje vodič svoj susret s velebitskim medvjedom. Posjetitelji se također mogu „sresti“ s medvjedom u „Kući Velebita“, ali uz pomoć virtualne tehnologije, ili ispred samog Muzeja doživjeti udar bure od 110 km/h poput izletnika iz Splita.

Bridž nije kartaška igra, nego olimpijski sport

Bridž se igra u parovima, stoga pojedinačna kvaliteta ne dolazi toliko do izražaja koliko sposobnost suradnje sa svojim partnerom. Tek zajedničkim radom može se doći do rezultata, a za to je potrebno puno razumijevanja i komunikacije. Kao i u braku...

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Sandro RUBINIĆ

Bridž je 1995. godine uvršten među olimpijske sportove, a kao izborni predmet ušao je i u gimnazije

Polu stoljeća proteklo je otkako se grupa od dvadeset ljudi sastala u hotelu Jadran na Pećinama kako bi osnovala udrugu. Iako su tek rijetki među njima uistinu znali igrati bridž, stvorili su jedan od najtrofejnijih i najuspješnijih klubova ne samo u Hrvatskoj, već i daleko široj regiji. Na Badnjak, 24. prosinca 1968. godine postavljeni su temelji Bridge kluba Rijeka, a ključnu su ulogu tu odigrala braća Boris i Svanimir Dupor.

– Sredinom šezdesetih Boris i ja studirali smo u Zagrebu i on se tamo „zarazio“ bridžem. Ja sam otišao u vojsku, a on se vratio u Rijeku gdje je živio u zgradi u kojoj je stan imala obitelj Gudac čiji su članovi bili bridžisti. Boris i Pero Gudac su se zbližili i počeli razgovarati o osnivanju kluba, a kada sam se vratio u Rijeku, krenuli smo tu ideju i realizirati. U to vrijeme samo je Boris znao dobro

igrati, Pero Gudac, koji je bio prvak Hrvatske u igri go, vrlo brzo se naučio, a postepeno smo širili broj igrača, privlačeći ljude koji su tada igrali šah ili go, kazao je Svetimir Dupor, dodavši da su od dvadeset ljudi iz „početne postave“ Bridge kluba Rijeka danas živi samo on i Pero Gudac.

Početak rada kluba, kao i svaki početak, bio je težak – nisu imali adekvatne karte niti prateće rekvizite za igru, no zahvaljujući entuzijazmu članova i dobroj organizaciji koju je na sebe preuzeo Svetimir Dupor, klub jer rastao i napredovao.

Koliko ljudi smo naučili igrati bridž? A jedno 500 ili 600 – Svetimir Dupor

– Važno je reći da bridž nije kartaška igra, nego misaoni sport, stoga je jako puno šahista igralo bridž, ali i obrnuto. Puno članova bili su uspješni u igri go, pa je tako moj prvi partner, Zoran Mutabdžija, bio prvak svijeta u toj igri, rekao je Dupor.

Prostor u Šahovskom domu

Vrlo brzo nakon osnivanja, Bridge klub Rijeka krenuo je u stvaranje novih, kvalitetnih igrača ove igre koju je početkom prošlog stoljeća utemeljio američki poduzetnik Harold Stirling Vanderbilt.

– Boris je napisao prve dvije knjige o bridžu na hrvatskom jeziku, a počeli smo i s tečajevima, što smo zadržali do danas. Prvi tečaj održao je Boris, drugi Pero, a ostalih četrdeset Jasna Blažević i ja, dok smo to posljednjih godina prepustili mlađim članovima kluba. Koliko ljudi smo naučili igrati bridž? Mora da ih je bilo jedno 500 ili 600, praktički svi današnji članovi kluba prošli su taj tečaj, objasnio je Dupor.

Izvršne rezultate Bridge klub Rijeka stvarao je usprkos činjenici da nije imao stalan prostor – nakon Jadrana na Pećinama nekoliko desetljeća gostovali su u opatijskim hotelima, prošli desetak lokacija, pa se vratili u Rijeku. Bridž se tako, u organizaciji kluba, igrao po restoranima, hotelima, kavanama...

– Protekle tri godine smo u dogovoru s Gradom Rijekom ušli u naš sadašnji prostor u Šahovskom domu gdje imamo uistinu izvršne uvjete za sve naše potrebe, čak i najbolje od svih hrvatskih klubova – imamo prostor za turnire, tečajeve, a šahisti su nas jako lijepo primili, poručila je potpredsjednica kluba Jasna Doričić.

Već i ranije, klub je počeo organizirati velike turnire i natjecanja, domaća i međunarodna, a trenutačno su domaćini državnog timskog natjecanja i mješovitih parova te sudjeluju u organizaciji 14. Europskog juniorskog prvenstva koji će se održati u Opatiji od 11. do 18. srpnja i Otvorenog europskog prvenstva koje će se održati u lipnju iduće godine i dati veliki doprinos razvoju županijskog turizma, budući da se očekuje sudjelovanje više od dvije tisuće igrača.

U samom vrhu hrvatskog i regionalnog bridža

Osim u klubu, gdje se održavaju početni i napredni tečajevi, bridž se uči i u školama – već duži niz godina kao izborni predmet prisutan je u Prvoj riječkoj hrvatskoj gimnaziji, a uskoro se uvodi i u Osnovnu školu Lovran.

– Bridž je odličan za djecu, jer pomaže u razvoju ne samo misaonih vještina, već i čitavog niza ljudskih kvaliteta, od strpljivosti, skromnosti do inteligencije i suradnje, jer u ovoj igri ovisi o osobi s kojom igraš. Bridž se igra u parovima, stoga pojedinačna kvaliteta ne dolazi toliko do izražaja koliko sposobnost suradnje sa svojim partnerom. Tek zajedničkim radom možete doći do rezultata, a za to je potrebno puno razumijevanja i komunikacije. Kao i u braku, stoga nije čudo da su brojni članovi kluba svoje životne partnere našli upravo ovdje, kod nas u klubu, naglasio je Dupor, čiji je brat Boris u paru sa Sergijem Poklepovićem bio najuspješniji tandem u povijesti Bridge kluba Rijeka jer su „osvojili sve što se u Jugoslaviji dalo osvojiti“, a bili zapaženi i na međunarodnom planu.

Bridge klub Rijeka i dalje je u samom vrhu hrvatskog i regionalnog bridža – dva tima natječu se u A ligi, najvišem nivou natjecanja u Hrvatskoj, a trenutačno imaju državne prvake u seniorskoj kategoriji i miješanim parovima.

– Za vrijeme Jugoslavije, bili smo, ugrubo rečeno, uglavnom treći – nakon Zagreba i Beograda – po snazi, a u Hrvatskoj smo drugi. Što se međunarodne razine tiče, Hrvatska je trenutačno negdje na 17. ili 18. poziciji u Europi, objasnio je Dupor.

Veliku obljetnicu, 50 godina postojanja, Bridge klub Rijeka obilježit će izdavanjem monografije o povijesti kluba i velikim međunarodnim turnirom u travnju iduće godine.

– Uvijek smo otvoreni za nove članove i tu nema nikakve diskriminacije, jer bridž se može igrati neovisno o dobi, spolu, zanimanju... Nije to neki elitni sport, svatko tko ima želju igrati, može nam

se pridružiti. Tijekom svih 50 godina postojanja, Bridge klub Rijeka bio je i ostao zdrava cjelina u kojoj razlike u godinama, spolu, obrazovanju i kvaliteti igre nikada nisu bili faktor koji bi i najmanje ugrozio ljubav prema ovoj lijepoj i zanimljivoj igri, ne bez razloga nazvanoj – kraljica svih igara, kazala je potpredsjednica kluba Jasna Doričić, dodavši da svi članovi kluba automatski postaju članovi Hrvatskog bridge saveza i Hrvatskog olimpijskog odbora jer bridž je 1995. godine uvršten među olimpijske sportove.

Nebitan faktor sreće

Predsjednik kluba Zoran Kvajo dodao je kako se praktički odmah nakon završenog tečaja svatko može uključiti u igru u klubu i sudjelovati na turnirima koji se održavaju dvaput tjedno – ponedjeljkom i četvrtkom.

– Koliko vremena nekome treba da postane uistinu dobar igrač? To je sasvim individualno, netko pokazuje veći afinitet pa brzo napreduje i svega u par mjeseci postane odličan igrač, a netko i nakon godina igranja ne uspijeva steći tu razinu. Posebnost bridža je u tome što je u potpunosti eliminiran faktor sreće, jer svi parovi igraju s istim kombinacijama karata, tako da je cilj napraviti čim bolje rezultate u usporedbi s drugima. Svi imaju iste uvjete i moraju pokazati svoje znanje. Upravo zbog toga igrači bridža stalno se usavršavaju, čitaju, proučavaju, razmišljaju. Svatko tko krene igrati bridž, ako ga igra „uhvati“, onda ga drži i stalno okupira, zaključio je Kvajo. ■■

Protekle tri godine bridžisti u dogovoru s Gradom Rijekom koriste prostor u Šahovskom domu gdje imaju izvršne uvjete

Bridž je kraljica svih igara – potpredsjednica kluba Jasna Doričić

Predsjednik kluba Zoran Kvajo

Pravila i cilj igre

Bridž je parska štihovska kartaška igra koja je krajem 19. stoljeća nastala modifikacijom Whista. Ono što se danas podrazumijeva pod nazivom bridž je varijanta pod imenom kontrakt-bridž, koju je utemeljio, početkom 20. stoljeća, američki poduzetnik Harold Stirling Vanderbilt. Kao i druge štihovske kartaške igre, bridž se igra slučajnom raspodjelom 52 karte te je sreća potpuno eliminirana jer veliki broj parova igra istovremeno s identičnim podjelama. Cilj igre je biti bolji, ne od protivnika trenutno za stolom, nego od svih parova koji igraju u tom trenutku isto dijeljenje protiv drugih protivnika. Igra je podijeljena u dva dijela: licitacija (izbor boje i broja osvojenih štihova) i odigravanje (realizacija dogovorenog kontrakta). Odnos izlicitiranog i napravljenog kontakta je osnov za izračun rezultata i dobivanje nagradnih poena.

U bridžu svi imaju iste uvjete i moraju pokazati svoje znanje

Prvih 105 godina lovranske Glazbe

Više od stoljeća orkestar je integralni dio svih javnih događanja na području Liburnije, ali i dalje od toga – sedamdesetih godina svirali su u pulskoj Areni kao dio opere Ero s onoga svijeta, početkom devedesetih bili su zamjenski vojni orkestar za područje Sjevernog Jadrana, nastupali su s brojnim glazbenicima, od Severine do Gibonnija, a ovog ljeta će nastupiti za Papu Franju

centru, napravili tortu i održali svečani koncert, a igrom slučaja tu se istoga dana zatekao direktor Turističke zajednice Fužina kojemu je to bila inspiracija za novogodišnji doček – u podne, kaže David Kurti, poznati opatijski fotograf, tenor saksofon koji je ove godine proslavio 25 godina staža u POL-u.

Punim imenom Puhački orkestar Lovran, za Lovrance intimno samo – Glazba – ovaj se kolektiv izvrsnih amaterskih glazbenika praktički srastao s tkivom mjesta u kojem djeluju već više od stoljeća. Osnovan 1912. godine, još od vremena Austro-ugarske Monarhije orkestar je

Voditelj orkestra Boris Mohorić

integralni dio svih javnih događanja ne samo u Lovranu, već i na čitavom području Liburnije, ali i dalje od toga – sedamdesetih godina svirali su u pulskom Amfiteatru kao vitalan dio opere Ero s onoga svijeta i to pod ravnanjem slavnog Borisa Papandopula, početkom devedesetih bili su zamjenski vojni orkestar za područje Sjevernog Jadrana i nastupali u velikoj paradi na Jarunu povodom pete obljetnice osnivanja Hrvatske vojske. U Vatikanu su prije deset godina nastupili za Papu Benedikta XVI., a ovog ljeta nastup će ponoviti za njegova nasljednika Franju.

Raznovrsnost sviračkih talenata

– Točno trideset godina nakon nastupa u Areni pod ravnanjem maestra Papandopula, ponovo smo nastupili na istom mjestu, ali u sasvim drugačijem „aranžmanu“ – na koncertu Gibonnija i Olivera pred ispunjenim gledalištem, ističe Kurti raznovrsnost sviračkih talenata Puhačkog orkestra Lovran, čiji se članovi odlično snalaze u „klasičnim“ vodama, ali i na estradi. Tako bilježe suradnje s Jasminom Stavrosom, Severinom, Gustafima, Cubismom i dvojicom Opatijaca s kojima ih vežu dugogodišnje spone – Duškom Jeličićem Duletom i Draženom Turinom Šajetom. Upravo taj razigrani repertoar na kojem se uvijek nađe mjesto za poneki neočekivani biser – bila to Claptonova „Layla“ ili zahtjevan jazz aranžman – osigurava Puhačkom orkestru Lovran izvrsne reakcije publike gdje god da zasvirali, od lovranskog karnevala pa do Vatikana.

– Ovaj orkestar poseban je po tome što njeguje jedinstven repertoar, za razliku od većine sastava koji se drže okvira klasike, kod nas ima puno obrada popularne glazbe, jazz, rocka, latino glazbe, ali ne zanemarujemo ni standarde klasičara. Tu je važna kvaliteta članova orkestra, ali i njihova međusobna suradnja, a ponajviše dobra atmosfera koja se u Puhačkom orkestru Lovran doista njeguje. I zato su reakcije publike uvijek odlične, jer prepoznaju tu dobru atmosferu i poseban repertoar, stoga smo uvijek jako lijepo primljeni gdje god nastupili, ističe voditelj orkestra Boris Mohorić, koji je na toj poziciji naslijedio legendarnog Miodraga Kašića, najdugovječnijeg dirigenta lovranskog orkestra, koji je za svoj doprinos glazbi, ali i

prepoznatljivosti Lovrana ove godine nagrađen općinskom nagradom za životno djelo. Zapravo, specifični po mnogo čemu, Lovranci su posebni i po broju dirigenata – trenutačno ih je dvojica, jer Kašić još uvijek nosi tu titulu iako je na dugom bolovanju...

– Miodrag Kašić vodio je orkestar više od 25 godina i zapravo je najzaslužniji za taj posebni zvuk i repertoar Glazbe. On je birao stvari koje je smatrao da bi nam dobro odgovarale, a pokrenuo je i suradnju s Josipom Forembacherom koji je posebno za nas razrađivao aranžmane tih skladbi, govori Zvezdana Klobučar Filčić, tajnica orkestra čiji je instrument izbora – horna.

Gotovo svi Lovranci nešto sviraju

Trideset i pet članova Puhačkog orkestra Lovran, koliko ih trenutačno sudjeluje u stvaranju tog posebnog zvuka, povezuje ljubav prema glazbi, ali razlikuje životno iskustvo – najmlađi član, naime, ima svega trinaest godina, dok najstariji sa 75 godina života broji 65 godina sviračkog staža u Glazbi. Ispada da se glazbeni talent u Lovranu prenosi s koljena na koljeno, pa tako i nakon 105 godina postojanja, Glazba i dalje privlači nove, mlade talente...

– Doista je tako. Lovran je sam po sebi „muzikalan“ grad, ima nešto u našem zraku, jer gotovo svi Lovranci nešto sviraju. Nekad je u Glazbi postojala duga tradicija obitelji čiji su brojni članovi svirali i pazili da se glazba ne zatara, pa smo znali imati u istoj postavi nonota, tatu i sina. Najbrojnija je bila obitelj Trdić iz koje je potjecao i nekadašnji kapelnik Đani, a i danas imamo obitelji koje su nastavile tu tradiciju – tako je u Glazbi čak pet članova obitelji Perišić, a po troje Salamon i Zulijani. Zato se i ta tradicija nastavlja. Nekad, dok sam bio mlađi, bila je stvar prestiža biti članom glazbe – kad bi prošao u uniformi Lovranom, svi bi te gledali drugim

Tri su posebnosti lovranske Glazbe: kvaliteta, atraktivnost nastupa i odličan repertoar – za nastupa na Danima Sv. Vida

Naš svijet je glazba

Uz velik broj svirki godišnje – rekord je bio 115 nastupa unutar jedne godine – lovranski Puhački orkestar već više od dvadeset godina vodi i veliki projekt „Naš svijet je glazba“ koji stanovnicima Opatijske rivijere otkriva čari limene glazbe, a tisućama glazbenika ljepote Opatije i Lovrana. – Sveke godine naš orkestar organizira i ugošćuje nekoliko istaknutih orkestara iz regije Alpe-Adria, koji se okupljaju prvi vikend u svibnju da bi predstavili sebe, svoju regiju i državu kako domaćim slušateljima tako i inozemnim gostima koji borave na Liburniji. Ovaj trodnevni festival zamišljen je kao promocija glazbe i ljepota Liburnijske rivijere gostujućim glazbenicima, što predstavlja važan događaj u turističkoj predsezoni, kažu Lovranci o svom projektu.

Sa snimanja spota sa Severinom

Obiteljska tradicija – u Glazbi je danas čak pet članova obitelji Perišić, a po troje Salamon i Zulijani

David Kurti, poznati opatijski fotograf i tenor saksofon 25 godina je u POL-u

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Sandro RUBINIĆ i Arhiva ZIP

Tradicionalni novogodišnji koncert u lovranskom kinu

Živim s odbojkom od rođenja

Natalia je najmlađa seniorska
reprezentativka u hrvatskoj
odbojkaškoj povijesti

Napisa: Boris PEROVIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Kad se povede priča o tome kako je Natalia počela igrati odbojku, svako pitanje postaje suvišno... Mama joj je nekad poznata reprezentativka Gordana Jurcan, između ostalog i sudionica Olimpijskih igara u Sydneyu, a tata Kristijan Tomić, nekadašnji istaknuti odbojkaš Rijeke

Postati seniorska reprezentativka s tek navršениh 15 godina, to je privilegija koju zaslužuju samo najtalentiranije. Natalia Tomić, odbojkašica Rijeke, upravo to je doživjela prošlog ljeta kad se našla na popisu tadašnjeg izbornika Miroslava Aksentijevića za seriju World Grand Prix turnira i tako postala najmlađa članica seniorske selekcije u hrvatskoj povijesti.

– Nisam baš očekivala poziv u reprezentaciju, ali sve se poklopilo meni u korist. Dosta cura se nije moglo odazvati, neke zbog školskih obaveza, neke zbog ozljeda, pa sam tako ja upala u nacionalni sastav. Istina, zaista sam se trudila te godine, isticala sam se i ranije u reprezentacijama mlađih kategorija pa me izbornik tako zapazio. Bio mi je najavio da će me možda pozvati u reprezentaciju i to se zaista ostvarilo. Igrale smo u Argentini i Kazahstanu, bilo mi je lijepo putovati svijetom, vidjeti različite kulture. Zbog svega mi je drago što me izbornik pozvao, bilo je to jedno izvrsno iskustvo za mene.

Natalia je i dalje u krugu seniorske reprezentacije. Pred njom je radno ljeto, no to je za nju već neko vrijeme normalna pojava.

– Uvijek mi je ljeto radno. Škola je završila, ali obaveze u sportu ne prestaju. Već sam navikla da mi je svako ljeto posvećeno odbojci, unazad dvije-tri godine sam na pripremama i nastupima reprezentacija. Imamo turnire, treninge praktički svaki dan, rijetko kad imam odmor. Bude

mi ponekad žao što ne mogu provesti ljeto s prijateljima i kolegama iz škole, naravno da mi fali kupanje i sunce. Međutim, želim što više napredovati u odbojci, želim što više trenirati, a za kupanje će biti vremena.

Od 12. godine u prvoj ekipi Rijeke

Natalia igra na mjestu primača, a u Hrvatskoj je na njezinoj poziciji vrlo jaka konkurencija. No, svejedno je sa svojih današnjih 16 godina na oku seniorskog izbornika, što znači da je među boljima u državi.

– Već u mlađim kategorijama ima zaista kvalitetnih primača, a o seniorskoj reprezentaciji neću ni pričati... Kad sam lani bila u reprezentaciji, igrala sam na nekim utakmicama, čisto da osjetim igru, ali normalno je da nisam previše bila na parketu, ipak sam bila najmlađa, nisam ni očekivala puno minuta u igri. Zato sam i pozvana da steknem iskustvo i da vidim kako je to u seniorskoj reprezentaciji. Bila je to općenito mlađa ekipa, sve cure su bile tek malo starije od mene, tako da nam je svima bilo potrebno da dobijemo malo iskustva. Osim u B reprezentaciji, još uvijek nastupam za državne selekcije u mlađim kategorijama. Imamo ovog ljeta turnire za moje godište, riječ je o kadetskoj selekciji. Pripremamo se za Europsko prvenstvo koje će se održati u Hrvatskoj.

Članica je prve ekipe Rijeke od svoje 12. godine, i po tome je rekorderka u Hrvatskoj. Među

prvotimke ju je gurnuo trener Igor Lovrinov koji je i danas trener Rijeke, uz to što je aktualni izbornik seniorske reprezentacije.

– To je zaista bilo dosta rano, ali on je procijenio da više nema smisla da budem samo u mlađim kategorijama. Razgovarao je sa svojom kćerkom koja vodi mlađe selekcije Rijeke i u dogovoru s njom me promovirao u prvu ekipu. Imao je namjeru pokušati me što više razviti kao igračicu u starijoj kategoriji i zbog toga sam mu jako zahvalna. Puno mi je pomogao, zaista je fantastičan trener, on me doveo do ove razine na kojoj jesam. Vodi me sve ove godine u seniorskom sastavu, osim prošle sezone kad nam je trener bio Krešimir Jurić.

Ne igra ipak samo za seniorke, boje Rijeke brani i u mlađim kategorijama.

– Minule sezone nisam toliko igrala županijske utakmice jer sam se čim više posvetila seniorskoj ekipi. No, uvijek je cilj proći što bolje na državnim prvenstvima tako da sam tamo nastupala za kadetkinje.

Nikad nisam morala starijima nositi torbe

Rijeka ponovo nastupa u prvom razredu hrvatske odbojke nakon što je zbog drastičnog pomlađivanja ekipe pala u rang niže.

– Vratile smo se na fenomenalan način, došle smo iz Prve A lige u Superligu i odmah osvojile treće mjesto, što je stvarno odlično. Ove godine imale smo odličnu sezonu, i u mlađim kategorijama i u seniorkama. U svakoj utakmici smo bile sve bolje i bolje, našle smo se kao ekipa, zaista sam zadovoljna s ovom sezonom. Ekipa je mlada, nemamo ni jednu stariju igračicu. Sada su nositeljice igre one igračice koje su ušle u prvu ekipu prije pet godina, kad je došlo do drastičnog pomlađivanja. Zato smo i bile ispale, ali sada se zahvaljujući sustavnom radu s mlađima ponovo vraćamo u vrh hrvatske odbojke. Ja sam još uvijek među mlađima, samo je jedna cura mlađa od mene, ali redovito igram u prvoj postavi, znači da sam dosta napredovala ovih godina.

U svim kategorijama i svim ekipama gdje je igrala bila je najmlađa.

– Uvijek je tako ispadalo, osim u mojem godištu. Navikla sam već na to. Starije kolegice su me uvijek dobro prihvaćale i nikad im nisam morala nositi torbe, nisu me nikad mučile kao što obično bude s najmlađima...

Kad se povede priča kako je počela igrati odbojku, svako pitanje postaje suvišno... Mama joj je nekad poznata reprezentativka Gordana Jurcan, između ostalog i sudionica Olimpijskih igara u Sydneyu, a tata Kristijan Tomić, nekadašnji istaknuti odbojkaš Rijeke.

– Zaista se može reći da doslovno od rođenja živim s odbojkom... Ali roditelji me nikad nisu nagovarali da ju počnem igrati nego sam baš odrasla uz odbojku. Od svoje prve godine sam bila u dvorani, trčala onuda, tako da sam

Ljeto je uvijek radno. Škola je završila, ali obaveze u sportu ne prestaju

Učenica Sušačke gimnazije

Svaka čast sportu, no svakako je potrebno završiti i školu...

– Idem u Sušačku gimnaziju, nije mi baš lako, s obzirom na to da me nema puno u školi zbog utakmica i putovanja. Završila sam drugi razred općeg smjera, profesori su zaista kvalitetni, a i puštaju me s nastave koliko god mi treba zbog sporta. Najduže sam bila mjesec dana odsutna iz škole ovog proljeća kad sam s juniorskom reprezentacijom imala kvalifikacije za Europsko prvenstvo.

zavoljela sport. Počela sam igrati negdje u prvom ili drugom razredu osnovne škole.

Odbojkaška obitelj

Ipak, nije dugo trebalo da stručnjaci zapaze da jabuka nije pala daleko od roditeljskih stabala.

– Vidjeli su još kad sam bila mala da imam talenta za odbojku, da bih mogla igrati nešto ozbiljnije pa su se potrudili oko mene, a i još se trude i rade sa mnom. Mama mi je trenerica u kadetskom sastavu, ali pokušava se na treninzima odmaknuti od mene, da ne ispadne da me ona gura. Ona vodi i juniorke Rijeke pa ću vjerojatno još dvije-tri godine raditi i s njom. Sve djevojke ju poštuju pa nije ni potrebno da bude stroga, ima opušteni odnos sa svojom ekipom, što je jako dobro. Normalno da i doma pričamo o odbojci, stvarno imam privilegij što mi je ona trenerica. Pomaže i tata, on je isto ostao vezan uz odbojku, vodi mlađe kategorije Sušaka, pa mi i on ima što za reći.

Natalia je vrlo ambiciozna, snovi su joj da postane profesionalna igračica, a s obzirom na predispozicije i sve što je dosad postigla, na najboljem je putu da to i ostvari.

– Od malena razmišljam o tome da se bavim samo odbojkom, nadam se da ću uspjeti u tome. U ovom sportu se može trajati do iza 30. godine, a ovisno o kvaliteti, može se dosta dobro živjeti od toga. Najbolje lige su u Italiji, Turskoj, Rusiji, klubovi su tamo najbogatiji i sve najbolje igračice prije ili kasnije završe tamo. Za mene je još prerano da o tome razmišljam, planiram još najmanje dvije-tri godine ostati u Hrvatskoj i tek onda mogu vidjeti kako dalje. Ne želim doći u neki jaki klub da bih sjedila nekoliko godina na klupi. U Rijeci mi je super, ekipa je odlična, imamo super trenera uz kojega mogu puno napredovati. ■■

Od malena razmišljam o tome da se bavim samo odbojkom, nadam se da ću uspjeti u tome – Natalia Tomić

Napisao i snimio: Kažimir ŠKRBIĆ

U Hrvatskoj se može živjeti od rada, zemlje i stočarstva

Cilj smotre je unaprijeđenje i očuvanje autohtone pasmine konja “hrvatski hladnokrvnjak”, iako su se mogle vidjeti i ostale autohtone pasmine poput “ličke buše” i “istarskog podolca”. Stočarska izložba i smotra konja u Krivom putu okupila je uzgajivače uz potporu tri županija: Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske te visokim pokroviteljstvo Predsjednice RH

Iako su se na izložbi mogle vidjeti i druge pasmine, hladnokrvnjak je bio glavna priča

Možda je istina kako svi putovi vode u Rim, ali barem nekoliko njih vodi do Krivog puta na samoj granici Ličko-senjske, Primorsko-goranske i Karlovačke županije, a u susjedstvu i Istarske županije. Vijugava i povremeno uska cesta nakon silaska s autoputa vodi kroz posve prirodni ambijent livada, pašnjaka, zaseoka i rijetkih kuća, koji kao da nemaju kraja, pa se onaj tko putuje prema Krivom putu neprekidno mora pitati ide li pravim ili krivim putem. Srećom, ma koliko dugačak – put je pravi, i kada ispred sebe ugledate plato sa Sportskim centrom „Damir Tomljanović Gavran“, znate da ste došli u Krivi put.

Znaju to i sudionici Stočarske izložbe i smotre konja u Krivom putu, sada već četvrtog i tradicionalnog okupljanja uzgajivača konja, goveda i teladi koji su se smjestili na nogometnom travnjaku NK Bunjevac unutar Sportskog centra. U centru tog raštrkanog bunjevačkog naselja u senjskom zaleđu, nalazi se i gostionica u obiteljskoj kući koja će se napuniti do kraja ove stočarske manifestacije, ali je većim dijelom

godine zatvorena, jer nema nikoga. Zatvorena je i crkva, kao i mjesni odbor. Jedino je groblje nekako impozantno, veliko i puno krivoputskih duša kojih također više nema. Čak i kada se sudionici Stočarske izložbe i smotre konja okupe

u Krivom putu – njih stotinjak; što uzgajivača teladi, uzgajivača konja iz senjskog Konjičkog kluba „Ana“ te uzvanika i publike – najviše ih je iz okolnih mjesta i naselja, pa čak i nešto udaljenijeg Smiljana.

Od rada jedino je teže biti bez posla

„Došli smo na izložbu da se vidi blago, ali nema ljudi u Krivom putu. Kad nema ljudi, nema posla, a nema ni blaga. Većinom smo došli iz okolnih zaselaka“, govori Đurđica Prpić iz Francikovca, koja je na krivoputsku izložbu došla sa suprugom Tomislavom i djecom. Obitelj Prpić ima 13 krava, četiri prasca, 80 kokoši i tri konja. Aduti obitelji Prpić na ovoj su izložbi muško tele Kiki i cura imena Kačarka, no i drugi uzgajivači poput Predraga Rajačića iz Brinja, Katice Franić iz Smiljana, Jadranke Mesić iz Brinja, Milana Mataije iz Ledenica, Katice Maras iz Kompolja i Milana Šojata iz Šojat Dola, ponosno šetaju s teladi i ličkim bušama ispred promatrača.

„Ovo je posao u kojemu nema dana odmora. Nema nedjelje i praznika, jer smo cijeli dan zauzeti s blagom, ali raditi se mora. Gore je kad nema nikakvog posla. Mladi odlaze, iako

U znaku nacionalne i županijskih zastava

Izložba teladi

se od rada, zemlje i stočarstva može živjeti u Hrvatskoj“, misli Đurđica.

Krivi Put jedno je od poznatijih naselja kojega su upravo u potrazi za boljom ispašom za stoku osnovali Bunjevci početkom 17. stoljeća, nakon što su 1605. godine došli u grad Senj. Uz Krivi Put osnovali su i susjedna naselja Veljun, Serdari, Alan, Krmpote i Podbilo, pa iz jednog od njih na izložbu stižu i mještani na kolima s konjima okićenima nacionalnom trobojnicom. Osim pokazivanja teladi te prigodnog i simboličkog nagrađivanja uzgajivača, ova je Stočarska izložba posvećena i konjima, odnosno unaprijeđenju i očuvanju autohtone pasmine hrvatski hladnokrvnjak. Iako su se na izložbi mogle vidjeti i druge pasmine, hladnokrvnjak je bio glavna priča.

Očuvanje pasmine je očuvanje bunjevačkog kraja

„S očuvanjem ove pasmine mi želimo sačuvati tradiciju našeg bunjevačkog kraja. Hrvatski hladnokrvnjak je najbrojnija pasmina konja u Hrvatskoj“, govori Jure Turina iz senjskog Konjičkog kluba „Ana“, koji je organizator izložbe.

Ova izvorna domaća pasmina nastala je dugotrajnim križanjem toplokrvnih kobila s uvezenim pastusima hladnokrvnih pasmina od 19. do početka 20. stoljeća, a nakon svih križanja nastao je, navodi se u stručnoj literaturi, čvrst, radni konj s jakim kostima i nešto teže, ali ne prevelike glave. Brojka od oko šest tisuća primjeraka hrvatskog hladnokrvnjaka – sastavnog dijela povijesti, kulturnih i tradicijskih običaja – govori kako je pasmina u porastu (nešto manje od pet tisuća bilo je prije deset godina), kao i da je riječ o pasmini s novim vrijednostima.

„Pasmina ima veliku sposobnost adaptacije na nepovoljne klimatske prilike i uvjete držanja, a ima i veliki potencijal u ekološkoj proizvodnji hrane sukladno trendovima prehrane ljudi. Također, pasmina je sredstvo očuvanja i razvoja ruralnih krajeva kroz profitabilnu ekološku proizvodnju“, navodi Turina sve prednosti uzgoja

Očuvanje pasmine hrvatski hladnokrvnjak, kao i očuvanje pasmine hrvatskog posavca koji se također mogao vidjeti na smotri, od iznimne je važnosti za unaprijeđenje konjogojstva u više hrvatskih županija

Hrvatski hladnokrvnjak je najbrojnija pasmina konja u Hrvatskoj

Ovo je posao u kojemu nema dana odmora. Nema nedjelje i praznika, jer smo cijeli dan zauzeti s blagom, kažu uzgajivači

Bunjevačka kola

Banka gena i marketing

Najveći su problem uzgajivačima pašnjaci, pa Jure Turina ističe kako će zahvaljujući novim zakonima ta činjenica postati prošlost.

„Izložba i smotra su također i edukacijskog karaktera, kako bi utjecali na što više ljudi. Nekad je ovakvih okupljanja bilo jako malo, a sada ih zahvaljujući stručnim državnim institucijama ima sve više“, kaže navodeći kako je njegov Konjički klub „Ana“ osnovan sa svrhom terapijskog jahanja, sportskog natjecanja u preponskom jahanju i organiziranja izložbi, a cilj je u novom razvojnom ciklusu usklađen s vremenom:

„Želimo Primorsko-goransku, Istarsku i Ličko-senjsku županiju kroz ovu manifestaciju i poljoprivrednu proizvodnju ujediniti kao regiju. Imamo pašnjake i neiskorištene površine, ali i ideju kako očuvati i unaprijediti prostor i život“, još je kazao Turina.

Bistro-Trattoria "Franica"

Ribarska 39, 51523 Baška, otok Krk
Tel: 051 860 023
Radno vrijeme: od 11 do 24 h
<http://www.franica.hr/>

Napisao: Mladen TRINAJSTIĆ
Snimio: Sandro RUBINIĆ

Ponuda jela je bazirana gotovo pa isključivo na svemu u čemu su u Baški oduvijek guštali naši stari. Iako nerijetko spremljena na "malo drugačiji" način...

Poznavatelji domaće glazbene scene znaju da se ovdje radi o protagonistima riječkog novog vala – nekadašnjim članovima grupe Paraf Pavici i Zdravku Čabrijanu – u društvu nasljednice Rine Čabrijan

Bistro-Trattoria "Franica" već je godinama mjesto na koje s razlogom navraćaju ljubitelji dobrog ića i pića, posebice svega onog što nosi obilježje domaćeg, izvornog, otočnog i bašćanskoga. Ugostiteljski objekt lociran na samom moru, uz slikovitu bašćansku Paladu lako je prepoznati već po njegovoj prostranoj, sjenovitoj, divljom lozom zakriljenoj terasi na kojoj se, čak i za najveće žege, ugodno gušta u domaćim jelima pa tako i svježoj ribi, bašćanskoj janjetini, raznim ribljim i mesnim jelima ali i ponudi domaće tjestenine pripravljene na način, a

Mjesto koje odiše tradicijom i baštinom

kako nam je to predstavljajući svoj bistro-trattoriu istakla njena vlasnica – Pavica Čabrijan, kako su to radile tamošnje bake – obojena mirisima ružmarina, kadulje, maslinovog ulja i odabranih vinskih sorti, naročito Žlahtine.

Naša sugovornica, koja Franicu već dulje od dva desetljeća vodi sa svojim suprugom – Zdravkom, poznavateljima domaće glazbene scene, posebice riječkog novog vala poznata je kao nekadašnja pjevačica Paraфа. Nakon udaje za "svog basistu" i preseljenja u to pitoreskno otočno mjesto, Pavica i Zdrave su u starini njegove obitelji pokrenuli spomenuti lokal koji od tad, priznaju, predstavlja ono u što usmjeravaju svu svoju energiju, strast i kreativnost, a što se, valja primjetiti, vidi i osjeća u njegovoj ponudi ali i uređenju odnosno ugođaju koji krase taj bašćanski restoran.

Od lokalnih ribara i OPG-ova

– Franica je, baš kako smo to u startu i zamislili, bila i ostala mjestom koje odiše tradicijom i baštinom, uz ostalo i u ponudi jela koja je bazirana gotovo pa isključivo na svemu u čemu su u

U kuhinji – Valentino Prišćan i Dražen Čurić

Boravak u Franici i uživanje u ambijentu obilježeni su ležernošću i opuštenošću pa je takva hrana koju nude

Baški oduvijek guštali naši stari. Iako nerijetko spremljena na "malo drugačiji" način, u našoj su ponudi isključivo jela od lokalnih, svježih namirnica odnosno riba i škampi iz Senjskog kanala za koje svi znamo da su najbolji, a koje dobavljamo od uvijek istih nekoliko lokalnih ribara. Isto vrijedi i za pomidore i verduru iz malenih OPG-ova iz okolnih mjesta (ponajviše Juranvora), domaće šurlice odnosno valciće, kako ih mi ovdje nazivamo, makarune i sve ostalo što je dio naše kulinarske priče koju s veseljem djelimo s ljubiteljima dobre, lokalne gastronomije, priča u dahu naša sugovornica.

Dobra domaća prehrana, priznaju Čabrijani, ne znači i da su gastro kreacije iz njihove kuhinje lišene eksperimenta i novina. Naprotiv, oboje smo skloni isprobavati nove stvari i zajedno s našim kuharima nalaziti mogućnosti koje su na planu spravljanja milijun puta provjerenih, vrhunskih lokalnih namirnica u konačnici – bezgranične. Ipak, ono od čega bježimo i čemu nikad nismo bili, niti ćemo ikad biti skloni hladna je estetika i geometrija jela koja, čini mi se, u ovom obliku gastronomije jednostavno ubija sve ono što ponuda na kakvoj se mi baziramo jest, što bi trebala biti i što, držimo, slavi sve ono što su za svoje najmilije spravljale naše bake.

Franica je na samom moru, uz slikovitu bašćansku Paladu, prepoznatljiva po prostranoj i sjenovitoj terasi

Naglasak na ribi iz Senjskog kanala

Boravak u Franici i uživanje u ambijentu u kojem s ponosom primamo naše goste, takva je oduvijek naša politika, trebaju biti obilježeni ležernošću i opuštenošću pa takva nekako mora biti i hrana koju nudimo, nastavljaju naši sugovornici. "Forte" ponude u Franici, spomenuli smo, riba je koja se, ovisno o tome što se ujutro nađe u kašetama koje im dostavljaju lokalni ribari, u dnevnom meniju pripravlja na načine kakvi pojedinoj ribi najbolje pristaju. Stoga se u dnevnoj ponudi nađe i "klasičnih" ribljih jela s žara, a još češće i brudeta, maneštri...

Vinska karta, isto kao i ponuda jela, obilježena je izbjegavanjem "konfekcije" i uvoza pa se tako bazira na domaćem vinu.

– Što se točenog vina tiče, tu je naravno naša nezobilažna žlahtina, u našem slučaju iz Vinarije Katunar, a od crnih se vina na taj se način nudi cabernet suvignon iločke Vinarije Buhač. Kod buteljiranih se vina ponuda bazira na vinima

Rižoto od morskih plodova

Kompletno osoblje restorana Franica

Nekadašnji hotel i restoran Triglav

Priča o Franici štorija je nabijena tradicijom. Već i sam lokal ima tradiciju dugu cijelo stoljeće. Početkom 20. stoljeća na njenom je mjestu otvorena kavana-restauracija "Kod pristaništa" koja je 1931. nadozidana i pretvorena u hotel "Triglav", s restoranom u prizemlju i 9 soba na prvom i drugom katu. Godine 1995. Zdravko Čabrijan, unuk pokojnog Marijana Dujmovića "Franica", jednog od pionira hotelskog turizma u Baški, sa suprugom otvara restoran Franica i ondje se zapravo nastavlja slaviti i baštiniti sve ono što se u istom objektu "događalo" u prethodnim desetljećima. Franica je, kažu nam Čabrijani, mjesto susreta prošlosti i sadašnjosti, oaza koja svojim gostima za vrijeme vrelh, ljetnih dana pruža nezaboravan ugođaj u intimi sjenovite terase čiji svod čini zelenilo ispremešanog bršljana, loze i pasiflore.

Crni makaruni s povrćem i škampima

Domaće šurlice odnosno valcići s gulašom

S obzirom da smo psihološke i duševne savjetnice, pišemo ono u što se najbolje razumijemo, a Proza koja liječi je na neki način produžena ruka našeg savjetodavnog djelovanja i sretne smo što ima veliki broj čitatelja, kažu Larissa i Marieta

Začetnice smo Proze koja liječi, potpuno novog književnog pravca ne samo u Hrvatskoj, već i u svijetu i zbog toga su naši romani uvršteni u stalni postav Britanske kraljevske knjižnice u Londonu – književno-terapeutski dvojac Lari Mari

Književni dvojac koji liječi dušu

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Sandro RUBINIĆ

1

U ožujku je svjetlo dana ugledao vaš novi, intrigantan i misteriozan roman, „Bremenita šutnja“. Što se krije iza zagonetnog naslova, koja je tema vašeg četvrtog zajedničkog djela?

– Naš četvrti roman Bremenita šutnja je zagonetno putovanje u podsvijest do izvora svih ljudskih stanja, misli i osjećaja. I ovoga je puta riječ o psihološkom romanu koji zadire duboko u podsvijest i ruši predrasude. Roman progovara o tome što se događa kada se ne ispolji svoja prava priroda i kakvu nezamislivu patnju to izaziva, ali i o tome kako emocionalne i seksualne blokade utječu na mijenjanje ličnosti i dovode do neprimjerenih postupaka. Intrigantan naslov Bremenita šutnja daje naslutiti da je to breme na duši glavne junakinje, ali i ostalih likova toliko naraslo da se s njime ne znaju nositi. Svatko od nas tokom života nosi neko breme o kojemu šuti. Breme je obično neka tajna o kojoj se osoba ne usudi progovoriti jer bi bila kažnjena, osuđivana ili ismijana. Svi likovi su u emocionalnom labirintu iz kojega ne vide izlaz, a taj izlaz

Interesantan i već nadaleko poznat književni dvojac Lari Mari čine dvije autorice, Opatijke Larissa Kunić i Marieta Kola. Nagrađivane spisateljice, dobitnice književne nagrade Kiklop, utemeljile su sasvim novi književni žanr „proze koja liječi“, a njihove su književne uspješnice Bez ljubavi i mržnje, Zlatni Mjesec i Armati uvrštene u stalni postav Britanske kraljevske knjižnice u Londonu. Nedavno su izdale i novi, četvrti roman pod naslovom Bremenita šutnja, koji je već od dijela čitatelja i književne kritike proglašen najboljim romanom 2018.

2

Vaši romani dobili su jedinstvenu „žanrovsku odrednicu“ – proze koja liječi. Kako biste vi sami objasnili značenje te sintagme? Kako liječi vaša proza? I kakve su reakcije čitatelja?

– Mi smo začetnice Proze koja liječi, potpuno novog književnog pravca ne samo u Hrvatskoj, već i u svijetu i zbog toga su naši romani uvršteni u stalni postav Britanske kraljevske knjižnice u Londonu. Proza koja liječi spoj je lijepe književnosti, duboke psihoanalize, duhovnosti i filozofije, pretočena u magične i misteriozne psihološke priče bazirane na istinitim događajima. S obzirom da smo psihološke i duševne savjetnice, pišemo ono u što se najbolje

razumijemo, a Proza koja liječi je na neki način produžena ruka našeg savjetodavnog djelovanja i sretne smo što ima veliki broj čitatelja. Nakon što smo za naš prvijenac Bez ljubavi i mržnje 2014. kao debitantice dobile književnu nagradu Kiklop, čitatelji su nam se počeli javljati i zahvaljivati nam na romanu koji im je pomogao da svoje teške životne priče sagledaju iz neke druge perspektive. Od tada imamo divne povratne informacije, svaki od naših romana prodan je u više izdanja, a u cijeloj se zemlji čeka red za njihovu posudbu u knjižnicama.

3

U spisateljske vode upustili ste se nakon dugogodišnjeg bavljenja terapeutskim radom kao psihološke i duševne savjetnice. Kako ste otkrili taj spisateljski poriv i kako spajate autorski rad i bavljenje „dnevnim poslom“ u vašoj opatijskoj ordinaciji Entera Clinic?

– U spisateljske vode upustile smo se još od ranog djetinjstva. Pohađale smo literarne sekcije, a naše su priče i pjesme često bile objavljivane. No, medicina je bila jednako važna kao i ljubav prema književnosti, jer mi imamo dva životna poziva koja se pretaču jedan u drugoga. Nakon

što smo otvorile svoju opatijsku ordinaciju Entera Clinic, koju uspješno vodimo već 22 godine, ponovno je buknuo naš spisateljski poziv koji smo zbog studija bile zatomile. Roman Bez ljubavi i mržnje napisale smo prije 20 godina, no zbog velikog obima posla u našoj ordinaciji, ali i našeg konstantnog usavršavanja na polju psihoanalize i duhovnosti, on je čekao u ladici. No, mi smo i dalje pisale i tako je u ovih 20 godina nastalo puno romana iz ciklusa Proze koja liječi, koje polako objavljujemo. Često nam postavljaju pitanja kako izdajemo jedan roman za drugim, a iza svega stoji dubok i studiozan, dugogodišnji rad.

4

Knjige potpisujete kao dvojac Lari Mari, odnosno – zajednički. Kako izgleda ta suradnja, dovršavate li međusobno rečenice ili svatko razrađuje dio koje spajate u cjelinu?

– Pseudonimom Lari Mari je skraćenica naših imena Larissa i Marieta. Od početka smo razmišljale da trebamo odabrati pseudonimom koji je zvučan i lako pamtljiv, ali i internacionalan, jer smo vjerovala da će se naši romani prevesti na strane jezike. To se i dogodilo, naš treći roman Armati preveden je na talijanski jezik, a upravo smo u pregovorima s talijanskom agencijom oko prijevoda ostalih romana. Pišemo tako što prvo o nekoj temi mjesecima razmišljamo i razgovaramo. Jer u naše romane ulaze samo duboke, misteriozne priče o kojima se obično šuti. Lari napiše kostur romana, a Mari razrađuje likove i produbljuje radnju. Nakon toga ponovno radimo na literarnoj dubini i tako sve dok nismo potpuno zadovoljne finalnim uratkom.

5

Čitatelji kažu da ste osvježeno na hrvatskoj književnoj sceni. S obzirom na ubrzani tempo kojim vaša nakladnička kuća Mozaik knjiga objavljuje vaše nove naslove, logično je pretpostaviti da radite na nečemu novome?

– Lari Mari rade na petom romanu koji bi u izdanju naše nakladničke kuće Mozaik knjiga trebao izaći 2020. godine, a paralelno dovršavamo i šesti roman. Vjerujemo da će ljubitelji Proze koja liječi biti zadovoljni našim idućim romanima. Romani nisu međusobno povezani i zato nije važno koji čitatelji prvi pročitaju. Svaki od naših romana daje odgovore na neki psihološki problem i neko duševno stanje, a čitatelja obično privuče baš onaj roman koji mu je u tom trenutku potreban. U budućnosti i mi i čitatelji očekujemo da će po našim maštovitim, intrigantnim i misterioznim romanima biti snimljeni i filmovi. ■■

Proza koja liječi

Naš prvijenac Bez ljubavi i mržnje govori o neriješenim emocijama koje nasljeđujemo od predaka i kojima je, a da toga nismo svjesni, svatko od nas određen sve dok te emocije ne osvijestimo. Nazvale smo ih emocionalni genetski kod, a naš se glavni lik uhvatio u koštac s rješavanjem majčinog i očevoeg emocionalnog koda. Drugi roman Zlatni Mjesec progovara o obiteljskim tajnama i lažima i što se događa kada se one trpaju pod tepih i kada se dogodi njihova eskalacija. Roman započinje dolaskom inkasatora u kuću grčke obitelji i u početku se čitatelju čini da je on došao naplatiti financijski dug, međutim inkasator u toj kući naplaćuje emocionalni dug. Teatar apsurdna postepeno se pretvara u napeti psihološki triler u kojem se objašnjava što se događa kada duševna patnja izmijeni mnoge osobnosti. Radnja trećeg romana Armati smještena je u Veneciju i otoke venecijanske lagune. Na jednom od tih otoka bila je psihijatrija na koju si stanovnici Venecije slali „drugačije“ potomke. Jedno od tih bića je i Armati čiju priču istražuje glavni lik, a ispod nje leži njegov životni poziv. Ovaj roman ima i podnaslov Potraga za životnim pozivom i svakog čitatelja vodi na put samospoznaje i osvješćivanja svojih najdubljih talenata.

Napisao: Marinko KRMPOTIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Planinski jahači čuvari Gorskog kotara

Za „Mountain Riderse“ zaista treba priznati da su u proteklih petnaest godina ne samo bili bikerski vrlo aktivni, već se u tolikoj mjeri uključili u život Delnica da su danas jedna od najaktivnijih delničkih udruga. Svojim su brojnim akcijama promijenili stav o bikerima kao opasnim tipovima koji voze prebrzo i piju previše

Clubhouse

Godina 2008. je vrlo bitna za MK „Mountain riders“ jer te godine počinju uređivati svoj Clubhouse u Supilovoj 77, u prostoru kojeg im iznajmljuje Ana Mahalec. Radove koji su trajali punih šest mjeseci realizirali su sami članovi kluba uz pomoć prijatelja i sponzora. „Naš Clubhouse zamišljen je i namijenjen sastancima i druženju članova motokluba, ali i kao punkt koji će služiti svim motoristima koji trebaju informacije i bilo kakvu drugu pomoć. Klub radi svakog petka od 19 sati, a 2014. godine proširili smo prostorije kluba pa sada raspoložemo s 80 m² u okviru kojih je blagovaonica, šank, skladišni prostor, drvarnica, WC i prostor za spavanje“, govori Kezele.

Nije svatko tko vozi ili posjeduje motor – biker. Za ovakvu vrstu hobija treba uložiti zaista puno ljubavi, truda i odricanja, pa i novaca, ali i nastojati kad je god to moguće na razne načine pomoći sredini u kojoj živiš i djeluješ, jedna je od rečenica koju smo zapisali tijekom razgovora s Danielom Kezeleom, predsjednikom delničkog Moto kluba „Mountain Riders“.

Povod razgovoru je obilježavanje petnaeste godišnjice rada i postojanja ovih „planinskih jahača“ koji na svojim moćnim strojevima putuju Hrvatskom i Europom trudeći se i uspijevajući povezati Delnice i Gorski kotar s ostalim zaljubljenicima u bikerski način života. Petnaest godina baš i nije neka posebno impozantna obljetnica, ali u slučaju MK „Mountain Riders“, zaista treba priznati da su tih petnaest godina ne samo bili bikerski vrlo aktivni, već se u tolikoj mjeri uključili u život Delnica da su danas, bez imalo dvojbi, jedna od najaktivnijih delničkih udruga. Štoviše, svojim su brojnim akcijama promijenili kod nekih i negativan stav o bikerima kao opasnim tipovima koji voze prebrzo i piju previše.

U službi promocije zavičaja

Kratka povijest Ridersa kaže kako je Klub osnovan 26. rujna 2003. godine u – Ravnoj Gori! Već tada članovi Kluba bili su iz raznih područja Gorskog kotara pa su tu zemljopisnu pripadnost planinama odlučili istaknuti u nazivu kluba imenovavši ga Mountain Riders, odnosno

Svaki član Planinskih jahača zna svoje obveze

Planinski jahači. Prve dvije godine sjedište Kluba bilo je u Ravnoj Gori gdje je kod Vizjaka u Šijama organiziran prvi moto susret. Tri godine kasnije, 2006. na čelu kluba dolazi do promjene i rukovodstvo preuzima novi predsjednik Daniel Kezele-Pačo koji te godine, uz suglasnost svih članova, sjedište kluba seli u Delnice. Tada dolazi i do strožih pravila ponašanja i rada te okretanja brojnim aktivnostima koje će uskoro MK „Mountain Riders“ pretvoriti u pažnje vrijednu udrugu koja cijele godine nešto radi.

– Nekoliko je osnovnih područja naših aktivnosti, govori nam Kezele i pojašnjava: – S obzirom na to tko smo i što smo vrlo su nam važni moto susreti koje nastojimo organizirati svake godine i na njih privući što više naših prijatelja, ali i mještana Delnica te ostalih goranskih naselja, pa i šire. Cilj

nam je kroz te susrete pripomoći turizmu našeg kraja, ugostiteljstvu i rastu broja zanimljivih manifestacija pa smo znali organizirati i zanimljive rock koncerte od kojih je vrhunac svakako bio koncert grupe „Hladno pivo“ kojeg je gledalo više od dvije tisuće ljudi. Uz te ljetne moto susrete od 2011. godine organiziramo i tzv. Winter party druženja u Radničkom domu Delnice. Iako je riječ o zimi, odaziv bikera iz drugih sredina je odličan pa su i ta druženja već poznata i draga mnogima zbog dobrog druženja i glazbe, a ulaznice su uvijek dobrovoljni prilozi za neku humanitarnu akciju.

Godine 2013. organizirali smo i prvi blagoslov motora za bikere s područja Primorsko-goranske županije koji je bio priređen u Lučicama gdje smo bili još četiri puta, a posljednja dva održana su u mjestu Marija Trošt. Posljednja aktivnost koju polako pretvaramo u tradiciju su tzv. moto mrazevi, odnosno druženje tijekom Delničke adventske bajke kad naši članovi obučeni u odjeću Djeda Mraza uveseljavaju djecu i dijele im slatkiše. Djecu oduševljavamo darovima, izgledom i, naravno, snažnim motorima. Napokon, ovog smo proljeća održali i prvu vožnju od mora do gora na području naše zelenoplave županije, a cilj nam je da se i to pretvori u tradiciju te da i na taj način promoviramo naš prekrasni zavičaj, govori Kezele.

Čudesna gazdarica

„Ridersi“ su vrlo zadovoljni svojim, kako ga nazivaju, Clubhouseom, odnosno klupskim

Bez žena i njihove potpore ne bi uspjeli, ističu Ridersi

prostorom koji im je bio nužan jer su se prije njegovog uređenja nalazili po kafićima: „Ideja da imamo svoj prostor postoji od početka, a u realizaciju se krenulo kad nas je jedan od naših članova upoznao sa svojom rođakinjom Anom Mahalec koja živi u Zagrebu, a u Delnicama u Supilovoj ima kuću. Bolju gazdarici teško je naći. Žena se sastala s nama, čula što bi željeli napraviti, dala nam ključ i samo rekla da brinemo o kući i održavamo je da ne propadne. Oduševio nas je taj njen odnos jer se inače ljudi prema bikerima koji su na zlu glasu ne odnose tako pozitivno. Zato smo odlučili učiniti baš sve da joj pokažemo kako nije pogriješila.

Kad smo ušli unutra stanje je bilo teško - propali stropovi, pod zemlje, uništeni zidovi... Krenuli smo korak po korak pa smo najprije postavili potpuno nove podove i uredili šank.

Puno prolaznika, ostali zaljubljenici

„Petnaestak ljudi jezgro je kluba i oni najviše rade. Kroz naš je klub do sada prošlo mnogo članova i stažista, a ostali su samo oni koji su pravi zaljubljenici u ovaj način života. Posebne pohvale idu našim članicama koje nas paze i maze i bez kojih bi sve skupa ipak bilo teže i manje lijepo. Općenito, bez naših djevojaka i žena, odnosno bez njihove podrške, teško bi bilo raditi ovako kvalitetno i živjeti na bikerski način“, ističe Kezele.

Simbol ušiven na motorni kožnjak

Daniel Kezele-Pačo, predsjednik delničkog Moto kluba „Mountain Riders“

Prvi skuter sa sedam godina

Daniel Kezele u motore se, kaže, zaljubio još kao klinac: „Tata je bio pomorac i kad sam imao sedam-osam godina nabavio mi je skuter Yamaha i tako je počela ljubav prema motorima. Ona traje i danas kad već imam obitelj pri čemu moram reći kako bez podrške supruge Ane i cijele obitelji ne bih uspio. Moja supruga dio je svih mojih dosadašnjih putovanja, sad kad su stigla djeca (Matko četiri godine, plus prinova koja stiže krajem godine) manje je vremena, ali i dalje smo u tom filmu. Ovo je skup hobi, ali i prekrasan. Stekne se veliki broj prijatelja i ja danas, primjerice, u Sloveniji ili Bosni, u pola noći mogu zvati ljude koji će mi doći i pružiti pomoć ukoliko mi je potrebna.

Redovni darivatelji krvi

Članove MK „Mountauin Ridersa“ moguće je vidjeti tijekom ama baš svake akcije dobrovoljnog darivanja krvi na području Delnica. Na priključivanje akciji potakli su članovi koji su bili dobrovoljni darivatelji krvi, a trenutačno ih je u klubu desetak koji redovno daju krv. Uvjerena su da će taj broj rasti jer se u klubu trude svakog člana koji to još nije učinio nagovoriti da se odazove humanom činu. Delnički Crveni križ, s kojim imaju odličnu suradnju, javlja kad god se održava akcija a Ridersi se redovno odazovu tri ili četiri puta godišnje pri čemu obično dolaze grupno, na motorima i obučeni u „klupske“ boje.

Pozdrav svima iz Gorskog kotara!

U ovih prvih 15 godina kroz sve aktivnosti, kao i vožnje, Ridersi su stekli brojna poznanstava i prijateljstava. Zato će tu obljetnicu proslaviti prvog vikenda u kolovozu i to ponajprije s brojnim biker prijateljima i druženjem na Polanama uz logorsku vatru, roštilj i zabavu u prirodi

Zatim sredili stropove, postavili novu lamperiju, krenuli u nabavu stolova i klupa, stolica i računala. Gospođa Mahalec bila je zadovoljna pa smo koju godinu kasnije predložili da dodatno proširimo i uredimo prostor na što je ona pristala pa smo u tom drugom dijelu srušili jedan pregradni zid, uredili prostor kuhinje, WC-a, drvarnice, ostave i mjesta gdje se može i prespavati ako treba. Sve to napravili smo sami dobrovoljnim radom, a opremanje je gotovo u potpunosti išlo donacijama. Na kraju svega sretni smo i zadovoljni jer zaista imamo za nas idealan prostor“, ističe Kezele.

Humanitarci na motorima

S ponosom ističe i činjenicu da je veliki broj aktivnosti Ridersa vezan uz dobrovoljne akcije najrazličitije vrste: „Primjerice, pomogli smo štíćenicima Staračkog doma u Radočaju kupnjom klima uređaja, aktivno sudjelovali u nekoliko akcija vezanih uz Društvo „Naša djeca“ Delnice, uredili i čistili dječja igrališta u Delnicama, prikupili petstotinjak igračaka za mališane iz Dječjeg vrtića „Hlojkica“, čistili skijašku skakaonicu i njen okoliš, prikupljali novčane donacije u akciji pomoći za bolesnu djecu Dominika Kruljca i Katarinu Bolf, osigurali novčana donacija Udruzi „Leptir“, imamo stalnu suradnja s Crvenim križom Delnice i sudjelujemo organizirano na akcijama dobrovoljnog darivanja krvi, kupili smo dobrovoljnim priložima sportska pomagala za djecu s posebnim potrebama koja rade u udruzi „Cross Sport“ Delnice, pomogli pri opremanju logopedске ordinacije u Delnicama, sudjelovali u akciji prikupljanja čepova... Neke od ovih

Biti biker skup je, ali prekrasan hobi

aktivnosti postale su tradicionalne, a nastojat ćemo i ubuduće u što većoj mjeri kroz ovakav oblik rada pomagati svima kojima na bilo koji način možemo pomoći te i na taj način sudjelovati u životu našeg Grada“, rekao je Kezele. Za takav odnos prema svojoj sredini MK „Mountain Riders“ 2012. godine dobio je Godišnju nagradu Grada Delnica, a godinu dana kasnije i Povelju Grada Delnica za deset godina uspješnog rada i postojanja. – U ovih prvih 15 godina, ističe Kezele, kroz sve naše aktivnosti, kao i vožnje, došli smo do brojnih poznanstava i prijateljstava. Zato ćemo tu obljetnicu proslaviti prvog vikenda u kolovozu i to ponajprije s brojnim biker prijateljima i druženjem na Polanama uz logorsku vatru, roštilj i zabavu u prirodi. Razmišljali smo i o nekoj većoj fešti, nekom rock koncertu, ali smo na kraju ipak odlučili da je bolje da sve to bude vezano baš uz one koji su bikeri te da na taj način odamo počast tom načinu života, zaključuje Kezele. ■■

Liburnijski kras

križaljka

AUTOR: ANTRAKS	NAJPODU- ZETNJA OPCINA U HRVATSKOJ	NAČIN PRI- KAZIVANJA VOLUMENA U GOTICKOM SLIKARSTVU	JELO OD RIŽE O GRAŠKA	GOSPODAR- SKA ZGRADA ZA DRŽANJE GOVEDA, STALA	NEOKRETAN, USPOREN U KRETNJAMA I ODLUKAMA (RAZG.)	ITALIJA	NEGATIVNA OCJENA, KOLAC, TOP	PACIFIK ILI ATLANTIK	UZASTOPNA SLOVA	"ISTOK"	POPULARNA SCENSKA KANTATA CARLA ORFFA		NASELJE I GRANIČNI PRIJELAZ	ČINITI DA TEKUĆINA DOKRAJA ISTEĆE
SITNA MORSKA RIBA KOJA PODSJEĆA NA KONJA												LUDOLFOV BROJ BIVŠA FRANC TENISAČICA, EMILIE		
REDOVNIČKO ODJELO, HALJA, HABIT (MN.)						TALIJANSKI KNJIZEVNIK, UMBERTO "IN THE NEWS"					RUEČNI RIBAR NOGOMETNI TRENER GUARDIOLA			
PLOČICA ZA SVIRANJE TRZALAČKIH GLAZBALA (MN.)									FRANCUSKI AUTO- MOBILIST, ALAIN NATRIJ					
GRKO- KATOLIK							SLABO- KRIVNOST SASTAVNI VEZNIK							
OPERA GAETANA DONIZETTIIJA														
"INTERNAT. THEATRE INSTITUTE"				DESKRIPCIE							DUŠIK		KARLOVAC IMATI PRIVIDANJA	
	AZUR OD MILJA POKOŠEN RED TRAVE										"AMPERSAT"			"TONA" PRIPADNIK LAPONSKOG NARODA (KRACE)
OSJETILO DODIRA											TURISTIČKI NAJ- POZNATIJU INDONEZJSKI OTOK			
TELUR			JOD NAPAD NAVALA								ULRIKA OD MILJA			NAŠA GLAZBENICA, ČLANICA DUETA "MERITAS"
GOLET, KRŠ, LIBURNIJSKI ...											CESTOVNI GRANIČNI PRIJELAZ			
RIBARSKO ORUĐE											AKTINIJ			"NORTH" ŽITELJ NAMA SUSJEDNE DRŽAVE
LJEČILIŠTE U ISTOČNOJ BELGIJI (FORMULA 1)				MOTO- CIKLISTIČKI AS, STANOVNIK RUPE							KONČASTE TVOREVINE			
	NAISKAP POVLJESNO- ROMANTIČNI EP IVANA GUNDULIČA					TINA TURNER	ETAPNA UTRKA AUTOMOBILA	ORESTIJA OD MILJA, ORA, ORE	METALNA PALICA	"AMPER"	PAPIN GODIŠNJI PRIHOD KELLY PRESTON			
U REDU (ENGL.)			ONO ŠTO SE UTROŠI UPORABOM PRVI ČOVJEK PO BIBLIJI									CRNA ŠUMSKA KREDA ZANAT		
MEHANIZAM KOJI STAVLJA U POGON STROJ ILI MOTOR (MN.)										NAGON "AFRICAN VIRTUAL UNIVERSITY"				
MODA SREDNJE DUGIH SUKNJI					MEMO- RIJALNI CENTAR "TURISTIČKA ZAJEDNICA"						KONTEJNER ZA SMEĆE NAJJAČA KARTA			
KOMEDIJA BILLYJA WILDERA IZ 1972.							TRO- MJESEČJE FLUOR							
GUSTA SMJESA OD MLJEVENIH SASTOJAKA ZA SENDVIČE							KOLUMBIJSKI NOGOMETAŠ ASPRILLA							

Županijski upravni odjeli:

Ured Županije
Adamićeva 10/IV, Rijeka
T ++385 51 351-612 • F ++385 51 351 613
E ured.zupanije@pgz.hr, skupstina@pgz.hr
Pročelnik: Goran Petrc, prof.

Upravni odjel za proračun, financije i nabavu
Slogin kula 2/IV, Rijeka
T ++385 51 351-672 • F ++385 51 351-673
E proračun@pgz.hr, financije@pgz.hr
Pročelnik: Krešimir Parat, dipl.oec.

Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
Riva 10/I, Rijeka
T ++385 51 351-202 • F ++385 51 351-203
E graditeljstvo@pgz.hr
Pročelnica: doc.dr.sc. Koraljka Vahtar-Jurković

Upravni odjel za zdravstvo
Slogin kula 2/II, Rijeka
T ++385 51 351-922 • F ++385 51 351-923
E zdravstvo@pgz.hr
Pročelnica: izv. prof.dr.sc. Đulijka Malatestinić

Upravni odjel za odgoj i obrazovanje
Slogin kula 2/I, Rijeka
T ++385 51 351-882 • F ++385 51 351-883
E obrazovanje@pgz.hr
Pročelnica: mr. sc. Edita Stilin

Upravni odjel za gospodarenjem imovinom i opće poslove
Slogin kula 2/V, Rijeka
T ++385 51 351-822 • F ++385 51 351-803
E imovina@pgz.hr
Pročelnica: Branka Ivandić, dipl.iur.

Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze
Slogin kula 2/VI, Rijeka
T ++385 51 351-952 • F ++385 51 351-953
E pomorstvo@pgz.hr
Pročelnica: Nada Milošević, dipl.iur.

Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Slogin kula 2/II, Rijeka
T ++385 51 351-260 • F ++385 51 351-263
E gospodarstvo@pgz.hr
Pročelnica: Melita Raukar, dipl.oec.

Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Adamićeva 10/III, Rijeka
T ++385 51 351-900 • F ++385 51 351-909
E razvoj@pgz.hr
Pročelnik: izv. prof.dr.sc. Ljudevit Krpan

Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade
Slogin kula 2/I, Rijeka
T ++385 51 351-920 • F ++385 51 351-935
E socijalna.skrb@pgz.hr
Pročelnica: Dragica Marač, mag.psych.

Upravni odjel za za kulturu, sport i tehničku kulturu
Ciotlina 17b/1, Rijeka
T ++385 51 351-881 • F ++385 51 351-802
E kultura@pgz.hr, sport@pgz.hr
Pročelnica: v.d. Tamara Carević Baraba

Ustanove u kulturi i javne ustanove PGŽ

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja
Muzejski trg 1, 51000 Rijeka
Ravnateljica:
Nikolina Radić Štivić
T ++385 51 553 667, 553 666
F ++385 51 213 578
E pomorski-povijesni-muzej@ri.t-com.hr
W www.ppmhp.hr

Prirodoslovni muzej Rijeka
Lorenzov prolaz 1, 51000 Rijeka
Ravnateljica:
dr.sc. Željka Modrić Surina
T: ++385 51 553-669
F: ++385 51 553-669
info@prirodoslovni.com
www.prirodoslovni.com

Ustanova Ivan Matetić Ronjgov
Ronjgi 1, 51516 Viškovo
Ravnatelj: Darko Čargonja
T ++385 51 257-340
F ++385 51 503-790
ustanova@ri.t-com.hr
www.ustanova-ronjgov.hr

Javna ustanova Priroda
Ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode u PGŽ
Grivica 4, 51000 Rijeka
Ravnateljica: mr. sc. Sonja Šišić
T 00385-51-352-400
F 00385-51-352-401
info@ju-priroda.hr
www.ju-priroda.hr

Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije
Splitska 2/II, Rijeka
Ravnatelj:
Adam Butigan
T ++385 51 351 772
F ++385 51 212 436
zavod@pgz.hr
www.zavod.pgz.hr

DOBITNICI NAGRADNE KRIŽALJKE IZ 46. BROJA ZIP-A

(pristigla 293 koverta, dopisnica i razglednica)

3 ručka/večere za dvije osobe u Restoranu JIST, Viškovo

Nada Drača
Marohnićeva 14
51000 RIJEKA

Bakir Mujkanović
Mire Radune Ban 3
51000 RIJEKA

Ines Turkalj
Jelićeva 11
51000 RIJEKA

3 poklon paketa trgovine slastice Vilma

Ivan Špoljarić
Zametska 40
51000 RIJEKA

Iva Magazin
J.P. Kamova 71
51000 RIJEKA

Helleonora Vizintin
Bratonjina 26
51000 RIJEKA

3 poklon paketa PGŽ

Hrvoje Martinović
Kvaternikova 70 A
51000 RIJEKA

Tanja Benzia
M. Tita 40
51415 LOVRAN

Ksenija Jakovčić-Puch
Turkovićeva 18
51262 KRALJEVICA

10 Knjiga „Rijeka – Južni pol Srednje Europe“

Jadranka Grlaš
Dražićkih boraca 57A
51218 DRAŽICE

Đurđica Crnković
Vladimira Nazora 41
51311 SKRAD

Branko Petranović
Krešimira IV 48
51300 DELNICE

Branko Filčić
Marinići 74A
51216 VIŠKOVO

Saša Vorkapić
Snježnička 34
51304 GEROVO

Ivan Renčić
Japlenički put 3
51512 NJIVICE

Elio Belak
Franje Candeka 38/A
51000 RIJEKA

Rješenja traženih pojmova i vašu adresu (najjeftinije na dopisnici), pošaljite (ili osobno donesite) do 1. listopada 2018. g. na adresu:

Primorsko-goranska županija, Magazin „Zeleno i plavo“ (za nagradnu križaljku), Adamićeva 10, 51000 Rijeka

Izvlačenje dobitnika bit će 4. listopada 2018. na Kanalu RI u emisiji „Od mora do gorja – Županijske teme“, a rezultate objavljujemo u sljedećem broju.

Rješenja traženih pojmova iz prošlog broja:
NASELJE U KOSTRENI – ŠODIĆI; GLAVNOZANIMANJE KOSTRENJANA – POMORSTVO; KOSTRENSKI NOGOMETNI KLUB – POMORAC; JEDRILIČARSKI KLUB – GALEB; POPULARNI DIO KOSTRENE – ŽURKOVO; BLAGDAN ZAŠTITNIKA POMORACA – MIKULNA

Nagrade za točne odgovore iz križaljke 46. broja ZIP-a:

3 ručka/večere za dvije osobe u restoranu „Franica“, Baška
3 poklon paketa trgovine slastice „Vilma“
3 poklon paketa PGŽ
5 knjiga „Rijeka – Južni pol srednje Europe“
5 knjiga „Rapska baština“
10 knjiga „Fra Serafin Trsatski“
5 knjiga Josipa Luzera „Onput kad smo se igrali“
5 torbica za mobilni od Ruralna otočna grupa Muzej ovčarstva
10 audio CD-a

Marin Duvnjak
Zaheji 2
51415 LOVRAN

Spomenka Jaška
S. Kranjčevića 5
51300 DELNICE

Katica Mijatović
G. Carabino 7
51000 RIJEKA

5 knjiga „Rapski križi“

Ana Šepić
Rukavac 62
51211 MATULJI

Nelly Mlinarić
Pomerio 3
51000 RIJEKA

Vesna Barać
Karasova 7
51000 RIJEKA

Luka Gabrić
Šumska 2
31000 OSIJEK

Damir Grgurić
Balokovićeva 63
10020 ZAGREB

5 Knjiga „Fra Serafin Trsatski“

Emma Komljenović
Ul. kralja Zvonimira 54 d
44330 NOVSKA

Luka Laloš
S.S. Kranjčevića 16
51300 DELNICE

Tajana Čargonja
Šupijan 1
51219 ČAVLE

Vera Jeković
D. Godine 7
51000 RIJEKA

Miris Milović
F. Prešerna 50
51000 RIJEKA

5 knjiga Josipa Luzera: „Onput kad smo se igrali“

Zoran Petrović
A. Peruća 10/II
51000 RIJEKA

Miranda Črepulja
Mihanovićeva 1
51000 RIJEKA

Katica Pasarić
Cavtatska 2
51000 RIJEKA

Gabrijel Mišić
Škrlevo 120
51223 ŠKRLJEVO

Vanda Škalamera
Bršeč 26
51417 MOŠČENIČKA DRAGA

5 jastučića od vune od Ruralne otočne grupe Muzej ovčarstva

Valter Parenta
M. Špilera 1
51000 RIJEKA

Ivanka Baričević
Franje Brentinija 3
51000 RIJEKA

Vedran Šimić
Ratka Petrovića 14
51000 RIJEKA

Ida Zoričić
A. Barca 3c
51000 RIJEKA

Nevenka Juretić
Praputnjak 9
51224 KRASICA

10 audio CD

Ivana Koščec
Bujaska 11
51000 RIJEKA

Miljenka Makjanić
Slavka Krautzeka 66D
51000 RIJEKA

Nina Maršanić
Lopača 3 A
51218 DRAŽICE

Robert Magalija
Dražićkih boraca 57A
51218 DRAŽICE

Vera Marković
Dr. I. Pošćića 31
51410 OPATIJA

Berislav Blažić
Omladinska 4
51265 DRAMALJ

Dubravka Kršul
Dr. I. Kostrenčića 10 b
51260 CRIKVENICA

Rajna Štokić
Trtni 2
51216 VIŠKOVO

Jasminka Popović
Žminjska 11
51000 RIJEKA

Aleksandar Brkljačić
M. Balote 35
51000 RIJEKA

Patuljastu Republiku San Marino u centralnim Apeninima, nedaleko grada Riminija, osnovao je sredinom četvrtog stoljeća nove ere jedan Rabljanin, i iz tog su razloga Rab i San Marino danas gradovi prijatelji.

Naime, prije 1700 godina mladi kamenorezac Marin iz Lopara na otoku Rabu, otisnuo se iz rapske luke s nekoliko svojih prijatelja k talijanskoj obali u potrazi za poslom i kruhom. Smjestio se u Riminiju, ali je zbog svog klesarskog zanata s najboljim prijateljem Leom morao otići u obližnji kamenolom Monte Titano (na kojem danas stoji San Marino) i tamo vaditi kamen pune tri godine.

Marin je cijeli taj period radio na kristijanizaciji lokalnog stanovništva, propovijedajući evanđelje. Nije prestajao čak ni onda kada su vojnici rimskog cara Dioklecijana počeli progoniti kršćane.

Marin je već znao za jedno mjesto na Titanu gdje bi mogao sagraditi crkvu u kojoj bi zaštitio plamen vjere koju je propovijedao Krist. Uskoro su mu se priključili i mnogi drugi prognani kršćani. Njegov prijatelj, kamenoklesar Leo, osnovao je državicu San Leo na susjednom brdu San Feliciano, koja se održala do 19. stoljeća. Danas je to samo gradić.

Legenda kaže da se za Marinov ugled čulo i u njegovoj rodnoj Dalmaciji. Priče o njemu čula je i jedna žena koja je iz današnje Hrvatske došla u Rimini kako bi se javno predstavila kao njegova supruga. Suočen s lažnim optužbama, Marin ponovno odlazi u Monte Titano, gdje godinu dana živi u hladnoj špilji, jedući samo bobičasto voće i vrijeme provodeći u molitvi. Na Monte Titanu, današnjem San Marinu, ispod njegova vrha na 739 metara sagradio je i malu crkvu, koja je brzo postala utočište za sve one što su tražili

novi dom i zaklone u njemu. Legenda kaže da je Marin, birajući mjesto pod Titanom na kojem će izgraditi crkvicu, izabrao ono s kojeg će imati najljepši pogled na rodni otok. Marinova crkvice bila je osnova za razvoj današnjeg grada-države San Marino. Nakon nekog vremena pronalazi ga i njegova samoproglášena supruga koja traži da je svetac primi. No susret se nikad nije dogodio. Žena odustaje od svoje namjere i odlazi u Rimini, gdje priznaje svoju laž i ubrzo nakon toga umire. Zbog toga je danas sveti Marin zaštitnik, uz klesare te đakone, i lažno optuženih ljudi.

Zadobivši ljubav, poštovanje i povjerenje kršćanske zajednice, Marin je postao vrijedan suradnik biskupa Gaudenzija koji ga je imenovao đakonom. Umro je 3. rujna 301. godine, a taj se dan u rujnu u San Marinu uz veliku svečanost slavi kao državni praznik.

Priče iz primorsko-goranskog kraja
Tekst pripremio: Dragan Ogurić
Ilustracija: Vjekoslav Vojo Radočić

štorije

Dolinom Rječine „kontinentalna“ se vegetacija spušta s viših nadmorskih visina nadomak mora i ulazi duboko u područje primorske vegetacije

Vegetacijske posebnosti Rječine

Tekst: mr. sc. Marko Randić, Javna ustanova Priroda
Foto: M. Randić i Arhiva ZrP

Ulančane primorske flišne udoline protežu se od doline Rječine preko doline Drage, dijelom morem potopljenog Bakarskog zaljeva i Vinodola, a zbog slabije propusnosti geološke podloge za vodu djeluju kao hidrološke oaze okružene vodopropusnim i na površini bezvodnim kršem. Ovim udolinama protječu najvažnije primorske tekućice – Rječina, Draški potok, Dubračina i Novljanska ričina, koje hidrološki možemo smatrati povremenim tekućicama odnosno bujicama jer u vrijeme suše uobičajeno presuše.

Fliš je i geološki supstrat na kome su tla vlažnija i svježija, a nerijetko na njima duže leži voda pa se zamočvaruju, stoga je u flišnim udolinama izraženi osobiti vegetacijski fenomeni. Najljepše su razvijeni u dolini Rječine gdje se „kontinentalna“ vegetacija spušta s viših nadmorskih visina nadomak mora i ulazi duboko u područje primorske (submediteranske) vegetacije.

Tako se bukva, hrast kitnjak i bijeli grab, sve stabla koja uobičajeno nalazimo na većim nadmorskim visinama ili u kontinentu, dolinom Rječine spuštaju od izvora do nadomak kanjona kod Pašca. U dolini Drage može se također, mjestimice uz Draški potok, naići na šumarke običnog graba koji su značajni za ocjeditiju flišnu podlogu, a na mjestima gdje se voda duže vremena zadržava razvijaju se i poplavni šumarci poljskog jasena koji su također posebnost primorskih flišnih udolina. Sličan raspored šumskog svijeta nalazi se u Vinodolu gdje je vegetacija poplavnih staništa još bolje izražena, a zabilježena je i dodatna florna osobitost – „kontinentalni“ hrast lužnjak (poznatiji kao „slavonski“ hrast).

Mladica hrasta lužnjaka